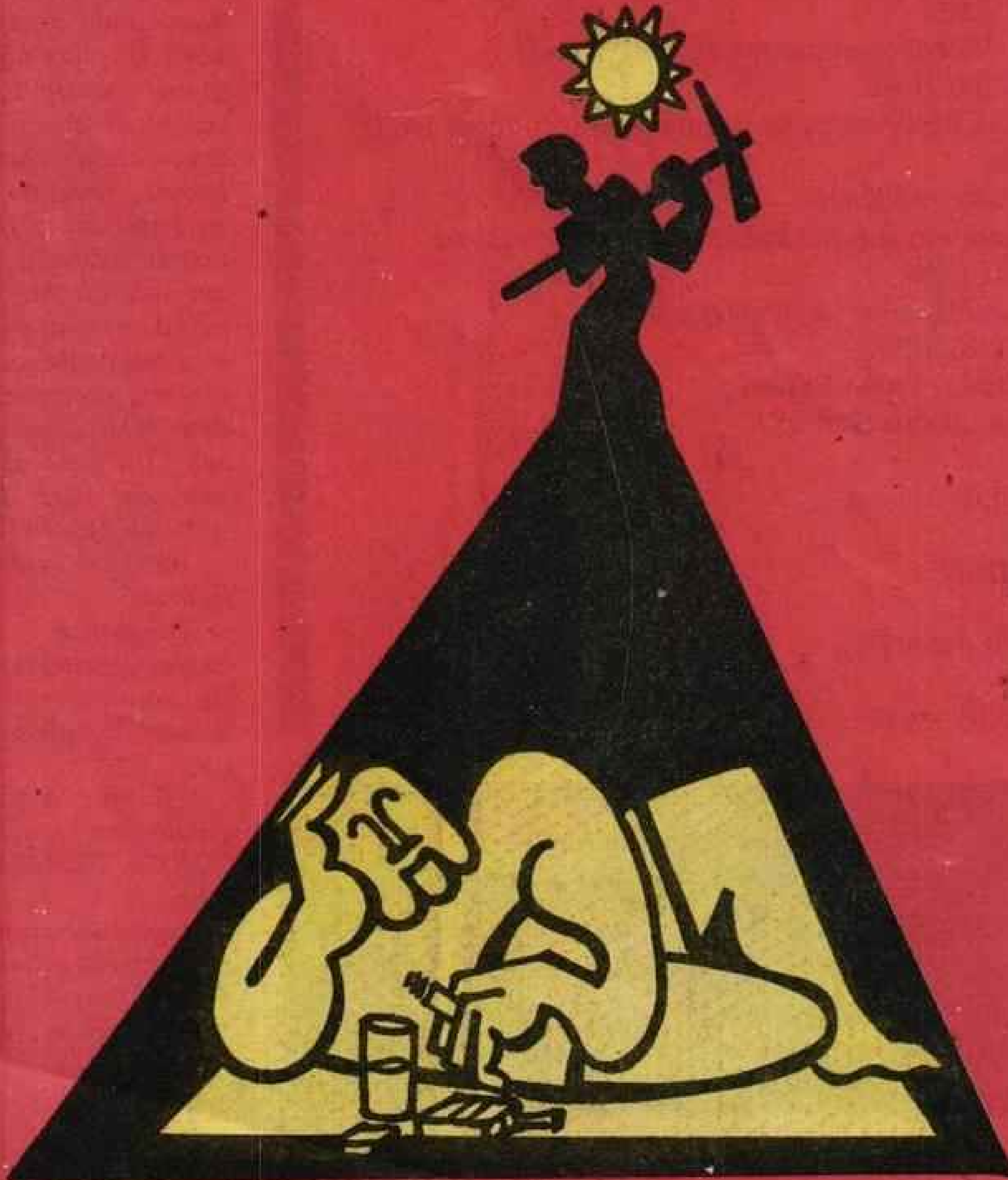
OKUL DEFTERİ

TEMMUZ: 1979 FİYATI: 20 LİRA SAYİ: 3

tatil sorunu



İKİ AYLIK EĞİTİM DERGİSİ

OKUL DEFTERİ
temmuz
yıl.1 sayı.3
1979

BU SAYIDA:

Baskı tarihi: 9.7.1979

Okul Defteri • İki aylık eğitim dergisi • Sahibi ve sorumlu müdürü:Abdullah KAYA • Adres: Necatibey Caddesi 22/22 Yenişehir – ANKARA • Yazışma adresi: Pk. 861. Kızılay – ANKARA • Fiyatı: 20 TL. • Yıllık abone 100 TL. İlan: Tam sayfa arka kapak 10.000 TL, iç sayfalar 6.000 TL. • Yayın ilanları % 50 indirimlidir • Dizgi: Çığ matbaası • Baskı: Daily News Web Ofset

Dost okurlar

Gerek içerik, gerek teknik açıdan daha doyurucu ve etkin bir eğitim dergisi çıkarma çabalarımızın sonunda üçüncü sayımızla karşınızdayız. Dergi, çoğunlukla hangi aşamalardan geçtiği bilinmeden, hangi teknik gereklerin ve zorunlulukların ürünü olduğu bilinmeyen yanlışlarla birlikte satın alınır. İlk sayının ilk deney olmasının getirdiği eksikler, "ilk etki 'nin istenilen düzeyde olmasını engeller. Özellikle uzun süren bir yayın hayatından sonra ancak doğal okuyucusuna ulaşabilecek olan dergiler için, ilk elde ulaşması gereken hedef dergiyi yaşatmaya yetecek sayıda abone sayısını elde etmektir. İlk etki konusunda dergimiz oldukça başarılıdır. İlk elde abone konusunda aldığımız mesafede küçümsenemez. Ne var ki dergimiz, çağdaş tekniğin bir ürünü olmak zorunda. Kağıdıyla, baskısıyla, rengiyle, kapağıyla. Dost okurlarımıza böyle bir dergi sunabilmenin hazırlığı içindeyiz. Başarımızın tek bir koşulu var; En kısa zamanda yeni aboneler kazanmak. Böylece hem daha çok sayıda okuyucuya ulaşmış olacağız, hem de teknik açıdan daha nitelikli bir dergimiz olacak. Bu amaçla başlattığımız kampanyada her abonemizden "BİR ABONE DAHA" bekliyoruz.

Birkaç küçük isteğimizi de yineliyoruz.

Dergimize havaleler mutlaka banka aracılığıyla gönderilmeli, PTT ile gönderilmesi halinde, havalenin üstüne Abdullah Kaya adı yazılmalıdır.

PK. 861 Kızılay — Ank. adresine gönderilen mektupların üzerine "OKUL DEFTERİ" kaydı konulmalıdır.

İşyeri adresimiz değişti. Yeni adresimiz, Necatibey Caddesi 22/22'dir. Haber, yazı, belge, fotoğraf ve çizgilerinizi bekler, saygılarımızı sunarız.

Okul Defteri

OKURLARIMIZA

İki aylık bir eğitim dergisinin yerleşmesi, oturması belli bir süreyi gerekli kılıyor. Kendi düşünce ve değerlendirmelerimiz yanında sizlerden gelen eleştiri ve öneriler de bu yerleşme, bu kimliğimizi bulma sürecinde bize ışık tutuyor.

Bu sayımız tatile girerken çıkıyor. Okurlarımız tatil konusundaki yazılarımızı okurken bir yandan da "Okul Defteri" için yeni öneriler geliştirsinler diye birkaç noktanın üzerinde bu vesile ile durmakta yarar görüyoruz.

Her dergi kendi alanına yönelen öteki dergileri yakından izler. Tavır takınır. Değerlendirme yapar. "Okul Defteri", eğitim dergileri üstüne değerlendirmeler yapmayı düşünüyor. Ancak bunun için belli bir birikimin ortaya çıkması gerek. Bu yüzden, meslektaşımız "Eğitim Mücadelesi"nin ikinci sayısında yer alan değerlendirmelere kısaca değinmekle yetineceğiz. Önce "Okul Defteri"nin gerçekten beklemediğimiz bir ilgiyle karşılaştığını belirtmekten kıvançlıyız. Birinci sayımızı 5.500 bastık, 15 gün içinde tükendi, daha sonra gelen yüzlerce abone isteğini bu yüzden birinci sayıdan başlatamadık. İkinci sayımızda baskı adedini 1500 arttırdık, giderek artan talepleri karşılayabildik. Kesin inancımız, önümüzdeki güz okulların açılmasıyla birlikte daha yüksek rakamlara ulaşacağımız yönünde.

İkinci olarak "Eğitim Mücadelesi"nin dile getirdiği güçlükler üzerinde durmak istiyoruz. "Eğitim mücadelesi", herhangi bir siyasal çizginin yayın organı olmamayı karşılaştığı güçlüklerin başında sayıyor. Örgüt ve siyasal çizgi, demokratik işleyiş ve çizgiler, üye/grup ilişkisi gibi konularda en azından tartışılması gereken görüşler ileri süren "Eğitim Mücadelesi", kendi deyimiyle, "esas olarak öğretmen mücadelesine ve örgütlenmesine eğilmektedir". "Okul Defteri" ile paylaştığı yayın ilkeleri ise şöyle özetleniyor: "Basmakalıpçılık ve slogancılıktan uzak, eğitim alanında araştırma ve incelemeler yaparak eğitimin demokratikleşmesi mücadelesine katkıda bulunmak." Kaçınılmaz olan görüş ayrılıkları yanında bu gelişmeyi ve olumlu yaklaşımı biz de sevinerek karşıladık.

Ancak, bu olumlu yayın ilkelerini benimsemek bir siyasal çizgi doğrultusunda yayın yapmaya kanımızca engel değildir. "Okul Defteri" kuşkusuz belli bir siyasal çizgide bir araya gelmiş insanların çıkardığı bir dergidir. Bu, ilk sayımızdan, hattâ yayına geçmeden önce bile bilinen bir gerçek. Ama iki nokta var. Birincisi, OD'nin sayfaları her görüşten öğretmene, okura açık. Onlar bizim siyasal çizgimizi, hattâ dünya görüşümüzü benimsemese ve biz de onların yazılarındaki tüm görüşleri doğru bulmasak da bu böyle. İkincisi, bir siyasal çizgi için yapılabilecek en etkin çalışma, onun doğru ve tutarlı sloganlarını sabah akşam yazıp durmak değil, o çizgi adına ortaya çıkıp, somut, kalıcı, dolayısıyla o çizgiye takdir kazandıran bir ürün, bir yapıt ortaya koymaktır. Bizim yayıncılık anlayışımız bu oldu ve kendi çevremiz dışındaki eğitim çevrelerinde de belli bir ilgi ve saygınlıkla karşılanmamızda bu yaklaşımın payı büyüktür.

Sırası gelmişken birkaç noktaya daha özetle değinmek istiyoruz. OD, bir kavga dergisidir ve belki de bu yüzden bir başucu dergisi de olmak savındadır. Bu yaklaşımla eylem ve ilgi alanını, konularını, eğitim bütünü içinde genişletmiş, sayfa sayısını arttırmıştır. Biçim yönünden de sunumunu iyileştirmeyi, yetkinleştirmeyi amaçlamaktadır. Üçüncü sayımızda üçüncü adresimizle karşınıza çıkıyoruz, ama değişen yalnızca bu adresler. Temel olan, yani sağlıklı ve doğru olduğuna inandığımız yaklaşımımız değişmedi.

Okulların açılışında daha iyi, daha güzel, daha dolu, daha yetkin bir OD sunabilmek dileğiyle, iyi tatiller.

Okul Defteri

DEMOKRATİK EĞİTİM MÜCADELESİNDE DİNLENME HAKKI: TATİL

Dr. Ercan EYÜBOĞLU

Eğitim süreci içinde tatilin, dinlenmenin yeri nedir? Ne olmalıdır? Çalışan, üreten, bir emek harcayan insan, yorulur, aşınır. Bu harcanan emekgücü kafa ya da kol emeği olabilir, doğrudan üretim süreci içinde harcanmamış olabilir. Bedensel, zihinsel olarak aşınanı, yıpranam yeniden eski durumuna getirmede dinlenme böylece hem fizyolojik hem toplumsal bakımdan bir gereksinme olarak ortaya çıkar. Üreten insan, ertesi gün, ertesi hafta, ertesi ay, ertesi yıl da üretim etkinliğinde bulunabilmeli, üretimi genişletilmiş üretimi, genişletilmi yeniden üretimi sağlamalıdır.

Geçerken belirtmekte yarar var, dinlenme salt bir aşınanı onarma, yıpranam yerine koyma, böylece de üretimi aksatmadan sürdürme amacına yönelik, dar yararcı bir yaklaşımla ele alınamaz. Üretim süreci içinde olsun, eğitim süreci içinde olsun dinlenme her yaştaki insan için artık kesin olarak bir hak niteliği kazanmıştır. Özellikle sosyalist ülkelerde dinlenme, tatil, eğitim ve üretim sisteminin ayrılmaz bir parçasını oluşturur. Bizim Anayasamız da gerçi dinlenmeyi her çalışan için bir hak olarak kabul etmektedir (md. 44). Ne var ki 42. maddenin çalışmayı da bir hak olarak benimsediği ve buna karşın ülkede 3 milyon dolayında işsiz bulunduğu anımsanırsa dinlenme hakkının da nasıl kâğıt üstünde kaldığı apaçık ortaya çıkar.

Çalışan, üreten insan için ortaya çıkan bu dinlenme zorunluğu, hiç kuşkusuz doğrudan üretim süreci içinde yer almayan bir başka deyişle mal değil, hizmet üreten, hatta onu da üretmeyen ama emek harcayan insan için de geçerlidir. Gerçekten, doğrudan üretim süreci içinde yer almayan eğitim emekçisi, konumu, harcadığı emeğin niteliği açısından, dolaylı olarak bu bütünsel sürecin içinde yer alır: Bir öğretmenin öteki hizmet üreten emekçilerden temel bir farkı yoktur. Mesleksel bir uzmanlaşma ve tarihsel bir süreç içinde oluşmuş toplumsal değerler bir yana, öğretmen de, birim zamanlık bir çalışma karşılığında belli bir süre dinlenmeye gereksinme duyar. Toplumsal olarak gerekli emek ölçüsünde bu süre bir hak olarak belirir.

Kuramsal açıdan sorun öğrenci için değişik bir biçimde mi ortaya çıkıyor? Çünkü öğrenci, ilke olarak öğretmenin ürettiği hizmeti üretmemekte, gelecekte topluma verecekleri karşılığında sürekli tüketmektedir. Öğrencinin topluma verecekleri ise toplumdan topluma değişmektedir. Benimsenen eğitim sistemi ve toplumsal düzene göre öğrenci bu beklentileri şu ya da bu ölçüde karşılamaktadır. Ancak, bu beklenti ve gerçekleşme ölçüsü ne olursa olsun, birey olarak öğrencinin öğrenim çabası göstermesi, yorulması, kendisinden beklenen bilgi, beceri ve deneyimleri kazanmada tıpkı bir emekçi gibi fizyolojik olarak dinlenmesi sözkonusudur.

Dinlenmenin gerekliliği ve bir hak olarak tanınması hemen herkesçe benimsenen bir ilke olsa da bu ilkenin eğitim süreci içinde yaşama geçirilmesi çok değişik yaklaşımlara, hattâ çelişik uygulamalara yol açmıştır. Birim zaman içinde toplam dinlenme süresi, bu sürenin dağılımı, çok çeşitli uygulamalar göstermektedir. Dinlenme zamanının gün, hafta, ay, yarıyıl ve yıl olarak dağılımı, ve belki bundan da önemlisi, dinlenme olarak ayrılan bu sürenin değerlendiriliş biçimi, içeriği zaman içinde ve ülkeden ülkeye değişebilmektedir. Ancak tüm bu değişmelerde iki temel ölçüt etken olmaktadır: Eğitimsel, pedagojik gerekler ve yürürlükteki toplumsal-ekonomik düzenin isterleri... İşte, eğitim süreci içinde, daha doğrusu örgün eğitim süreci içindeki tatil kavramı bu genel yaklaşım içinde ele alınıyor. Özellikle vurgulanan konu ise en yaygın ve uzun "dinlenme" olan yaz tatili.

TOPLU TATİL = EĞİTİMİN EN GÜZELİ

Köy ilkokulları, kent ilkokulları, orta öğretim, derken yüksek öğretim kurumları, üniversiteler, yüksek okullar ardarda tatile girdi. Bütünlemeliler dahil kitaplar, çantalar fırlatılıp atıldı. Eğitim bitti. Dinlenme ve eğlenme başladı. Öğrenmek, zile göre yatıp kalkmak, saate göre girip çıkmak yok artık. Bir karabasan kalktı üstümüzden, atlayıp zıplayasımız, şöyle derin bir oh çekip özgürlüğü içimize sindiresimiz gelir: Dersler bitti, tatil başladı..

Oysa bu yaklaşım çoktan aşıldı. Çağdaş dünya ne tatili, ne de eğitimi böyle algılıyor. Çünkü eğitim yaşamın her anında gerçekleşen bir süreç artık. Öğrenme ve dinlenme birbirinden kara tahtalarla ayrılan iki zıt dünya değil artık. Örgün eğitim kuşkusuz öğrenmenin en etkili kurumu, ama kişilik, çok yönlü oluşumuyla yalnızca okulda kazanılmıyor. Yaşanan doğal ve toplumsal çevre, karşılaşılan olaylar, aile, komşular, evdeki televizyon, hepsi, bir bütün olan eğitim sürecinin değişik yönleri. Dinlenme tatili de bu eğitim anlarından biri, belki de en önemlilerinden biri. Eğitim/yaşam birliği ilkesi uyarınca değerlendirilirse gerçekten çocuğa çok şeyler verebilecek bir süreç. Ancak, bunun için eğitimin tanımını yeniden düşünmek, topluluk yaklaşımını benimsemek, maddi ve pedagojik koşulları ve ortamı hazırlamak gerekli. V Ve yeterli.

Bu yaklaşımı benimsemek, çağdaş gelişmelerin dayattığı bilimsel bir gereklilik. Bu gereklilik, herşeyden

önce çocuğun gereksinmelerinden kaynaklanıyor. Toplu tatilleri gerektiren bu gereksinmeler nelerdir? [1]

İnsan toplumsal bir varlıktır: Ne ailede, ne okulda bulunmayan yeni tür bir ilişki içinde çocuk grup yaşamını tadacaktır. Günün 24 saatinde ve her adım atışta bu yeni ilişkiler çocuğu kavrayacaktır. Yaşıtlarıyla yemek yerken, yatıp kalkarken, vb. çocuk çok şeyleri yeni olarak algılayacak ve ilk kez görecektir.

Çocuk, gelişecek ve büyüyecektir: Ana babasının dizi dibinde yalnız başına en güzel plajlarda tatilini geçiren çocuk da büyür kuşkusuz. Ama toplu tatilde çocuk kendi kişiliğini ölçme ve geliştirme, gelişimini, büyümesini hem kendi dünü ile hem de başkalarıyla karşılaştırma olanağını bulacaktır. Toplu oyunlarda yetenek, bilgi ve becerilerini ölçecek, başkaları "gibi", başkalarından "daha iyi" yapmaya çalışacaktır. Böylece başkalarının da varlığı çocuğun değerler dünyasına oyun gibi güzel bir pencereden girmiş olacaktır.

Çocuk herşeyi en iyi toplulukta algılar: Denizde, yaylada, kırda, dağda toplu tatil çocuğa yeni açılar, yeni yaklaşımlar getirir. Yaşıtlarının doğayı, denizi, ağaçları, çiçekleri, kuşları vb. tanıma merakını paylaşır çocuk. Civar köyde yaşayan insanlar da yeni bir dünyayı açabilirler çocuklara. Kitaplardan kuru kuru ezberledikleri tarihin canlı sayfaları, yaşayan kahramanlarıdır belki o köyün insanları. Onlarla haşir neşir olmak, onların yaşayışındaki değişik gelenek ve göreneklerle tanışmak az şey midir çocuk için? Böyle bir birliktelik arkadaşlık ve dayanışma anlayışını da geliştirir, daha zengin, daha sıcak bir topluluk çıkar ortaya.

Çocuğun güvenliğe gereksinmesi vardır: Ağladığında, bir yeri acıdığında çocuğa sıcak bir ilgi gerek. Toplu tatil bu ortamı sunar ona. Ona güven verir. Başıma birşey gelse, korkusu yanı başındakilerin yüzüne bakınca yok olur gider. Bunun da ötesinde, çocuk, alışık olmadığı bir dizi yeni şeyi denemek ve başarmak, böylece de kendine güven duymak fırsatını elde eder. Açıktır ki, çocuklar bu olanaklardan iyi yetişmiş deneyimli kadroların yönetiminde ve yönlendiriciliğinde yararlanacaklardır. Yapılan severek, istenerek yapılacaktır, korku altında değil.

Çocuğun düzene gereksinmesi vardır: Okulun, ailenin sıkı ve çoğu zaman sıkıcı disiplininden sonra çocuk tatilde belli bir başıboşluk eğilimi gösterir, bu doğaldır. Ancak, toplu tatilde belli bir düzenin bulunması gerektiğini o da ilk adımda kabul edecektir. Temizlikte, düzende herkesin paylaştığı bir özveri bencillik duygularını, bireyciliği geriletecektir. Çocuk, başkalarının omuzuna basarak değil, başkalarıyla birlikte yükselebileceğini, başkaları olmadan mutlu olamıyacağını bu toplu yaşama deneyimi ile kişiliğinde duyacak, kavrayacak, benimseyecektir.

TOPLU TATİLDE FRANSA ÖRNEĞİ: TATİL MERKEZLERİ

Gelişmiş kapitalist ülkelerden biri olan Fransa'da toplu tatil oldukça ilginç deneyimler sunabilir. Colonie de Vacances, ya da Centres de vacances denilen bu toplu tatil merkezlerinin özü, yu: yarı kamusal statüde bir düzenleme ile her yaştan çocuk özel olarak yetiştirilmiş yönlendiricilerin gözetim ve sorumluluğu altında yaz-kış tatillerini birlikte geçiriyor. Karma olarak oluşturulan gruplar yaş etkeni de gözönüne alınarak belirleniyor, her sorumluya en çok 7 - 9 çocuk veriliyor. Yatıp kalkmaktan, yemeye ve tuvalete herşey belli bir düzenleme içinde gerçekleşiyor. Düzenlenen çeşitli tatil etkinlikleri gruplar esas alınarak yapılıyor. Çocuğun kalma süresi değişik olabiliyor: 2, 3, 5 hafta.

Oldukça ileri bir yaklaşımı yansıtan bu uygulama, 1945'te kurulan ilerici hükümet zamanından kalma. II. Dünya Savaşı sonrası FKP'nin de ağırlığını koymasıyla iktidar oldukça ileri toplumsal adımlar atmıştı. Bu iktidarın kazanımlarından biri de bu tatil merkezleridir. Çalışanlara olduğu gibi öğrencilere de kapsamlı bir tatil ve dinlenme hizmeti götürmeyi ilke edinen iktidarın bu politikası 1955'lere kadar uygulandı. Devlet, tatil merkezlerinde yapılan harcamaların yarısını karşılamaktaydı. Oysa 1978'de devletin katkısı öğrenci başına "bir kaşık yoğurt bile değil". Tatil merkezlerinde bir çocuğun günlük maliyeti ortalama 55 - 75 frank arasında değişiyor (1 Frank 10 TL.) Toplu tatil merkezlerinin giderlerinin karşılanmasında yük dağılımı ise şöyle: Devlet: % 1.5, İl bütçesi: % 2.2, Aileler: % 24.9, Köy Bütçesi: % 71.4...

Görülüyor ki devletin yükü sembolik bir katılımdan ibaret. Buna karşılık ailelerin ve yerel yönetimlerin yükü olağanüstü artmış durumda. Aileler ve yerel yönetimler bu yükü kaldıramamakta, dolayısıyla da çocuklarını tatil merkezlerine göndermemekte, barınma giderlerini içermeyen günü birliğine boş zamanları değerlendirme merkezlerini yeğlemektedirler. 5 - 18 yaş arasındaki yaklaşık 9,5 milyon çocuğun yarısı hiç tatil yapmıyor. Yalnızca 10'da biri bu merkezlerden yararlanıyor: 1964'te bu merkezlerde tatil yapan çocuk sayısı 1.350.000 iken 1978'de 1.150.000'e düştü.

Fransa'daki bu tatil merkezleri uygulamasında göze çarpan bir başka özellik de toplumsal elemecilik: Eğitim süreci dışına itilen emekçi kesim çocukları, giderek bu tür tatil olanaklarından da uzaklaşıyorlar, bu merkezlere çocuğunu gönderebilmek de bir çeşit ayrıcalık olmuş durumda.

Fransa'da, kamusal ya da özel kimi işletmeler işçilerin çocuklarına sınırlı da olsa tatil olanağı sağlama yönünde kimi girişimleri kabul etme eğiliminde. Ancak, emekçiler için tek umut, yerel yönetimlerin tüm zorluklara karşın uygulamaya çalıştıkları toplumsal hizmet politikası. Gerçekten, FKP'nin başında, ya da yönetiminde bulunduğu belediyeler kent halkının toplumsal gereksinmelerini ön plana almakta, emekçilerin çocuklarına açık tatil merkezleri, gençlik evleri, kültür evleri açmaktadır. Çeşitli kuruluşların ve kamuya yararlı derneklerin de katkısıyla ailelerin yükü böylece hafiflemektedir.

SOSYALİST EĞİTİM/TATİL BÜTÜNLÜĞÜ

Sosyalist ülkelerdeki tatil yaklaşımı, doğrudan eğitime getirilen yeni tanımdan kaynaklanıyor. Ayrıntılı olarak ilerki sayılarımızda bu konuya dönebilmek umuduyla şimdilik bu yaklaşım üzerinde durmakla yetinelim. Sosyalist ülkelerdeki eğitim, politeknik bir nitelik taşıyor. Özetle şu: Genel, klasik, hiçbir mesleksel bilgi ve beceri vermeyen bir ortaöğretim anlayışı terkedilmiş. Ama karşılığında getirilen anlayış, dar bir meslek eğitimi değil. Tersine, politeknik eğitim, monoteknik bir

eğitimin tam tersi demek değil. Tersine, politeknik eğitim, ekonomi, politika ve eğitim üçlüsünden oluşan ve bir yandan öğrenciyi her an yaşama atılabilir biçimde yetiştiren ama öte yandan da yeni değerlerle donattığı "yeni insan"ı yaratmaya çalışan bir eğitim.

Bu yaklaşımın tatil açısından önemi şurada: Tatil, öğrenci için yeni ve coşku dolu bir açılmadır ama okul içi eğitimin yaşamla içiçeliği sonucu öğrenci derslerden kurtulmanın sarhoşluğuyla değil yeni ufuklara açılmanın merakı ile tatili karşılayacaktır.

Sosyalist ülkelerde yaygın eğilim, genellikle 8 yıl süren zorunlu temel eğitimi 10 yıla çıkarma yönünde. Politeknik içerik, öğrenciyi dört duvar arasınd hapsolmaktan alakoyan bir nitelik taşıyor. Bu gelişme yanında tatil, özellikle yaz tatili tüm çalışanlar gibi öğretmenin ve öğrencinin yaşamında önemli bir yer tutuyor. Çalışma gibi dinlenmenin de yaşama geçirilmiş bir hak olması, çalışanların ve öğrencilerin yaz tatillerini en iyi biçimde değerlendirebilmeleriyle somutlaşıyor.

Tatil, bireyci değil toplu tatil. Aile için bu yaz nerede bir avuç kum, bir temiz deniz bulacağım korkusu yok. Ana - babanın çalıştığı işyeri, ödenti verdiği sendika vb. kitle örgütleri çocuğun tatil giderlerinin ortalama dörtte üçünü karşılıyor.

Akılcı bir zamanlama ile ülkenin dört bir yanına yayılmış tatil merkezleri gençleri her tatilde bağrına basıyor. Öğrenci ve gençlik örgütleri başından sonuna bu tatil örgütlenmesinde görev alıyor. Ülke içinde kurumlar ve yerler arasında yapılan değişiklikler sayesinde bir öğrenci ülkenin hemen her köşesini tanıma olanağını buluyor, okulu bitirene dek.

Tatilin, özellikle yaz tatilinin getirdiği bir yenilik, komşu sosyalist ülkeler gençlikleriyle yapılan değiş-tokuşlar ve böylece çok düşük bir harcama ile birçok ülkeyi gezip görme ve tanıma olanağı bulmada ortaya çıkıyor. Gerçekten, her yaz 20.000 Polonyalı genç Bulgaristan'da yaz tatillerini geçiriyorsa, 15.000 Bulgar genci Macaristan'da, 3000 Çek öğrenci de Küba'da tatil geçirmekte, şeker kamışı tarlalarında çalışmakta, dinlenmektedir. Gerek ülke içinde gerek ülke dışında bu tatillerin ortak özelliği toplu tatil ilkesine göre düzenlenmeleri, politeknik nitelikli eğitim programlarıyla uyum içinde öğrenme/dinlenme dengesini sağlamalarıdır.

Birbirinden kesin olarak ayrılmayan bu iki sürecin, öğrenme ve dinlenmenin bir yıl içine dağılımını Alman Demokratik Cumhuriyeti örneğinde görmekte yarar var.

1 Eylül Okulların açılışı
Güz Tatili (1 Hafta) Ekim Başında
Yılbaşı Tatili 22 Aralık - 3 Ocak
Yarıyıl (kış) Tatili Şubat içinde, üç hafta
Paskalya Tatili Nisan başında 2 - 3 gün
Haziran Bitirme Sınavları
Yaz Tatili 4 - 5 Temmuz - 1 Eylül

Bu takvime bakarak yılın önemlice bir bölümünün orada da boş geçtiği sanılmamalı: Öğrenci için de öğretmen için de yaz tatili kesinlikle eğitim sürecinin içinde yer alıyor. Eğitim/yaşam bütünlüğü, öğrenme/dinlenme bütünlüğünü de birlikte getiriyor.

KÖY ENSTİTÜLERİ TATİL UYGULAMASI

Tatilin eğitim süreci içinde ele alınması gereği Köy Enstitülerinin benimseyip uyguladığı bir ilke oldu. Demokratik eğitim kurumları olarak Enstitülerin yıllık Eğitim programları bu bütünlük yaklaşımıyla yapıldı. Enstitüde eğitim sürecinin bütünlüğü, yaşamın her anını kapsaması temel ilkedir. Yıl, yarı-yıl, ay, hafta ve gün düzeyinde bu bütünlük, hem eğitim bilimlerinin, pedagojinin, hem de içinde yer alınan toplumsal çevrenin isterleri bileşkesinde oluşan bir çalışma/dinlenme dengesi ile sağlanır. Öğrencinin bireysel beklentileri ile toplumun gereksinmeleri böyece uyumlanmakta, çakışmaktadır. Günün 24 saatinin ve yılın 365 gününün değerlendirilmesi, yalnızca öğrenciyi değil, öğretmeni de çok yakından ilgilendiriyor kuşkusuz. Üretimle eğitimi bütünleştiren "yaz çalışmaları" bu yüzden belli bir tepki ile de karşılaşmıştır.

Köy Enstitüleri'nde öğrenci günde ortalama 8, haftada 44 saat ders görür. Bu sekiz saatin yarısı genel bilgi, yarısı da tarımsal ya da teknik çalışma içindir. Yıllık öğrenim süresi 10,5 ay, yıllık izin süresi ise 45 gündür. Konumuzu doğrudan ilgilendiren yıllık izinlerin kullanılışına ilişkin olarak Şevket Gedikoğlu şu bilgiyi veriyor: "Köy Enstitüsü öğrencilerinin yıllık izinleri 4274 sayılı yasa gereğince 45 gündü. Böylece yıllık çalışma süresi 10,5 aydır. Ayrıca yıl başlarında da, yahut kanaat notu dönemlerinde birer haftalık dinlenmeleri de yoktu. İzinler daha çok bahar ve yaz aylarında olmak üzere, sınıf ve kümeler arasında nöbetleşe verilirdi. 1947'ye kadar izinlerin ne zaman başlayacağı ve sona ereceği, enstitülerin öğretmenler kurulunca saptanırdı.

Genel olarak izinler bahar ve yaz aylarında verilmekle beraber, iklim durumu, yol ve taşıt araçları bol ve elverişli olan bazı enstitüler yıllık izni kış ve yaz aylarında 20'şer gün olmak üzere, iki kez vermekte idi. Bunda bir yandan öğrencilerin kış aylarında köylerle ilişkilerini, diğer yandan yaz aylarında teknik ve tarım işlerinin her safhasından bütün öğrencilerin geçmesini sağlamak esası dikkate alınmıştır. Yıllık iznin ikiye bölünmesinin bazı sakıncaları görüldüğünden -zaman ve yol harcamaları, 20 günün yetersizliği bakımından-, 45 günlük izinler birden ve toptan kullanıldı. Esasen kışları fazla, tren ve taşıt araçları kıt ve yetersiz olan bölgelerde, kış aylarında köylere gidip gelmek kolay ve mümkün değildi.

Cumartesi, pazar, milli ve dini bayram günlerinde olduğu gibi, enstitülerde yıllık izinler çalışmaları gevşetmez. Tersine iş artar. Enstitülerle köyler arasındaki bağlar güçlenir. Böylece köy hayatında da yeri olmayan 3 - 3,5 aylık başı boş bir dinlenme alışkanlığı öğrencilere verilmemiş, eğitim, öğretim çalışmaları geçici de olsu duraklatılmamıştır." [2]

Çalışma/dinlenme bütünlüğü sağlanması yanında bu uygulamanın iki yanı üzerinde de durmak gerekir. Bunlardan biri, okulun yönetimindeki demokratik yaklaşımdır. Öğretmenler, kendilerini çok yakından ilgilendiren bir konu, yıllık tatil konusu hakkında söz ve karar sahibidirler. İkinci olarak eğitimin, içinde yer aldığı çevre ile olan somut bağlantısı dikkati çekmektedir. Okul/çevre, ya da eğitim/üretim bütünlüğü, çalışma/dinlenme dengesi içinde sağlanmaktadır.

TATİLİN DEMOKRATİKLEŞMESİ GEREK

Kısaca gördük ki eğitim okulun demir parmaklıkları içinde cereyan eden, orada başlayıp orada biten tek yön-

lü bir süreç değil. Gene gördük ki çalışan, belli bir emek harcayan insan için dinlenme bir gereksinim, giderek bir hak. Eğitim süreci içinde bu hak, öğretmen ve öğrenci için tatil kavramında somutlaşıyor. Kuramsal düzeyde, gelişmiş kapitalist bir ülke olarak Fransa'da, sosyalist ülkelerde ve Köy Enstitüleri'nde bu tatil konusunda karşılaşılan yaklaşımlar şunu ortaya koyuyor: Tatil, benimsenen eğitim tanımı ile yürürlükteki toplumsal-ekonomik düzenin isterleri doğrultusunda somutlaşıyor. Okulun, eğitimin ana özellikleri tatili de belirliyor. Çünkü eğitim/yaşam bir bütün oluşturuyor. Ve tatil eğitim süreci içinde bir an, hem de önemli bir an, öğretmenin durduğu bir karanlık oda değil.

Verili toplumsal-ekonomik koşullar altında, eğitimde demokratikleşme sürecinin günümüzdeki aşamasında bu verilerden kalkarak çok şey yapmak elbette olanaksız. Sorun bu yapı ile, siyasal iktidarın dayandığı güçlerle ve benimseyip uyguladığı eğitim politikası ile doğrudan ilişkili. Ancak, iki örnek üzerinde durup düşünmek gerek gene de.

Birisi emperyalist-kapitalist bir ülke olan Fransa'da işçi sınıfı hareketinin yerel yönetimler ve işyerleri aracılığı ile tatilin demokratikleşmesi alanında sağladığı kazanımlar: Devletin büyük tekelleri gözeten anti-sosyal politikasına karşılık demokratik belediyeler emekçi halk çocuklarına toplu tatil olanakları sunmaya çalışıyorlar. Öbürü, bizden kendi eğitim tarihimizden bir örnek: Köy Enstitülerindeki demokratik tatil uygulaması.

Öyleyse, genel demokratikleşme süreci içinde, eğitimin demokratikleşmesine koşut olarak ve onunla birlikte tatilin de demokratikleşmesi mücadelesini vermek gerekiyor. Bencil, bireyci kişilikler oluşmasını önleyecek, kardeşliği, dostluğu, dayanışmayı geliştirecek, yurtsever ve enternasyonalist bilinci yükseltecek bir toplu tatil mücadelesi. Öğretmen hareketinin ve gençlik kuruluşlarının mücadele gündemindeki ivedi görevlerden biri de bu. Eğitimde karşı çıkılan eşitsizliğe, toplumsal elemeciliğe, çağdışılığa tatilde de karşı çıkmak tutarlı olmanın da bir gereği.

1- *Bk. Paris'e komşu Bagnolet Belediyesi Tatil Özel Komisyonunun bir Raporuna dayanarak Christian Mace ve Antoine Breda'nın ortak incelemesi. L'Ecole et la Nation, No: 225, Mayıs 1973, s. 41*

2- *Şevket Gedikoğlu, Evreleri, Getirdikleri ve yankılarıyla Köy Enstitüleri. 1971, Ankara, s. 82.*

DERS – DIŞI ZAMANLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ SORUNU (*)

Prof. Dr. Bozkurt GÜVENÇ
Hacettepe Üniversitesi Sosyal
Antropoloji Bölümü Başkanı

Sorun'un Boyutları

İkili, üçlü öğretim yapan okullarımız var. Kuramsal olarak, ikili öğretimde çalışma gününün yarısının, üçlü öğretimde ise günün üçte - ikisinin "ders - dışı" geçtiği kolayca söylenebilir. Görünüş ve sayılar böyledir. Oysa, tekli öğretim yapan kimi yüksek öğretim kurumlarında ders-dışı zamanlar sorunu daha da büyük boyutlara ulaşmaktadır. Bir takvim yılında altı aylık öğretim yolu geleneğini benimseyip sürdüren çoğu yüksek öğretim kurumlarımızdaki ders-dışı zamanların dağılımı tabloda gösterilmiştir.

Ders-içi/Ders-dışı zamanlar Tablosu

Haftalık Ders saatleri toplamı	Haftalık Ders Saatı/haftalık çalışma saati		Ders Yılı süresi/takvim yılı süresi oranı	Yıllık Ders-içi zamanlar (%) yüzdesi	Yıllık Ders-dışı zamanlar (%) yüzdesi
16	16/40	X	1/2	= 20	80
20	20/40	X	1/2	= 25	75
24	24/40	X	1/2	= 30	70
32	32/40	X	1/2	= 40	60

Tablo'da, haftalık dersler toplamı 32 ile 16 saat arasında değişen herhangi bir yüksek öğretim kurumunda, yıllık ders-dışı zamanlar oranının % 60 ile % 80 arasında değiştiği görülüyor. Öyleyse tekli-öğretim yapılmasına karşın, yüksek öğretim kurumlarımızdaki ders-dışı zamanların, ikili-üçlü öğretim yapan orta öğretimden daha büyük boyutlara ulaştığı söylenebilir. Ne var ki, bu bulguya dayanarak öğretim yılının % 25'inden yararlandığımız ya da dört yıllık derslerin bir yılda yapılabileceği düşünülebilir mi?

Eğitim-Öğretim Ayrımı

Dört yıllık ders, kuramsal ve zamansal olarak, bir yılda da verilebilir. Ancak dört yıllık eğitim bir yılda yapılamaz [1] Çünkü ders-içi öğrenimi verimli kılan etkenlerin başında, "ders-dışı zamanların nasıl değerlendirildiği" konusu yer alıyor. Öğretim kurumlarımızda yaygınlaşan bir uygulamaya ve kavrama göre, eğitim ve öğretim, bir öğretmenin yönetiminde okulda yapılan derslerden oluşmaktadır. Kuşkusuz, gençlerimiz katıldıkları derslerden birşeyler öğreniyorlar. Ama, öğrenme —dersle başlamadığı gibi— dersle bitmiyor. [1] Öğrenme bireysel bir işlev olduğuna göre, derslerdeki ve

okuldaki toplu başarı, ders-dışı zamanları gençlerin kendi başlarına nasıl değerlendirdiğine bağlı görünüyor: Genç, nasıl bir yurtta kalıyor? Nasıl besleniyor? nasıl dinleniyor? eğleniyor? Hangi kütüphanelerden, sağlık ve spor kuruluşlarından yararlanıyor? Hangi kültür ve sanat etkinliklerine katılabiliyor? Kimlerle etkileşim içinde bulunuyor? Kısaca ve özetle, öğrenci nasıl yaşıyor? Helen Lisesi, ve Batı (Latin) Collegium'u, İngiliz College'i ve Tutor'ları, Alman Üniversite yerleşmeleri, Doğu-İslam medresesi, öğretmenle-öğrencinin ortak yaşamını yani ders-dışı zamanları değerlendirmeye çalışan başarılı çözüm örnekleridir. Öyleyse, yaygın eğilimin tersine, "ders-dışı zamanları", "boş zamanlar" ya da "yitik-zamanlar" olarak görmemeli ve değerlendirmeye çalışmalıyız. Eğitimde, "boş-zaman" yoktur. O ya da bu biçimde "doldurulan zamanlar"; "zamanın nasıl kullanıldığı" sorunu vardır.

"Ne yapıyor da Öğrenmiyoruz ki? — Stratemeyer"

Ders-dışı zamanlar aslında boş geçmiyor. Gençlerimiz okulda (derste) gördüğü öğretim kadar ders-dışında da her yaptığından —iyi - kötü— birşey(ler) öğreniyor. Az ya da çok, eğitimin amaçlarına uygun ya da ters düşen ama salt, somut şeyler öğreniyor. Yenilerek yenmeği, hata yaparak, yapmamağı öğrenmek gibi. Öyleyse "ders-dışı zamanların değerlendirilmesi" sorunu, sadece ders-dışı zamanların bir programa bağlanarak doldurulması sorunu değil; ders-dışı zamanlarda gençlerin neler yaptığı, neler yapılabileceği gibi soruların, eğitimin genel, ulusal eğitimimizin özel amaçları ve gençlerimizin olanaklarıyla gereksinimleri açısından yanıtlanmasına bağlı görünüyor. Bu yanıtlar için gerekli bilgilerin, güvenilir biçimde toplanmasına, çözüm seçeneklerinin pilot projeler halinde denenip geliştirilmesine bağlı görünüyor.

Yaklaşım Yolları

"Ders-dışı zamanları değerlendirme" sorununun çözümünde başlıca üç yaklaşım yolu görülüyor:

1- Yetişmiş ve yetişmekte olan insangücünden Ulusal ekonomiye katkıda bulunması yönünde yararlanmak;

2- Gençlerin üretime katılmasını sağlıyarak, kuramla uygulamayı birleştirmek;

3- Örgün eğitimdeki yitik ya da amaca uygun kullanılmayan zamanları azaltarak yüksek okullarımızın verimini yükseltmek, atıl kapasiteden yararlanmak, gibi.

Aslında birbirinden bağımsız gibi görünen bu üç yaklaşımın tek çözüm yolu olduğu da söylenebilir. Çünkü biri olmadanötekiler olanaklı değil. İkisi gerçekleştiğinde, üçüncü kolaylaşıyor. Kuramla uygulamanın, öğretimle-üretimin, "hayat için eğitim" (paxis) ilkesinde birleştirilmesi yeni ya da "ideolojik erekli" bir öneri değildir. Eğitim filozofu John Dewey, bundan yarım yüzyıl önce T.C. Hükümeti'ne sunduğu ünlü eğitim raporunda şu ilkeyi getiriyordu.

"Her işyerinde bir okul,
her okulda bir İşlik" açınız.

Okulun ve işyerlerinin sınırlı olduğu bir dönemde, bu geçerli bir çözümdü. Okulların ve iş yerlerinin büyük sayılara ulaştığı günümüzde, okulla işyeri arasındaki köprüyü, yeni bir eğitim ve programı anlayışı ile kurabiliriz sanıyorum.

Yasal Engeller, Ekonomik Güçlükler, Öneriler

Ders-dışı zamanların değerlendirilmesi. [1] kalkınma planı açısından [2] gençlerin sağlıklı ve dengeli gelişmesi ve [3] örgün öğretimdeki verimin yükseltilmesi (insan gücü maliyetinin düşürülmesi) açısından ele alınabilir. Ancak, uygulama için, eğitim felsefemizde köklü bir değişmeye; çalışma, okul (ders) ve yaşam programlarını birlikte düzenleyen bir yönetici işleve (eşgüdüme) gereksinim duyulacaktır. Bu eşgüdümü, yüksek okullarımızdan ve eğitimcilerimizden bekleyebilir miyiz? Üniversiteler Yasası Tasarısı, yüksek öğretimi yeni baştan düzenleyen atılımlarına karşın, yüksek öğrenim yapan gençliği, Üniversitenin işlevsel bir öğesi olarak görmemekte direniyor. Bu tebliğde ortaya atılaneğitim anlayışını ve uygulamasını görev olarak benimsemiyor. Hattâ Tasarı "ders-dışı zamanlar" sorununu, bir "boş-zamanlar sorunu" olarak dile getiriyor. Oysa çözümün "Sosyal Hizmet" (Madde 64) kavramında değil de, öğretimle ilgili Maddelerde aranıp bulunması gerekirdi. Tasarıyla ilgili eleştirilerde, bu konuyu hemen hiç değilmedi. Ayrıca, gizli-açık büyük bir işsizlik sorunuyla karşı karşıya bulunan ülkemizde, ders-dışı zamanların üretime katkı (işlendirme) yönünde çözümünde, bakanlıklar, Üniversiteler ve endüstri arasında büyük (bürokratik) engeller var. Ancak, yeni Üniversitelerarası Kurul, sorunu benimsediği takdirde, çözümde öncülük yapmağa yeterli yetki ve olanaklarla donatılmış görünüyor.

(*) 14 - 17 Mayıs 1979 günleri Ankara'da düzenleen I. Ulusal Gençlik Sorunları Smpozyumu'na sunduğu bu Bildiri'yi yayınlamamıza olanak tanıdığı için Sayın Güvenç'e teşekkürü bir borç biliyor. OD.



ÖĞRETMENİN DİNLENME SORUNU



Memet TÜRKKAN

Dinlenmek, çalışan her kişinin hem hakkıdır, hem de zorunlu bir gereksinimidir. Emekçi kitleler pahalılık, enflasyon ve peşpeşe sürekli para değerinin düşmesi sonucu ağır bir geçim yükü altındadırlar. Bu nedenle zorunlu çalışma saatlerinin dışında varsa işyerlerinde "fazla mesai" yapmakta "yoksa bir başka ek iş yapma yollarını aramaktadırlar. Böylece günlük yorgunlukları normalin üstüne çıkarken dinlenmeye ayıracak saatleri de azalmaktadır. Daha çok yorulurken daha az dinlenmektedirler. Günlük yorgunluklar üst üste birikmektedir. Hafta sonlarında ise pazar, tüp gaz, et, peynir diye kuyruklarda bekleme yüzünden dinlenmeye vakit bulamamaktadırlar. Vakit bulabilenler de pahalılık ve yokluk nedeniyle hafta sonu dinlenmesi yapamamaktadırlar. Kırlara çıkamamakta, kasabanın ya da kentin çaybahçesine gidememektedirler. Emekçi kitleler giderek daha çok çalışmak fakat daha az dinlenmek durumundadırlar gibi bir açmazın içindedirler.

Öğretmenlerin dinlenme sorunu çok daha yürekler acısıdır. Dışardan bakıldığında öğretmenlik yorucu olmayan ve dinlenme fırsatı çok olan bir meslek gibi görünür. Oysa öğretmenlik bir büro memurluğunun en az üç katı daha yorucudur. Büro memurunun işi "Rutin", basmakalıp işlerdendir. Bu tür iş bir masada oturularak yapılır ve zihne fazla yük bindirmez. Ayrıca günlük çalışma bitip de çekmecesinin gözünü kilitleyince iş büroda kalır, memur da iş dışındaki günlük yaşamına başlar. Öğretmenlik için durum değişiktir. Öğretmen okuldan çıkar ama işinin önemlice bir kısmını da çantasında evine taşır. Tomar tomar yazılı yoklama kağıtları, not defterleri, not cetvelleri, öğrenci durum fişleri derken iş evin içine değin, evin içinde de bırakın dinlenme saatlerini uyku saatlerine değin uzanmış olur. Durumu bir örnekle serelim: Ortaöğretimde bir öğretmen ortalama sekiz sınıfa derse girmiş olsun. Sınıflar kırkar kişiliktir. Her dönem bir ödev, üç yazılı yoklama yapsın. Öğretmenin üç ayda okuyacağı kağıt sayısı 8 x 40 x 4 = 1280 adettir. Her bir kağıdın okunması, değerlendirilmesi, notun deftere kaydedilmesi ve not cetvellerine geçirilmesi için onar dakika zaman harcansa her yarı yıl için öğretmenin 212 saat evinde çalışması gerekir. Gerçekten öğretmenler bu çalışmayı yapmaktadırlar. Ders hazırlamak ve kendilerini yetiştirmek için yaptıkları çalışma bu toplama katılmamıştır. Ayrıca öğretmenin gerek okuldaki gerekse evine değin uzanan bu çalışmalar "Rutin" işlerden değildir, zihnin yüklü bir çalışma yapmasını gerektiren işlerdendir. Okulda ise bu ağır zihinsel çalışmayı öğretmen sınıfta gezinerek, yazı tahtasının başında dikilerek ve en az 40 kişiye dinletecek biçimde sürekli konuşarak yapar. Kırk kişilik bir sınıfta sürekli konuşarak günde altı saat ders anlatan bir öğretmenin harcadığı nefes gücünün, altı tonluk yükü giriş katından binanın birinci katına taşıyan bir hamalın harcadığı güce eşit olduğu söylenmektedir. Gerçekten öğretmenlik bu denli ağır bir meslektir. Böylesine ağır bir çalışma yapan işçinin ciddi bir biçimde dinlenmesi gerekir.

Öğretmenler acaba nasıl dinleniyorlar? Yukarda yaptığımız hesapla madan da anlaşılacağı gibi, yazılı yoklama, ödev, ruhsal dosyalar, ders hazırlığı ve kendini yetiştirmek için okuma derken öğretmen için günlük ya da haftalık dinlenme vakti kalmamaktadır. Yaz dinlencesinde ise kırsal kesimdeki öğretmenlerin yüzde yetmişi az ya da çok tarımda çalışmaktadır. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu (son dört yıla değin) kırsal kesimin çocukları olduğu için, kasaba ve büyük kentlerdekilerin bile yarıya yakın bir kısmı, yaz dinlencesinde kırsal kesime, baba ocağına gitmektedir. Bunlar yarı gezme-dinlenme, yarı toprakta çalışmayla karışık bir yaz dinlencesi geçirir. Kasaba ve büyük kentlerde kalanlar ise mutlaka kendilerine bir yan iş bulup çalışma çabası içindedirler. Ancak eşleri başka meslekten olan bayan öğretmenlerle, karı koca öğretmen olanların bir kısmı yaz dinlencesini kendi olanaklarıyla deniz kenarında dinlenerek geçirebilmektedir.

Çalışanların dinlenme sorununa ne özel kesim ne devlet yeterince eğilmemiştir.. Yeterince değil hiç eğilmemiştir. Çalışmak beden sağlığı açısından, ruh sağlığı açısından iş veriminin artması ve bireyin gerek aile içinde, gerekse toplumun diğer kurumlarında dengeli biçimde yerini alması açısından gerekli ve zorunludur. Özel kesim çalışanlarına dinlenme ortamını hazırlamıyorsa devletin bu konuda gerekli yaptırımları getirmesi gerekir. Hele hele kamu kesiminin, çalışanlarına dinlenme ortamı hazırlamayışı bağışlanamaz.

Yıllık dinlenme (öğretmenler için yaz dinlencesi) deyince akla deniz kıyısı gelir. Deniz kıyılarımızda dinlenmeye elverişli olanlardan özel mülk olabileceklerin hepsi arsa spekülatörleri ve para babaları tarafından yağmalanmıştır. Özel mülk olmayan, hazineye ait daha çok da Orman Bakanlığı'na ait kıyı kesimlerindeki dinlenmeye elverişli yerler ise bazı kamu

kuruluşları tarafından işgal edilmiştir. Diyeceksiniz ki "Kamu kuruluşları deniz kıyısında dinlenme yeri kurmuş ve çalışanlarını yararlandırıyor, bundan iyisi can sağlığı". Öyle değil, Kara Yolları, DSİ, YSE, KİT'ler, özel teşebbüse ve kamuya ait bankaların hepsi; Orman, Tarım, Enerji, Sanayi ve Gençlik ve Spor Bakanlıkları; Sosyal Sigortalar ve Emekli Sandığı deniz kıyılarından yer kapatıp milyonlarca yatırım yaparak dinlenme yerleri kurmuşlardır. Bu yerlerin hepsinin de ortak özelliği adlarının "Eğitim Yeri" olmasıdır. Aslında buralar eğitim kuruluşu adı altında dinlenme yerleridir. Bu eğitim ve dinlenme yerlerinin ikinci ortak özellikleri hiç birisinden de o kuruluşun çalışan emekçilerinin yararlanamayışıdır. Buralardan yöneticiler, genellikle üst düzeydeki yöneticiler ve bu kuruluş personelliği ile uzaktan yakından ilişkisi olmayan serbest meslek sahipleri (Avukatlar, Doktorlar vb.) yararlanır, Kara Yolları Eğitim ve Dinlenme yerinden Kara Yollarında çalışan hiç bir işçi yararlanamaz. Fakat serbest çalışan bir avukat yararlanır. Bunun en azışık örneği Emekli Sandığı'nın Kuşadası'ndaki tatil köyüdür. Hiç bir Emekli Sandığı üyesi ve personeli buradan yararlanamaz. Hatta T.C. yurttaşı yararlanamaz. Bu dinlenme yerine ancak merkezi Paris'te olan Mediterien Klüp üyesi olanlar girebilir.

Gelelim Milli Eğitim Bakanlığı'na, MEB. elindeki dinlenme ve eğitim merkezlerini toptan Gençlik ve Spor Bakanlığı'na devretmiştir. Şu anda öğretmenlerin dinlenebileceği resmi hiç bir yerleri yoktur. Ancak MEB Sağlık İşleri Genel Müdürlüğü deniz kıyısındaki okullardan yaz dinlencesi için yararlanma işini bu yıl biraz daha geniş tuttu. Öğretmenler dilerlerse yanlarına çarşaf, pike, yastık kılıfı, yatak alarak deniz kıyısındaki okullarda konaklayabilecekler. Bazı okullar yatılı olduğu için yatak götürmelerine gerek yok; çarşaf, pike, yastık yüzü yetebilir. Böyle bir okulda öğretmen nasıl yaz dinlencesi geçirecek: Ailesi ile kalması için kendisine bir sınıf odası ayrılacak. Sıraları yan yana getireceksiniz, üstüne yataklarınızı yapıp çarşaflarınızı sereceksiniz. Okul olduğu için yemek pişirecek yer bulamayacaksınız. Eğer denizden tuzlu tuzlu gelmişseniz çoluk çocuk okulun tuvaletine girip duş yapacaksınız. Nasıl yapacaksınız, orasını bilemem. Öğretmen olduğunuzdan sınıfın anlamı sizin için çok başkadır, sınıfta öğrencilerin okuyup yazdığı sıralar üstünde sizleri uyku tutmaz, biliyorum. O zaman gözlerinizi yazı tahtasına çevirin ve öğretim sırasında verdiğiniz dersleri düşünerek uyumaya çalışın. Sabahleyin kalkacaksınız. Kahvaltı yapamayacaksınız, çünkü okul buna elverişli değildir. Çoraplarınızı ayakkabılarınızı giyeceksiniz, öğretmensiniz, kasabanın içinden ayağınızda tokyolarla geçemezsiniz. Okulda olduğunuz için kravatınızı da takacaksınız. Ve çoluk çocuk durağa inip belediye otobüsüne binerek plaja gideceksiniz. Plaj bütün belediye plajları gibi kırık dökük bakımsızdır. Bulabilirseniz kirli, pis bir kabinde ailecek soyunup mayolarınızı giyeceksiniz. Giysilerinizi bir sepete basıp denizin kıyısında yanınıza alacaksınız ve her denize girişinizde aileden birini başına nöbetçi bırakacaksınız. Biraz denize girip serinlediniz, şimdi aynı işler geri doğru yapılacak... Buna deniz kıyısında yaz dinlencesi denmez, dense dense öğretmene yaz işkencesi denir.

Aslında Milli Eğitim Bakanlığı öğretmenlerini ve çalışanlarını dinlendirme konusunda en az yatırımla en çok kişiye hizmet götürme olanaklarına sahiptir. Öğretmen liselerinin bir çoğundan ve eğitim enstitülerinin hepsinden yatılılık kaldırılmıştır Bu nedenle kırk bin kişiye yetecek somya, yatak, yastık, nevresim, çarşaf, battaniye ve kırk bin kişiye yetecek servis tabakları, çatal, kaşık, tencere ve mutfak malzemesi depolarda durmaktadır. Kullanılmadığı için bunlar yakın gelecekte çürüyecektir. Bu malzemelerle deniz kıyısında on yerde dinlenme kampı kurulabilir. Tek eksik çadır yaptırmaktır. Bin çadır yaptırılırsa dörder kişilik, her dönem dört bin öğretmen ailesi yararlanabilir. On beşer günlük dönemlerle Haziran, Temmuz, Ağustos aylarında yirmi dört bin öğretmen ve ailesi dinlenmiş olur. Bin çadır fiyatına bir yılda yirmi dört bin kişiyi dinlendirmek. Olanaklar eldeyken, malzemeler çürümeye bırakılmadan öğretmenlere bu hizmet götürülmelidir.

Eğitim Enstitüleri'nde MC'nın yaptığı tahribatı gidermek için buralarda çalışan öğretmen ve yöneticiler olağanüstü çaba gösterdiler. Çok zor koşullar altında ve gergin bir ortamda çalıştılar. Her an ölümle burun buruna idiler. İçlerinde ölenler oldu. Sakat kalanlar oldu. Kimi enstitülerde eğitim ve öğretim ortamını hazırlamak için günde kesintisiz yirmi dört çaat çalışanlar oldu. Hiçbir Enstitüde yöneticiler Cumartesi Pazar tatili yapmadı. Kimi enstitülerin yönetici ve öğretmenleri hiç yaz dinlencesine çıkamadı. Bunca çalışma, bunca yorgunluk, bunca gerginlik sinirlerde büyük yıpranma yarattı. Bu yıpranmanın ucu aile kurumunu yıpratma kertesine ulaştı. Günümüzde hiç kimse eğitim enstitüsü yönetici ve öğretmenleri denli dinlenme gereksinimi içinde değildir. Bu durum gözönünde tutularak tarafımdan, üç yıllık eğitim enstitülerinin Beden Eğitimi öğrencilerinin yazları yapması gereken su sporları kursu ile dinlenme sorunu ilişkilendirilip, öncelikle denize uzak olan enstitü yönetici ve öğretmenlerini, yaz dinlencesinde dinlenme kampına çağırma girişiminde bulunuldu. Biraz benim beceriksizliğim, biraz bürokratik işlemler arasında boğulma yüzünden girişim sonuç vermedi. Bunun üzerine resmi kanalı bırakıp 1978 yılı iznimin bir kısmını kullanarak kendi olanaklarımla Antalya ve Muğla kıyılarında kamp kurabilecek yer aradım. Marmaris kıyılarında elverişli iki yer bulabildik. Kamp kurulabilecek yerin 1 / 10.000 lik orman tahdit haritası çıkarıldığı sıra, Orman Bakanlığı'ndan bu yerler için öğretmenlerin eğitim ve dinlenmesinde kullanmak üzere kırkdokuz yıllığına izin almaya gelmişti. Böyle bir izin kamu yararı için kamu kuruluşlarına kolaylıklaverilmektedir. Ancak böyle bir dinlenme kampının oluşturulmasına yeterince istek gösterilmediği için tarafımdan yapılan bu çalışma ve girişimler Milli Eğitim Bakanlığı'nın genel bürokrasine bile ulaşamadan Öğretmen Okulları Genel Müdürlüğü bürokrasisi içinde eriyip gitti.

Ne güzel bir ülke. Hiç bir alt yatırım gerektirmeyecek en güzel deniz, en güzel kıyı bulunmuş. Elinizde istediğinizden çok araç gereç var. Tek yatırım olarak çadır yaptıracaksınız. Ve öğretmenlerimiz aileleriyle dinlenecek. Ama olmuyor. Gerçek Nasrettin Hoca'nın kara güldürüsünden daha kara. Şeker var, yağ var, un var; helvasızlıktan insanlar kırılıyor; ama helva yapılmıyor bir türlü. Ne güzel bir ülke, ne güzel bir Türkiye.

ÖĞRETMENLERİN YAZ ÇALIŞMALARI

Nihat AKSOY

DAYANAK

İlk ve orta dereceli okul öğretmenleri, yılda ortalama sekiz ay kadar ders okutmakla yükümlüdürler. İki ay kadar da sınavlar, tamamlama kursları, gelecek yıla hazırlık yapılması gerekmektedir.

657 Sayılı Yasa; "Öğretmenler yaz tatili ile dinlenme tatillerinde izinli sayılırlar. Bunlara, hastalık ve mazeret izinleri dışında, ayrıca yıllık izin verilmez." demektedir (m. 103). İlk okul öğretmenleri için 222 Sayılı Yasada; "... öğretmenler, yaz tatili içinde aralıksız iki ay izinlidir..." hükmü yer almıştır. (m. 43/a)

Görülüyor ki, öğretmenlerin yukarıda anılan görevleri dışında iki buçuk ay kadar zamanları kalmaktadır. Bazı durumlarda (özellikle köy ilkokulu öğretmenleri için) bu süre üç ayı aşmaktadır. Tatil kavramı genellikle örencileri içermektedir. Denebilir ki, öğretmenlerin görevi ağırdır, öteki memurlardan daha uzun süre izin yapmaları doğaldır. Ama hiç de öyle değil!

Öğretmenlerle ilgili gözlemler, bu sürenin genellikle boşa gittiğini ortaya koymaktadır. Güç koşullar altında bunalarak çalışan öğretmen, bir yandan tatili beklemekte, diğer yandan da uzun tatil aylarını değerlendiremeyeceğini düşünmektedir. Değerlendiremiyor, çünkü: 1) Kendi olanaklarıyla ne kamp yapabilir, ne de gezi! Tatili bekleyen aile bireyleri de bu ezikliği çeker. Bakanlık bu konuda gerekli düzenlemeyi yapmamıştır. 2) Bu uzun süreyi mesleki çalışmalarına ayırma olanağı yoktur. Bunun için de Bakanlığın gerçekçi bir düzenlemesi yoktur. Oysa, öğretmenlerin hizmet içinde eğitilmeleri yasa hükmüdür.

İzin ve dinlenme konusu bu yazının kapsamı dışında tutulacak. Yaz çalışmaları nedir, buna değinip bazı öneriler getirmeye çalışacağız.

NASIL İŞLİYOR?

222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Yasası'nın 43. maddesine göre, öğretmenler; "... iki aylık izin sürelerine dokunulmadan kalan tatil zamanlarında yönetmeliğinde saptanacak meslekle ilgili çalışmalara katılmakla yükümlüdürler." Bu yükümlülüğün öteki adı hizmetiçi eğitimdir. Oysa, yasa çıkalı 18 yıl olduğu halde, yönetmelik yoktur. Bu süre içinde ne yapılacağı bilinememekte, zaman boşa akmakta ve öğretmenin huzursuzluğu da artmaktadır. Yöneticiler ne yapacaklarını bilememenin suskunluğu içinde, anlamsız ödevlerle öğretmenleri oyalamaktadırlar. Bazı ilköğretim müfettişleri;

—. İlköğretim Kanunu'nu özetleyin,

—. İlkokul Programını özetleyin,

—. Köyü inceleyin, vb.

gibi yuvarlak ifadelerle, bazan da gereksiz görevler yüklemektedirler. Bazı yıllarda MEB genelgelerle bu yasa hükmünü ya ortadan kaldırmakta, ya da bu görevi öğretmenin istediği yerde yapmasını uygun bulmaktadır. Aslında bu çalışmaları yapanla yapmayan arasında da bir fark görülememektedir.

Ortaöğretim öğretmenleri için kesin yaptırımlar yoktur. Modern fen ve matematik uygulamaları başlayalı kurslar düzenlense de yaygınlığı, zorunluluğu ve işlerliği yoktur. Çoğu kez iyi planlanmadığı için, eşe dosta gezi olanağı ve ücret sağlamaktan öte hiç bir işe yaramamaktadır. Ortaöğretim yöneticileri için düzenlenen kurslar da farklı değildir.

GEREKSİZ Mİ?

Gerekli kuşkusuz! Tüm öğretmenler için yaz aylarında hem kamp-dinlenme olanağı, hem de hizmetiçi eğitim (yaz çalışması) olanağı sağlanabilir. Öğretmenler bu tür fırsatları severek değerlendireceklerdir. Yapılan araştırmalar ve gözlemler bunu açıkça ortaya koymaktadır. On - yirmi yıl önceki müzik defteri eskiyen, yeni fen araçlarını kullanmakta güçlük çeken, sorunlarını topluluk içinde tartışmak ve boşalmak isteyen öğretmenlerimiz, bu olanakları son derece verimli biçimde kullanacaklardır. Yeter ki gerçekçi bir düzenleme yapılsın.

YENİ BİR DÜZENLEME GEREĞİ

Bu konudaki bazı önerilerimiz *Okul Defteri*'nin birinci sayısında verildi. Konunun güncelliğini düşünerek, bazı noktaları anımsatmakta yarar gördük...

1. Yasal zorunluluk vardır.

1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu (METK); "... hangi öğretim kademesinde olursa olsun öğretmen adaylarının yüksek öğrenim görmelerinin sağlanması esastır. Bu öğrenim *lisans öncesi, lisans* ve *lisansüstü* seviyelerde yatay ve dikey geçişlere de imkân verecek biçimde düzenlenir" (m. 43) demektedir. Eğitim sistemindeki düzenleme, hizmetteki öğretmenlerin de en az yüksek öğrenimden geçmelerini zorunlu kılmaktadır. METK nin 24. maddesi; "... temel eğitim okulları beş yıllık birinci kademe ile üç yıllık ikinci kademe eğitim kurumlarından meydana gelir..." demekle bu konuda dayatmaktadır. Kaldı ki, öğretmenlerin yaz aylarında yapacağı çalışmaların toplanıp diplomaya dönüştürülmesi doğal. Konuyu böyle aldığımızda, yalnız ilkokul öğretmenlerinin değil, tüm öğretmen ve yöneticilerin hizmetiçi eğitimi daha da istenir duruma getirilebilir.

2. Yasal dayanak vardır.

Gene, METK'nin 48. maddesinde şu hükümler yer almaktadır:

"... Öğretmenlerin daha üst öğrenim görmelerini sağlamak üzere *yaz* ve *akşam* okulları açılır veya hizmet içinde yetiştirilmeleri maksadıyla kurslar ve seminerler düzenlenir.

. . . *Yaz* ve *akşam okulları* öğretmen yetiştiren kurumlarda açılır; bunlara devam ederek yeterli krediyi dolduran öğretmenlere o kurumun belge veya diploması verilir.

. . . Milli Eğitim Bakanlığı'nca açılan kurs ve seminerlere devam edenlerden başarı sağlayanlara belge verilir. Bu belgelerin, öğretmenlerin atama, yükselme ve nakillerinde ne ölçüde ve nasıl değerlendirileceği yönetmelikle düzenlenir..."

1974 yılında Eğitim Enstitüleri Yönetmeliği'nde değişiklik yapılarak *Yaz Okulu* açılmış, ne yazık ki sonradan yozlaşıp gitmiştir. E. Enstitüsü Yönetmeliğinin 2. maddesi; ". . . ilkokul öğretmenleri için *Yaz Okulu* açılabileceğini" ve "Mektupla Öğretim Programları" düzenlenebileceğini belirtmektedir.

3. Yaz aylarında yararlanılabilecek fizik olanaklar vardır.

Bu konuya *Okul Defteri*'nin birinci sayısında değinildiği için anımsatmayı yeterli gördük.

4. MEB yeterli öğretim personeline sahiptir.

5. MEB Yaz Okulu ve uzaktan eğitim konusunda deney sahibidir.

Yeterli dayanak ve olanak bulunduğuna göre, MEB'nin eli kolu sıvayıp işe koyulması gerekir. Öğretmenler de bunu bir hak olarak istemeli ve bunda diretmelidir. Yaz Çalışmaları, Yaz Okulu olarak işlevini sürdürmelidir. Bu planlamada öğretmenlerin üst diploma almaları *biricik* hedef olmamalı, hem kısa süreli kurs ve seminerler yoluyla eğitim (yayın ve uzaktan eğitimle de desteklenerek), hem de gezi ve dinlenme hakkı istenmelidir. Bu emeklerin ürünü, diploma ya da diğer haklar sağlayacak biçimde yönetmeliklerle değerlendirilmelidir. Öğretmenler, yorucu çalışmaları yanında yaz boyunca en az üç ay, öğretim süresince de yarımşar gün fazla zamana sahiptirler. Ekonomik mücadele yanında eğitilme hakkı mücadelesi de verilmelidir.

Burada bir nokta üzerinde dikkatle durmalıyız. Geçmişteki mektupla öğretim olduğu gibi sürdürülemez. Şu nedenlerle: 1) Öğretmen olmayanların mektupla öğretimle öğretmen olması mümkün değildir. Bunun için sadece öğretmenlere açık olmalıdır. 2) Bazı dallar mektupla öğretimle başarılamaz. Resim, Müzik, Beden Eğitimi, Yabancı Diller, vb. Bazıları da iyi bir yaz okulu ile tamamlanırsa işe yarar. 3) Daha önceki mektupla öğretim ders kitapları değiştirilmelidir. 4) Her ilde yaz uygulamaları yapılamaz. Öğrencilerin görgü ve kültürlerini destekleyecek kentlerin seçimine dikkat edilmelidir.

BU YAZ NELER YAPMALIYIZ?

Önceki satırlarda MEB'ye düşen görevlere değindik. Ne var ki, Bakanlık bu yılı da değerlendiremeyecek. Bir yandan bunun mücadelesi verilirken, bir yandan da mütevazi çalışmalar yapabiliriz. Neler yapılmalı?

. Her arkadaş, aile bireyleriyle birlikte kısa süreli bir gezi yapmaya çalışmalı. Bunun için MEB'nin, diğer kurumların ve TÖB – DER'in sahil kamplarından yararlanmaya çalışılmalı.

. Her arkadaş TÖB – DER ve diğer demokratik kuruluşlarla ilişkisini sıklaştırmalı.

. Her arkadaş okulunda yapacağı yaz çalışmalarını en verimli biçimd yürütmeli. Bu arada okuldaki arkadaşlarıyla ilişkiyi ve dayanışmayı sürdürmeli! Bu ilişki hem mesleki, hem örgütsel, hem eğlenmeye-dinlenmeye yönelik olabilir.

. Her arkadaş gelecek öğretim yılındaki işine kendisini hazırlamalı. Yöneticiyse okulunun olanaklarını hazırlamalı. Öğretmense, hangi sınıfı okutacaksa, o sınıfın öğretimiyle ilgili hazırlıklarına şimdiden başlamalı.

. Her arkadaş yaz aylrında da halkla ilişkilerini düzenli olarak sürdürmelidir.

. Her arkadaş yaz ayları için bir okuma planı yapmalıdır. Bu planda hem mesleksel, hem sanatsal, hem de genel konuları içeren eserler yer alabilir.

NELER OKUMALIYIZ

Neler okumalıyız? Bu, toplumdaki işlerinize bağlı. Bu açıdan baktığımızda öğretmen: a) Günlük basını izlemeli. b) Demokrasi mücadelesi için temel klasikleri ve Kuramsal konuları -gücüne göre- okumalı. c) Eğitim konusunda genel-kuramsal sorunlara eğilen yayınları okumalı. ç) öğretmenlik pratiğini geliştiren yayınları okumalı. d) Çevrede geçerli üretime ilişkin pratik yayınları İzlemeli.

SONUÇ VE DİLEK

Milli Eğitim Bakanlığı bu yıl da yaz çalışmaları için bir hazırlık yapmamıştır. Bu boşluğun bir kısmını öğretmenler örgüt bilinçleri ve örgütsel tavırlarıyla giderebilir. Abartmasız gezilerle, köy okullarında üretimle, iyi planlanmış bir okuma etkinliğiyle uzun yaz günlerini değerlendirebiliriz, Örgütümüzle ve halkımızla ilişkilerimizi koparmadan. Karamsarlığa kapılmamalıyız. Bir yandan da Yasal yollarla yaz aylarında eğitim görme-gezi-eğlence-kamp olanaklarını sağlamaya çalışmalıyız.

Bu arada Okul Defteri'nin bir dileği vardır:

Yaz aylarında neler yaptığınızı ve neler yapılabileceğini bildirmeniz. Gerçekçi önerileri dergimiz aracılığıyla da duyurmanız görevinizdir.

İyi tatiller!...

YURDUMUZDA ÇOCUK KİTAPLARININ KONUMU

Muzaffer İZGÜ

Önce çocuk yazını nedir bunu belirtmek gerekir. Şöyle de diyebiliriz, acaba çocuk yazını diye birşey var mı? Başka bir örneklemeyle girelim konuya. Bir anne çocuğunun kolundan tutuyor, bir kitapçıya giriyor, "Amcası, bunun okuyacağı bir kitap" diyor. Bazı kitapçı dostlarımın yanında otururken gözlemişimdir bu olayı. Anne, tezgâhın üzerine birkaç çocuk kitabı koydurmuş, sonra da çocuğunu çağırarak, "Bak yavrucum bunlar işte çocuk kitabı, seç birini" demiştir. O sırada çocuğu gözlemişimdir, çocuğun gözü, "Çocuk Kitabı" diye önüne konan kitaplarda değil, raflarda gezmektedir. Birgün yine kitapçı dostumun yanında otururken bir çocuk geldi. İlkokul üçüncü veya dördüncü sınıf olmalı, nitekim az sonra kendisiyle konuştuğumda çocuğun dördüncü sınıf öğrencisi olduğunu öğrendim. Bu çocuk, büyüklerin okuduğu bir yapıt aldı. Sordum, "Kendime aldım" dedi. "Kendim okuyacağım" dedi. "İçinde ne olduğunu biliyor musun?" diye sorduğumda, "Arkadaşım okumuş, çok beğenmiş, bana da salık verdi" dedi. Bu kez, "Annenin babanın haberi var mı, bu kitabı alacağından?" diye sordum. Bana, "Annemle geldiğimizde her zaman önüme çocuk kitaplarını sürüyor, bunları al diyor. Onun için ben annemle gelmiyorum, kendim alıyorum, çünkü çocuk kitabı diye yazılmış kitapları sevmiyorum" dedi. Bundan acaba şu çıkmaz mı ortaya? Çocuklar kendileri için oluşturulmuş yapıtlardan hoşlanmıyorlar. Kim bilir, belki de çocuğa "Bu çocuklar için yazılmamıştır, aynı zamanda büyükler için de yazılmıştır" desek ve gerçek de böyle olsa, çocuk o zaman bu yapıtı seve seve okuduğu gibi, salt kendinin çocuk olmadığını kanıtlamak için, kötü kitap seçimi gibi bir hataya da düşmeyecektir. Bugün büyükler için yazılmış nice yapıt çocukların baş tacı olmuştur, çocuklar için yazılmış yapıtlarsa büyüklerin sevdikleri yapıtlardan olmuştur. Örnek mi, Alis Harikalar Diyarında, Filler Sultanı ile Kırmızı Topal Karınca, dahası Panait Istratı'nın, Gorki'nin, Orhan Kemal'in Samed Behrengi'in yapıtları.

Bu açıklamayı yaptıktan sonra yurdumuzda çocuk kitaplarının konumuna geçebiliriz. Geçmişte çocuk kitapları için ne yapılmış, bu konu çocuk yazını tarihini ilgilendirmekte, ben az önceyi ve bugünü söylemek, belirtmek isterim. Bundan birkaç yıl öncesinden başlayıp hâlâ bugün de varlığını sürdüren, çocuğu okuma tembelliğine iten Tommiksler, Pekosbiller çocuk yazını diye yutturulmuş bizde. Çocukların o güzelim hayal gücünden yararlanılarak bu tür kitap diyemeyeceğim, boyalanmış, sayfa numarası konulmuş kâğıt parçaları çocukların ellerine verilerek bir tür beyin yıkama aracı olarak kullanılmış. Çocuk, okuduğu bu saçma (numaralı sayfalar)daki kahramanla özdeşleşmiş, hayal içinde yüzmüş. Kendi gerçeğine yabancı kalmış, kendi yaşamına yabancı kalmış. Hiçbir zaman bu tür kâğıt parçalarında emek sözü edilmediği için, kahramanının ne iş yaptığını, neyle geçindiğini, neyi ürettiğini düşünmemiş. Birtakım vurdu kırdıyla çocuğun imgelem gücü uyutulmuş. Elbette bu tamamen kasıtlı olarak yapılmıştır. Çocuk bu tür şeyleri okusun, ve uyusun... Resimli yapılmış, okuma tembeli olsun, ucuz yapılmış, alsın. Hattâ bir günde birkaç bu tür kâğıt parçasını okuyabilmesi için köşe başlarında bunlar kiraya verilmiş.

Onun ardından başka bir çocuk yazını türemiş. Bir yazar çıkmış, işi kadere dökmüş. Bir bakıyoruz ki bu tür çocuk yapıtlarında kader en başta. Çocuğun babası iş kazasında ölmüş kader, anası trafik kazasında ölmüş kader. Çocuk köprüaltı çocuğu olmuş kader... Sonra bir bakmışız ki bu çocuk yolda bir para bulmuş, paranın sahibini bulmuş, paranın sahibi varsıl. Bu varsıl kişi çocuğu almış, okutmuş, çocuk kurtulmuş. Bu bireycilik değil de nedir? Kaç çocuk para bulur, kaç çocuk bu yolla kurtulur. Hem çocuğu tutup hüngür hüngür ağlatmağa ne hakkımız var, bu hakkı kimden alıyoruz? Bu mudur çocuk yazını, en çok hangi kitap ağlatıyorsa, "Al kardeşim bu kitap seni daha güzel ağlatacak". "Al çocuğum, bak bu kitabı okuyunca göreceksin ki bir ayakkabı boyacısı çocuk ayakkabı boyaya boyaya canını nasıl kurtarmış." . "Ya şu çocuk, simit satarak kocaman adam olmuş." Pekiyi, simit satmak için sabahın dördünde beşinde kalkmak gerekli, çocuğun uykusunun en tatlı olduğu o sıra niçin simitçi Ali sokakta? Hem hangi simitçi Ali kocaman adam olmuş ki? Bu tür yapıtlarla çocuğun beynini yıkamak, çocuğu tamamen bireyciliğe ittiği gibi, çocukta ters yargılar da oluşturur.

Yine bir dönem bakıyoruz ki, çocuklara boşu boşuna kahramanlıklar aşılanmak isteniyor? Onda şoven bir ruh yaratılmak isteniyor. Çocuğun hiç adını yerini yurdunu bilmediği yerlerde birtakım geçen olaylar. Kahramanımız da öyle bir kahraman ki, her işin üstesinden gelmekte. Bu tür yapıtlar, çocuklarda aşağılık duygusu yaratmaktan öteye gitmez. Kahramanın yanında kendini güçsüz görür, içine kapanır. Yok kahramanı öykünmeye kalkarsa, az sonra alacağı cezayla, içine düşeceği uçurum daha büyük olur. Kurgu bilim türündeki yapıtları da bunların arasına katabiliriz.

Ayrı bir konu da, çok iyi yapıtlar verilmesine karşın, bu yapıtların ederleri. Kırk elli liradan satılan bir çocuk yapıtı, gecekondulu Osman'ın, köylü Hasan'ın, eline ulaşabilir mi? Yoksa çocuk diye, biz bir avuç çocuğu mu yeğliyoruz.

TONGUÇ ÖTEKİLER VE ÜRETİM SÜRECİ İÇİNDE EĞİTİM

NİYAZİ ALTUNYA

"Hakkı Tonguç değil İlk Tedrisat Umum Müdürlüğü, değil Talim Terbiye azalığı, değil resim hocalığı, Türk çocuğunun karşısına çıkamayacak kadar bu memlekete hiyanet etmiş bir adam olması sıfatıyla onun oradan tutulup atılması şükürler olsun bize nasip olmuştur..."

(Tevfik İLERİ — 1951, TBMM'de bir gizli oturum; Cahide İLERİ, "Babam Tevfik İleri — 1977, s. 150")

Büyük eğitimci İsmail Hakkı Tonguç on dokuz yıl önce öldü. Tutukevi duvarları dışında ondört yıl (1946-1960) tutsak gibi yaşadı. 27 Mayıs günü Anayasa'ya girecek zorunlu, genel, temel eğitimin ilkelerini hazırlamaya başladı; ama 23 Haziran 1960 günü yoksullardan yana yanan yüreği duruverdi.

O öldü gitti, fakat Tonguç ve Köy Ensittüsü tartışması bitmedi. Her gün yeni ortamlarda yeniden tartışılıyor. Üzerinde dostun düşmanın en rahat söz söylediği konu oldu enstitü konusu. Bu arada Tonguç, olmadığı yerlerde de arandı, bulundu, övüldü ya da yerildi. Ama birşey yapılmadı: Kimse, bıraktığı binlerce parçadan oluşan belgeliğine girmedi, ciddi bir araştırma yapmadı. Yazılanlar anılar boyutunu aşmadı. Onları yapanların da ellerine sağlık! Yapabileceklerini yaptılar. Asıl sözümüz, kendi toprağımızda yaptığımız özgün bir denemeyi bırakıp Amerika'yı daha doğrusu Amerika'nın paketlediklerini keşfedenlere ya da ısıtanlara, yırtma yapıştırma tez yazanlara, Çekoslovak Devriminin kaçkını bir misyoneri Milli Eğitim Bakanlığı Başdanışmanı yapanlara ve ondan Köy Enstitüleri öğrenenleredir. Yoksa, kıyımdan, zulümden zaman bulup anılarını yazanlara değil!...

Böyle bir giriş'ten sonra, bir derginin birkaç sayfası arasında ve Tonguç Baba'nın kültür hazinesine giremeden çok önemli bir iş yapacak değilim. Tonguç'un ve Köy Enstitülerinin pek değinilmeyen bir yönüne, eğitimbilimsel yönüne değinmekle yetineceğim.

BAZILARINA GÖRE...

Sermaye ve onun avukatlarına göre, köy enstitüleri, komünist gençler yetiştirip müesses nizamı yakmaya yönelmiştir.

Sol çevrelerde de bu konuda bütünsel bir görüş yok. Bu görüşlerden bir kısmı şöyle özetlenebilir:

— Köy enstitüsü hareketi devletin katkısını sağlamadan köyleri canlandıracaktı.

— Köy enstitüleri sosyalist kurumlardı.

— Köy enstitüleri devrimci eğitim kurumlarıydı; hedefi devrimin yapılmasına katkıydı.

— Köy enstitüleri bir Amerikan parmağının ürünüdür. Amerika, geri teknolojiyi köye enstitüler yoluyla sokarak, köyü köye bağlayacaktı.

— Köy enstitüleri, Almanya diplomalı eğitimciler tarafından kuruldu, Nasyonal Sosyalizmin tipik bir uygulaması oldu.

— Köy enstitüleri, dünya ölçüsünde yayılmakta olan kapitalist üretime, köyde iyi pazar olanağı sağlamak amacıyla kuruldu.

– Köy enstitüleri, köyde kapitalizmin geliştirilmesi ve pazar için üretimi artırmak için kuruldu.

– Köy enstitüleri, yabancı sermayenin Türkiye'deki ve Türkiye dışındaki işletmelerine üretken işçiler yetiştirmek amacıyla kuruldu.

– Köy enstitülerini, İsmet Paşa, Halk Partisi'ne militan yetiştirmek amacıyla kurdu, bu olmayınca kapattı.

– Köy enstitülerini kurmak yanlıştır, devrime ihanettir. Önce devrim yapmak gerekirdi. Bu hareket devrimi engelleyen bir etmendir.

– Köy enstitüleri, yönetimde söz sahibi demokrat-ilerici aydınların, ellerine verilen olanağı en gerçekçi bir biçimde değerlendirerek demokratik bir taban yaratma girişimidir. Bu girişimin iyi planlanması, kendi dinamiğini de sağlamıştır.

BEŞ TEMEL YANILGI

Sol çevrelerdeki mekanik kuramcıların bazılarına göre, enstitüler beklenmedik bir sonuç vermiştir. Bu nedenle, yıkıcıları kurucularıdır. Neden aynı yıllarda kurulan Teknik Okullar, Fakülteler bu mutlu yanlışlığı yapmamışlardır?

1. Toplumların gelişim kanunları hakim sınıfların pür iradeleriyle işletilseydi, toplumlarda hiçbir değişim olmazdı. Köy enstitüleri de burjuvazinin pür iradesiyle kurulmadı, her şeyi devrimden sonraya bırakan kolaycılar bunu anlamak istemiyorlar.

2. Enstitüleri kuran teknisyen kadronun elinde değişik seçenekler yoktu. Alın size yasal olanak, ödenek; ister sanayi kurun, ister devrim yapın, ister okul açın denmedi. Köylünün canlanmasını, burjuvazi, kendi koyacağı sınıra kadar istiyordu.Bunun için de köylüyü okur-yazar yapmak, üretimini artırmak - hele köylünün sırtından olunca - istiyordu elbette. Enstitüleri kuranlara da bu anlamda yetki verildi.

3. Burjuvazi ve onun iktidarı, doğrudan doğruya kapitalistleşmeyi hızlandırmak amacındaysa, köy okulları açmakla işe başlamaz. Önce sanayi kuruluşları kurar toprak reformu yapar, tarım girdilerini artırır, teknolojiyi yayar, vb.; bunun yanında da teknik ve meslek okulları (tarım ve sanayi) açardı. Okur yazarlığın yaygınlaşması burjuvazi ve onun ortakları için temel bir sorun değildir. Bu hak emekçi sınıfların ve onun yandaşlarının çok önemli bir kazanımıdır.

4. Köy enstitülerinde sürdürülen üretim süreci içinde eğitim, sanayi devrimini yapan kapitalist ülkelerdeki "iş eğitimi" ya da "eğitimde iş ilkesi"nden çok farklıdır. 1935'lerin Türkiye'sinde sanayiin yarattığı ne avantaj ne de sorunlar vardır. Kırsal kesimde, temel eğitim hakkını benimsetmek başlı başına bir sorundu. Hem eğitim hakkının benimsetilmesi, hem eğitim personelinin yetiştirimesi ve işlevi, hem de eğitim bilminin Türkiye özelinde uygulanması, ileri kapitalist ülkelerden farklıydı.

5. Emekçi sınıfların kendi kurtuluşlarını kendi güçleriyle başaracakları genel doğrusu Türkiye için de geçerliydi. Bu nedenle devlet bütçesinden sağlanan olanaklara köy emekçilerinin beyin ve beden güçlerini de katarak bir an önce işe başlamaları gerçekçi bir yaklaşımdı. Savlandığı gibi, enstitü yöneticileri köy insanını acımasızca çalıştırmamışlardır.

DEMOKRATİK EĞİTİM DEYİNCE...

Köy enstitülerinin, demokratik eğitim kurumları olduğu gerçeğini vurgulamak istiyoruz. Demokratik eğitim, üretim süreci içinde gerçek boyutlarını kazanmaktadır. Ancak, üretime yönelen tüm eğitim kurumlarına demokratik eğitim diyemeyiz. Öyleyse demokratik eğitimin temel boyutlarını saptayıp, bizde ve yabancı ülkelerdeki gelişimlere kısaca göz atmakta yarar var.

1. Siyasal İdeoloji:

Demokratik eğitimin yönü insanlığın gelişim yönüdür. Bu nedenle demokratik eğitim, işlerliğinde toplumun gelişim dinamiği bulunan bir eğitimdir. Kapitalistleşme sürecindeki toplumda da geleceğin tohumlarını çimlendiren bir eğitim olması gerekir. Demokratik eğitim, ilkeleri, içeriği, yönetimi ve yöntemi ile sınıfsal bilinç kazandıran bir eğitimdir.

2. Eğitim Hakkının Yaygınlaştırılması:

Eğitim hakkı, emekçi sınıf ve tabakaların hakim sınıflara karşı verdiği mücadelenin sonucu elde edilen bir kazanımdır; temel insanlık ve vatandaşlık hakkıdır. Burjuva devrimlerini yapan toplumların Anayasa ve eğitim yasasına girmiştir. Süreleri, programları ülkelere göre değişse bile bir kazanımdır. Aynı zamanda devletin tüm vatandaşlara karşı temel görevlerinden biridir.

3. Demokratik Katılım ve Eşit Paylaşım:

Demokratik eğitim, eğitenlerin ve eğitilenlerin ortak katılımıyla oluşur. Bir bakıma, öğrenci eğitici, öğretmen de öğrencidir. Bu sadece öğrencinin derslerde etkin olması demek değildir. Kurumun yönetimine öğrencinin doğrudan doğruya katılması koşuldur. Bu kadar değil. Öğrenci velilerinin ve demokratik kuruluşların da katılımı gerekmektedir. Katılım sadece üretim boyutlu düşünülmemelidir. Öğrencinin en geniş anlamda ürettiğinin eşit koşullar içinde paylaşılması, üretim süreci içindeki eğitimin temel bir gereğidir. Üretim bir maddi ürün olabilir, bilgi ya da sanat ürünü olabilir. Demokratik eğitimde öğrenci, sadece ürettiğini öğretmenine yöneticisine teslim eden, büyüklerini eğlendiren, onların gözüne giren bir yaratık değil; büyüklerle birlikte üreten, onlarla eşit bir biçimde paylaşan kişidir. Aksi halde demokratik eğitim göstermelik demokrasiden öteye gidemez.

4. Bilimsel - Laik İçerik:

Demokratik eğitim salt bilgi yığınıyla uğraşmaz. Programların içeriği, bir yandan gerekli bilgi-becerileri kazandırırken, bir yandan da bilimsel düşünmeyi, bilgilenme yöntemini kazandırır. Ölü bilgileri belletmez. Soyut ahlâk kuralları öğretmez. Demokratik eğitimin en temel özelliklerinden birisi laik oluşudur. Laik eğitim kurumunda ne ahlâk öğretiminin, ne de din dersinin yeri yoktur. Üretim süreci içinde yürütülen eğitime bilimsel içerik kazandırmak, hatta soyut kavramları daha iyi kavratmak mümkündür. ➡

5. İleri Teknolojinin Tanıtılması, Yayılması:

Eğitim, hayata hazırlayan bir süreç olarak düşünüldüğünde, hayatın gereğini de yapması gerekir. Dört duvar arasında yapılan eğitim hayata yöneltemez. Yüzyılımızda hızla gelişen bir teknoloji var. Bu teknolojinin yeni yetişenlere yöntemine uygun bir biçimde tanıtılması, önce okulların görevi olmak gerekir. Aksi halde yapılan eğitim işe yaramayacaktır. Okul hem öğrencilere, hem de halk eğitimi yoluyla çevreye ileri teknolojiyi tanıtmalı ve yaymalıdır.

6. İnsanı Bir Bütün Olarak Geliştirme:

Yüzyıllık eğitim tarihi incelendiğinde hem ülkemizde, hem başka ülkelerde insanın üretim yeteneğini geliştiren, öğrenciye üretim yaptıran, öğrenci örgütleri yoluyla öğrenciyi yönetime bir ölçüde katan eğitim denemelerinin yapıldığını görürüz. Ama bunların birçoğunda, öğrencinin toplumu ve kendisi açısından bir bütün olarak geliştirilemediğini gördük. Öğrencinin soyut kavrama yeteneği geliştirilirken, sınıfsal bir bilinç kazanmasına engel olunduğu, bunlar az çok yapılırken sanatsal yeteneğinin işlenmediği ya da en azından sanatsal gereksinmesinin karşılanmadığı, bunların bazıları yapılırken üretime yöneltilmediği, ya da tam tersine üretim becerisinin geliştirildiği, ahlâk kurallarının öğretildiği ve körkütük insan olarak yetiştirildiği görülür.

7. İnsanlığın Kültür Birikiminin Taşıyıcılığı:

Demokratik eğitim, toplumun kültür birikimini olduğu gibi aktarmaz. Kültür geliştirme ve yayma ödevini birlikte yürütür. Çarlık dönemi Rusyası'nda kültürün hem devrimci-dinamik bir yanı vardı, hem de çarpıtılmış bir yanı. Demokratik eğitim bu ayrımı yapan bir eğitimdir.

Köy Enstitülerinde eğitim bu boyutlarda yapılabilmiştir. İlerki örneklerde göreceğimiz gibi, ne Tonguç'tan öncekilerde ne de çağdaşlarında kuram ve uygulama açısından, bu anlamda demokratik eğitim göremiyoruz. Türkiye'de daha sonraki uygulamalarda da demokratik eğitimin tüm boyutlarını birlikte göremiyoruz. Öyle ki, bunu kuramsal olarak ortaya koyanlara da rastlamıyoruz. Onun yalnız İlköğretim Kavramı konusundaki çalışmalarının düzeyine ulaşılmış değildir.

AVRUPA VE AMERİKA'DA

Üretime yönelik eğitimin tarihi insalık kadar eskidir. İlkel toplumda her insan üretim yapıyordu. Sınıflı toplumlarda hakim sınıf tüketici, emekçiler üretici oldu. Buna karşılık hakim sınıf kendisi için bilinçlendirici, emekçiler için üretken kılıcı ve şartlandırıcı bir eğitim türü geliştirdi. Bu ödevi yürütmekle yükümlü kuramcılar, uygulamacılar yetiştirildi. Burjuva devlette eğitim hakkı zorunlu olarak yaygınlaşırken, eğitimin içeriğini ve yöntemlerini geliştirme olanağı kısıtlandı.

Yüzyılımızın ilk yarısında ün kazanan eğitim kuramcılarının düşüncelerini ele alırsak, kuramlarının bu tutsaklık çemberinden kurtulamadığını görürüz. İş eğitimi, Pragmatist Eğitim, Kır Eğitimi, vb. konularda kuram geliştirenlerin amaçları üretime yönelik eğitimdi. Fakat bunların çoğunun aynı tutsaklığa düştüklerini görürüz.

Adlarının Türkiye'de çokduyulmuş olması nedeniyle Amerikalı Zenci Eğitimci Booker T. Washington (1858-1915), Amerikalı John Dewey (1859-1952), Alman Eğitimcisi G. Kerschensteiner (1854-1932)'in düşüncelerini incelememiz bir fikir verebilir. Bu eğitimcilerin belli başlı kitap ve yazıları dilimize çevrilmiştir. Her üçü de, eğitirken gerçek işlerin yaptırılmasını savunurlar. Felsefelerinin esas boyutlarından birisi üretici insanı yetiştirmektir. Köy enstitülerindeki eğitimin diğer üretici eğitim görüşlerinden farkını belirlemeyi hedeflediğimiz için, söz konusu eğitimcilerin görüşlerini üretim ya da iş boyutu dışındaki kavramlar açısından ele alacağız.

Washington yaşamından şöyle sözediyor:

"... 1858 yahut 1859 senesinde... bir malikânenin kölesi olarak doğduğumu biliyorum... Afrika'dan köle gemileri ile Amerika'ya taşındıkları esnada ırkdaşlarımın çektikleri işkenceleri etrafımdakilerin gizli konuşmalarından öğreniyordum... Babam benim için büsbütün bir yabancıdır, o kadar ki, ismini bile bilmiyorum. Komşu malikanelerden birinde yaşayan bir beyaz Amerikalının babam olduğunu söyleyenler, hiç bir zaman onun bana alâka gösterdiğini görmemişlerdi. Bundan dolayı kendisini hiç kabahatli saymam. Çünkü o sadece milletin kendi kendine yüklemiş olduğu uğursuz teşkilatın kurbanlarından biri idi..." (Yazarın, "Kölelikten Kurtuluş" adlı kitabı, s. 8-9).

Washington ırkına itaat ve kanaat etmeyi öğretmiştir. Onun okulu bilinçlendiren değil, karın doyurmaya yönelik bir okuldur. Projelerini gerçekleştirmek için devletten izin, zenginlerden bağış alır. Onun için yazılan bir yazıdan aktarılanlar, yukarda saptadığımız ögeler açısından ne kadar kısır bir eğitim görüşünde olduğunu gösterir:

"... Biz zenciler bilgisizlikten ıstırap çekmiyoruz. Bu bilgisizlik bizim kanunlara tecavüz etmemize sebep olabilir. Fakat siz beyaz dostlarımız, kanunun ne olduğunu bilirsiniz. (...) Biz de sizden öğrenmek istiyoruz..."

Bir zengin hanım, Prof. Washington'a zenci olduğu için, bilmeze gelip odun kırmasını ister. O da kırar. Hizmetçisi sonradan bu hanıma duruma söyler. Hanım özür dileyince Washington:

"... Hiç ehemmiyeti yok efendim. Ellerimle çalışmaktan hoşlanırım, dostlarıma hizmette bulunmak da bana zevk verir..." der.

Ondan sonra zengin hanım dostlarını, zencilerin okuluna bağış vermeye çağırır.

Beyazlarla yaptığı konuşmalarda:

"... Sizden aşağı seviyede bulunanlara yardım edebilmeniz için onları anlamanız gerekir. (...) Gerçek centilmen kendinden daha az talihli olan grupların üyeleri ile temas ederken belli olur." diyor.

Onun için:

"... Washington, dostça bir ısrarla zenginleri zencilerin geleceğine sermaye yatırmaya teşvik ederdi...

"... Cumhurbaşkanı T. Roosvelt, bu ateşli zencide bir ülkü arkadaşlığı bulmuş ve onun dostu olmuştu. İş, eğitim ve din alanlarında önderler sık sık onun fikirlerinden faydalanmışlardır..."

"... Harvard Üniversitesi Rektörü Eliot onun için:

ırkın öğretmeni ve basiretli yardımcısı, tanrının ve yurdunun büyük hizmetçisi demiş..." deniyor. (Booker T. Washington, Çev. Mithat Enç, İlköğretim Dergisi, 1947, Sayı: 231-232).

Görüldüğü gibi, zenci profesör koyu bir idealizm ve tevekkül içindedir.

Alman eğitimcisi Kerşenştayner için eğitimin iki tür toplumsal hedefi vardır: Karakter sahibi iyi vatandaş, üretici insanı yetiştirmek. Kitaplarının adı bile ilginç: "Karakter Kavramı ve Terbiyesi", "Vatandaşlık Terbiyesi", "Terbiyenin Esası Otorite ve Hürriyet", "İş Okulu Kavramı", vb. Onun iyi insanı devlete itaatkâr, ırkına uygun karaktere sahip olmalıdır. Onda da Alman idealizminin ve üstün ırkın kokusunu görürüz. Şu sözleri ilginçtir:

"... İlkokulun amacı (ikmal okulları da dahil), yetişmekte olan nesli gerekli bir vatandaş olarak yetiştirmektir.

"... Genel eğitimin (bir) görevi de mesleksel etkinliği idealize etmek ve bu suretle ideal bir devletin oluşumuna yardımcı olmak üzere bireylerde meslek ahlâkı yaratmaktır." (Kerşenştayner ve Pedagojisi, İ. Hakkı (Tonguç), Terbiye Postası, 1932, sayı: 2).

Devam ediyor:

"... Vatandaşlık terbiyesinin hedefi, ahlaki bir cemiyetin gerçekleştirilmesidir.

"... Vatandaşlık terbiyesi, doğruluk ve yasallık zihniyetiyle beraber yükselir veya alçalıp yıkılır.

"... Her zaman asil ve şerefli kalacak olan vazife, vatandaşlık düşüncesini geliştirmektedir.

"... Yüksek tabakanın ahlâki metanetini kaybettiği yerde aşağıdaki zümrelerin ahlâkını korumak için uğraşmak beyhude ve nafile olur..." (Yazarın H.R. Öymen tarafından çevrilen Vatandaşlık Terbiyesi adlı kitabından)

Görülüyor ki, Kerşenştayner "gözlerimi yaparım, vazifemi yaparım" diyen vatandaş yetiştirmek istemektedir. Öldüğü yıllarda Hitler iktidara gelmiştir. Hitler döneminde eğitim örgütünde köklü bir değişiklik yapılmayıp birkaç maddelik bir kararname ile "İyi Alman Vatandaşı" yetiştirecek bir düzene geçilebilmiştir. Kerşenştayner, yaşadığı yıllarda Nasyonal Sosyalizmin yükselişi karşısında önemli bir tepki de göstermemiştir.

J. Dewey de temel olarak karakter ve kişilik oluşturmayı temel almaktadır. Çocuğun gerçek hayat içinde eğitilebileceğini benimseyen Dewey, eğitimi görünüşte bireysel ilgilerin doğmasına bağlamaktadır. Bu da olağan dışı etkilere karşı tavırsızlıktır, bir başka söyleyişle koşullanmadır.

Dewey, eğitimde gerçek iş yapmanın, bireysel özgürlüğün önemine inanır. Vatandaşlık ve ahlâk eğitimi Dewey'e göre biçimsel bir fark gösterir. O da devletin biçimsel örgütlenmesinden ileri gelmektedir.

Dewey; "... Terbiye dediğimiz şeyin ferdin, ırkının toplumsal bilincine katılmasından ibaret olduğuna inanıyorum..." diyor. (Eyup Hamdi, J. Dewey'in Pedagojik Abideleri adını taşıyan çevirisinden.) Bu yönüyle de gelenekçi bir tutumda olduğunu göstermektedir.

Burada üç düşünürün de hızla değişen sanayi toplumuna, sınıfsal çelişkileri görmeze gelerek: a) bireyin uyumunu sağlamak, b) sanayinin üretken işgücünü eğitmek amacına bağlı kaldıklarını görürüz. Kısacası, siyasal bilinçlenme ve örgütlenme konusunu görmemektedirler.

TÜRKİYE'DE TONGUÇ'TAN BAŞKALARI

Üretici eğitim konusu, Türkiye'de II. Meşrutiyet döneminde ciddi şekilde tartışılmıştır. Etem Nejat, İsmail Mahir Efendi ve izleyen yıllarda İsmail Hakkı Bey (Baltacıoğlu)yaşam için eğitim konusunda ilginç tartışmalar yapmıştır. İ. Mahir Efendi 1914 yılında Meclis'te yaptığı kouşmada, Geçici İlköğretim Yasası (Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-u Muvakkat)'nın uygulanabilmesi için, yetmiş bölgede, köylerde öğretmen okulu açılmasını ve her köyden alınacak kız ve oğlan çocuklarının sekiz yılda öğretmen olarak yetiştirilmesini, bu süre içinde her köyün kendi okulunu yapmasını önermiştir.

Baltacıoğlu, 1920'den sonra geliştirdiği Toplumsal Okul Kuramı (İçtimai Mektep Nazariyesi)'nde gerçek eğitimin gerçek yaşam içinde yapılacağını ve gerçek kişiliğin gerçek doğal ortamda oluşabileceğini öne sürmüştür. Baltacıoğlu kuramında Dewey ve Kerşenştayner'den daha ilerdedir. Baltacıoğlu'ya göre eğitimin amacı, "... önce genellikle bir vatandaş, sonra bir demirci, bir asker, bir marangoz, bir betonarme uzmanı, bir diplomat... yetirtişmektir..." (İçtimai Mektep, 1942, s. 20-21).

Köy Enstitülerinin kuruluş yıllarında geliştirilen enstitü antitezi, Halil Fikret Kanad çevresinde kümelenenlerin görüşüdür. Kanad, idealist Alman öncüleri gibi karakter eğitimine önem vermektedir. Ona göre üretime yönelmiş bir etkinlik, karakteri bozacağından eğitim olamaz. İş eğitim, soylu bilgilerin pekiştirilmesinden başka bir şey değildir. Dünya görüşündeki çarpıklığı göstermesi bakımından, Milliyet İdeali Topyekin Milli Terbiye (1942) adlı kitabından alacağımız birkaç cümle yeterli. Şöyle diyor:

"Almanya'da Gestapo adıyla gizli bir polis teşkilatı kurulmuştur. (...) Komünistliğin kökünü kurutmak, komünist telkinleri altında bulunan Alman işçilerini ve aydınlarını meydana çıkarmak, vatan ve millet mevhumlarına tamamen yabancı oldukları için yaşadıkları memleketlerin havasını her vakit bedbinlik, menfaatçilik, gizli ve zararlı faaliyetlerle, casusluklarla ifsat etmeye mütemayil bulunan Yahudi ırkını göz hapsi altında bulundurmak bakımından bidayette bu neviden gizli teşkilatlar kurması hiç de lüzumsuz sayılmaz." (s. 87)

Gerek Baltacıoğlu'nun Toplumsal Okulu, gerek yüzyıllık Sanat Enstitüleri, üretici eğitim yapmalarına karşın, köy enstitüsü çıkışlılar gibi diri bir başak bırakamadı. Bunun iki temel nedeni vardı: 1) Üretilen ürünün eşit koşullarla paylaşılamaması, 2) Bilinçlendirici, tümleyici kuramsal eğitimin verilemeyişi. Oysa, enstitü yaşamı kendiliğinden bilinçlendirici bir ortamdır. Ayrıca düzenli okuma ve tartışma saatları da üretimin bir başka yönüdür.

TONGUÇ'UN BİR MEKTUBU VE SONUÇ

Tonguç'a göre:

"... Köy insanı, öylesine canlandırılmalı ve şuurlandırılmalı ki, onu hiç bir kudret, yalnız kendi hesabına ve insafsızca istismar edemesin. Köyün sakinlerine köle ve uşak muamelesi yapılmasın. Köylüler şuursuz ve bedava çalışan birer iş hayvanı haline gelmesinler. Köy meselesi köyde eğitim problemleri de içinde olmak ➔

üzere bu demektir." (Canlandırılacak Köy, s. 85)

Tonguç'un Köy Enstitüsü Müdürlerine yazdığı bir resmi yazı bile dünya görüşünü ve buna dayalı eğitim kuramını ortaya koyar. İş eğitimi yapan diğer okullardan enstitüleri ayıran etmenleri göstermesi bakımından ilginç bulduğumuz bu yazıyı aşağıya alıyoruz:

"... Köy Enstitüsü Müdürlüğüne:

"Köy enstitülerinin iç yapılarında (öğrencilerin kendi kendilerini idare etmeleri) ilkesine dayanan bir gelişim sağlanacaktır. Onun için bu kurumları her türlü şahsi ve indi idare tarzından kurtarmak enstitülerde vazife gören bütün öğretmenlerin başlıca amaçları olmalıdır. Bu amaca en kısa zamanda ulaşmak için aşağıdaki tedbirlerin alınması uygun görülmüştür. Madde madde yazılan bu tebirler öğretmen ve öğrencilerin hepsine Müdürler tarafından aynen okunacak ve manaları onlara iyice anlatılacak, bunlar gerek öğretmenlerin, gerekse öğrencilerin cep defterlerine aynen yazdırılacaktır:

1. Köy enstitülerinde her türlü yapım, ziraat, sanat, idare işleriyle öğretmen ve öğrencileri ilgilendiren resmi işler nöbetle öğretmen ve öğrenciler tarafından görülür. Nöbette bulunmayanlara bu işlerin gördürülmesi, öğrencilerin öğretmen veya usta öğreticilerin hususi işlerinde çalıştırılmaları yasaktır. Kendi işini bile göremeyecek derecede hasta olan kimsesizlerin işleri de nöbette bulunan arkadaşları tarafından yapılır.

2. Derse ve vazifeye geç gelmek, öğretmenliğe yakışmayacak laubali hareketlere girişmek, sarhoş olmak, kumar oynamak gibi öğrencilere fena örnek olabilecek hareketlerde bulunmak, öğrencileri dövmek onlara hakaret etmek yasaktır.

3. Tabelaya giren öğretmenler istihkakları olan yemeği öğrencilerle birlikte Enstitüde yemeye mecburdurlar. Hususi evlere veya odalara yemek götürmek yasaktır.

4. Enstitü işleri en az onbeş günde bir bütün öğretmen ve öğrenciler bir araya gelerek konuşulur. Ve bu konuşmalarda - imkanlar, vekillikten verilen direktifler göz önünde tutularak - verilen kararlara uygun olarak yürütülür.

Enstitülerde en az onbeş günde bir eğlenti tertip olunur. Bu eğlentilere öğrencilerin ve öğretmenlerin katılması şarttır.

5. İş bölümüne göre, türlü işlere dağıtılacak kümelere yapacakları işin önemi, memlekete, millete ve onların şahıslarına temin edeceği faydalar anlatılarak iş gördürülür. Öğrencilere angarya şeklinde, manası anlaşılamayan işlere bu kurumlarda asla yer verilmeyecektir. Bir enstitüde işlerin soysuzlaştığı görülürse bundan birinci derecede öğretmenler mesul tutulacaktır.

Her çocuk öğretim programında tespit olunan şekillere göre kültür, ziraat ve sanat çalışmalarına mutlaka katıacaktır. Belli çocukları yalnız terzilik, şoför muavinliği, davar çobanlığı, tuğlacılık gibi belli işlerde uzun müddet çalıştırmak yasaktır.

6. Şartlar ne olursa olsun, mevsim hangi mevsim bulunursa bulunsun öğrencilere her gün serbest okuma yaptırılacak ve onlara kitap okuma alışkanlığı mutlak surette kazandırılacaktır.

7. İşin yukarda belirtildiği gibi ilgililerce aynen duyurulduğu altı madde halinde yazılan kısmın onların defterlerine her zaman görülebilecek şekilde yazdırıldığı idaremize bildirilecektir.

Bu emirlere uygun hareket etmeyenlerin durumları Enstitü Müdürlüklerince saptanarak Vekilliğe resmi yazı ile bildirilecektir. Enstitü direktörleri bu direktiflere uygun hareket etmeyenler hakkında gerekli tedbirlerin alındığını ilgililere vaktinde bildirmedikleri ve durumu düzeltmedikleri takdirde şikayetçilere, şikayetlerini yazıyla Vekilliğe bildirmek hakkı verilecektir. (Yazarın notu: Burada öğrenciler kastediliyor.)

Onun için yukarda yazılan meselelerde çok titiz davranmanızı, icab ederse muvakkat bir zaman için birkaç öğretmenle kalmayı bile göze alarak hareket etmenizi ve Köy Enstitülerine hakiki çehrelerini vermenizi, gerçek manayı kazandırmanızı, öğrencileri şahsiyet haline getirmenizi önemle rica ederim.

(Mektuplarla Köy Enstitüleri)

İlköğretim Umum Müdürü"
İ. Hakkı Tonguç

TONGUÇ 50 YIL SONRA GAZİ EĞİTİMDE

23 Haziran 1960'da kaybettiğimiz Büyük Eğitimci İsmail Hakkı Tonguç, Gazi Eğitim Enstitüsü Resim - İş Bölümü kurucusudur. 1929 - 35 yılları arasında bu okulda öğretmen ve yönetici olarak çalışmıştır.

Bu yıl Gazi Eğitim Enstitüsü Resim - İş Bölümü Öğretmenleri büyük bir kadirbilirlik ettiler, Gazi'de bir Tonguç Müzesi kurdular. 46 yıldır öğrencilerden ünlü ressamlara kadar pek çok sanatçının şuraya buraya atılan ürünleri bu müzede toplandı. Dışardan derlenecek ürünlerle müze gelişecek.

Müze 23 Haziran günü Gazi Eğitim Enstitüsü'nde yapılan bir törenle açıldı. Törene Milli Eğitim Bakanı Necdet Uğur, Milli Savunma Bakanı Akmandor, eğitimciler, basın mensupları katıldılar. Enstitü Müdürü Rıza Akın'ın kısa bir açış konuşmasından sonra, Milli Eğitim Bakanı Uğur, Tonguç'u övdü ve Anadolu insanının sırlarını çözdüğünü savundu. Enstitü Öğretmeni Niyazi Altunya Tonguç'u yerli ve yabancı eğitimcilerle karşılaştıran bir konuşma yaptı. Talip Apaydın ve İ. Safa Güner, Tonguç'u tanıtan kısa konuşmalar yaptılar.

Müze kıt olanaklarla ve öğretmenlerin özverileriyle kuruldu. Müze yeri Gazi'nin tarihi eski binasının çatısında, MC döneminde işkencehane olarak kullanılan bir yerde Gazi'de demokratik eğitimin somut bir kanıtı olarak açıldı. Şu anda müzede, Gazi'de bulunanlarla, sanatseverlerin bağışladığı ürünlerden elli milyon liralık eser toplandı. En güzeli, bağışların süreceğinin anlaşılması oldu. Bu arada Tonguç'un oğlu Engin Tonguç, Gazi Yasal güvenceye kavuşursa babasının eserlerini ve belgelerini bağışlayacağını belirtti. Şimdiden babasının 1926'da da yapılmış bir büstünü armağan etti.

Şu anda Resim - İş Bölümü öğretmenlerinden değerli sanatçılar, Tonguç'un büstü konusunda yarışıyorlar. Ağustos ayında değerlendirilecek olan büstlerin beşine ödül verilecektir. Jüri, ünlü sanatçılardan, öğretmenlerden ve eğitimcilerden oluşacaktır. Ödül ve müze masraflarını karşılamak ve Gazi'de demokratik eğitimin başladığını vurgulamak amacıyla, Gazi'nin Resim - İş öğretmenleri, Kızılay'da Güzel Sanatlar Galerisi'nde karma bir Resim ve Heykel Sergisi açtılar.

bir insan hakkı olarak

ÇOCUKLARIN ve GENÇLERİN KORUNMASI

Gürhan FİŞEK

İnsan hakları konusunda ulusal ve uluslararası düzeylerde yapılan çalışmalar bir çok aşamadan geçmiştir. Her aşama, yarattığı uluslararası etkilerle yeni aşamalara geçiş için ortam yaratmıştır. İnsan hakları konusunda, Birleşmiş Milletler'i oluşturan ulusların ulaştıkları son aşama ise 1976 yılında yürürlüğe giren iki sözleşme ve bir protokoldan oluşan "İnsan Hakları Konusunda Uluslararası Sözleşmeler"de sergilenmektedir. Bu sözleşmelerden "İktisadi, Sosyal ve Kültürel Haklar Konusunda Uluslararası Sözleşme"nin 10. Maddesinin 3. fıkrasının ise, içinde bulunduğumuz uluslararası Çocuk Yılı (1979) yönünden çok özel bir önemi vardır.

"BU SÖZLEŞMEYE TARAF OLAN DEVLETLER: (...) BÜTÜN ÇOCUKLARA VE GENÇLERE, ANA-BABALARININ DURUMUNDAN YA DA BAŞKA KOŞULLARDAN DOLAYI HİÇBİR AYIRIM GÖZETİLMEKSİZİN, ÖZEL KORUMA VE YARDIM TEDBİRLERİ ALINMASI GEREKTİĞİNİ KABUL EDERLER. ÇOCUKLAR VE GENÇLER EKONOMİK VE SOSYAL SÖMÜRÜLMEYE KARŞI KORUNMALIDIR. ONLARIN MORAL YA DA SAĞLIK DURUMLARINA ZARARLI OLABİLECEK, HAYATLARINI TEHLİKEYE SOKABİLECEK YA DA NORMAL GELİŞMELERİNİ ENGELLEYEBİLECEK İŞLERDE ÇALIŞMALARI, YASALARLA CEZAİ KURALLARA BAĞLANMALIDIR. DEVLETLER AYRICA ÇOCUKLARIN ÜCRETLİ OLARAK ÇALIŞTIRILMASINA YAŞ SINIRLARI KOYARAK, BU SINIRLARIN ALTINDA ÇALIŞTIRMA DURUMLARINI YASALARLA YASAKLAMAK VE CEZAİ KURALLARA BAĞLAMAK ZORUNDADIRLAR." (İktisadi, Sosyal ve Kültürel Haklar Konusunda Uluslararası Sözleşme, Madde 10)

Çocukların korunması, sosyal politikanın odak noktalarından birini oluşturmuş ve başlıca savaşım alanlarından biri olmuştur. Çocukların çalışma yaşamına girişlerinin çeşitli nedenleri vardır:

1. İlk neden ekonomiktir. Örgütlenme, toplu pazarlık ve grev silahlarından yoksun bulunan işçiler, Sanayi Devriminin hemen ardından çok kötü koşullarda düşük ücretlerle çalışmaya başladılar. Dolayısıyla da ailelerini doyurmakta güçlükle karşılaştılar. Bu güçlüğü giderme umuduyla, kadın ve çocuklar da çalışma yaşamına atıldılar.

2. Diğer bir neden; işbölümü ve makinelerin sağladığı seri halindeki üretim, üretim tekniğini basitleştirmiş ve bunun sonunda da zanaat ekonomisi içinde olduğu gibi uzun yıllar çıraklık devreleri geçirmeye gerek kalmamıştır.

3. İşverenlerin kadın ve çocuk işgücü çalıştırmak istemelerinin bir başka nedeni de bunlara ödenen ücretlerin düşüklüğüdür. Hızlı sermaye birikim olanağı, işverenleri bu ucuz işgücüne yöneltmiştir.

Çocukların, hızlı sermaye birikimi yaratabilmek için aşırı kâr elde etme güdüsüyle, anormal çalışma koşulları altında sömürülmeleri derin sonuçlar yarattı. Kuşaklar kesintiye uğradı.

Çocukların, hızlı sermaye birikimi yaratabilmek için aşırı kâr elde etme güdüsüyle, anormal çalışma koşulları altında sömürülmeleri derin sonuçlar yarattı. Kuşaklar kesintiye uğradı. Genç yaşta ölümler çoğaldı, sakatlar arttı ve toplum içindeki toplumsal çalkantılar büyüdü. "Bir memleket içinde üretimin artması, ekonomik gelişmenin süratlendirilmesi ve servetin çoğalması şüphesiz iyi ve arzulanan bir durumdur. Fakat bu gelişme ve bu servet ve üretim artışından toplumun bütün fert ve sınıfları adil bir pay elde edemez ve refah ile sefalet yan yana yaşarsa gayeden uzaklaşılmış ve vasıta gaye yerine geçirilmiş olur. Sosyal politika yetersizlikleri zamanla memleketlerin sosyal ve siyasi huzursuzluklarının başlıca kaynağı olur."

Nitekim, işçi sınıfının giderek örgütlenmesine, belirli kazanımlar elde etmesine ve daha ileri kazanımlar için savaşıma girmesine neden olan toplumsal eşitsizlik ve dengesizlik, hemen sanayi devriminin ardından en acımasız biçimde kendisini göstermiş ve tepkileri de beraberinde getirmişti. Tepkiler aslında, o döneme damgasını vuran liberal akımın "bırakınız yapsınlar" ilkesine karşıydı ve giderek bu ilke yerini 1844 yılında Lord Ashley tarafından "halkın bedeni ve manevi refahına dikkat etmek ve bunu sağlamak, devletin menfaati ve hakkıdır" biçiminde dile getirilen ilkeye bırakmak zorunda kaldı.

Çocukların çalıştırılmaları ile ilgili ilk sosyal politika tedbiri 1779 yılında İsviçre'nin Zürich Kantonu'nda alınmıştır. Anılan tarihte çıkarılan bir buyrukla, çocukların zorunlu öğrenimlerinde önce tekstil atelyelerinde çalıştırılmaları yasaklanmakta; 9-13 yaşlarındaki çocukların ancak ana-baba veya komşuları yanında ve dinsel otoritenin denetimi altında çalışabilecekleri getirilmekte idi. Ancak bu ve benzeri yasal dayanaklar, etkin bir devlet denetim örgütü bulunmadığı için yaşama çok sınırlı bir oranda geçebilmiştir. Ancak 1859 yılında İsviçre'de bu konuya ilişkin devlet denetim organının kurulmasıyla sosyal politika alanında atılan adımlar yaşama geçirilebildi. Bu tarihte, İsviçre'nin doğu kantonlarında en düşük çalışma yaşı 12-13 yöresindeydi.

İsviçre'de 1779 yılında çocuklar için alınan ama uygulanamayan koruyucu karara karşın, 1802 yılında İngiltere'de yasalaşan "Çırakların Bedeni ve Manevi Sağlıkları Hakkında Kanun" bu bakımdan daha şanslı olmuştur. Bunun yasalaşması için, Sir Robert Peel gibi bazı işverenler önayak olmuştur. Çünkü Robert Owen ve benzeri bazı işverenler, işçileri için daha olumlu çalışma koşulları oluşturmuşlardı. Çalışma koşulları, bütün işverenlerin uyacakları bir düzene bağlanmadığı ve herkes için eşit yasal zorunluluklar konulmadığı sürece, eşitsiz rekabet koşulları bulunacaktı. 1802 yasasını doğuran neden-

lerin başında bu öge yer alıyordu. Bu yasanın çıraklar için getirdiği kazanımlar şöyle sıralanabilir:

- 12 saatlik işgünü
- Gece çalışmasının yasaklanması
- Çırak işverenin yanında kalıyorsa, kız ve erkek çocuklar için ayrı yatakhaneler kurması
- Okuma yazma öğrenmeleri için okula devam olanağı sağlanması
- Yılda bir kat elbise verilmesi.

Bu yasanın "kabulünden sonra işverenler bundan böyle yalnız fakir ve kimsesiz çocukları çalıştırmaktan vazgeçmişler ve giydirmek, yatırmak ve yedirmekle yükümlü tutulmadıkları ve kanun kapsamı dışında kalan çocuklardan faydalanmak yolunu aramışlardır." Hem işverenlerin yasanın kaçamak yollarını aramaları ve hem de 1802 yasasının yetersizliği çocukların çalışma koşullarının yeterince düzelmesine olanak vermedi. Ancak, sürekli olarak verilen uğraşla, çocukların çalışma koşulları gitgide daha olumlu hale gelmeye başladı. Sözgelimi en düşük çalışma yaşı, 1819'da 9, 1844'de 8, 1874'de 10, 1891'de 11, 1901'de 12 ve 1918'de 14 olarak belirlendi.

Fransa'da çocukların çalıştırılmasıyla ilgili ilk yasa ise 1841 yılında kabul edilmiştir. Bu yasa, yalnız motör kuvveti ile işleyen ve belli bir büyüklüğe ulaşmış bulunan sınai işyerlerini kapsamı içine almaktaydı. En düşük çalışma yaşını 8 olarak belirlemekte, 16 yaşından küçük çocukların sağlıksız ve güvensiz işlerde çalışmalarını yasaklamaktaydı. Hiç kuşkusuz, çocukların çalıştırılma koşulları Fransa'da da giderek gelişti.

1919 yılında, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (UÇÖ) kurulmasıyla, çocuklara yönelik sosyal politika girişimlerinin ulusal çerçevelerden çıkarılması ve yaygınlaştırılması olanağı doğdu. Farklı sosyal politika düzeylerine sahip uluslararasında, eşitsiz rekabet koşullarının önüne geçirilebilmesi için de bu gerekliydi.

Türkiye çocuklar ve gençlerle ilgili üç sözleşmeyi onaylamıştır. Bunlar "15. En düşük Yaş (Trimci ve Ateşçilikte) sözleşmesi 1921", "Gençlerin Sağlık Muayeneleri (Deniz İşlerinde) Sözleşmesi 1921" ve "En Düşük Yaş (Deniz İşlerinde) Sözleşmesi 1936" dır. Dikkat edilirse her üç sözleşme de deniz işleri ile ilgilidir. Halbuki deniz işlerinde çalışanların sayıca Türkiye'de çok az olduğu bilinmektedir. Buradan çıkarabileceğimiz sonuç, UÇÖ Sözleşmeleri aracılığı ile Türkiye'deki çocuk ve genç işçiler için özel korunma yapılmadığıdır.

Türkiye mevzuatında, en düşük çalıştırma yaşına ait iki yasada hüküm vardır. Buyasalardan ilki 10.9.1921 tarihli "Ereğli Havza-i Fahmiyesindeki Kömür Tozlarının İşçi Yararına Füruhtuna Dair Kanun" olup, madenlerde yeraltında çalışma yaşını en düşük 18 olarak belirlemiştir. Bu ileri bir adımdır. İkinci yasa 1930 tarihli Umumi Hıfzıssıha Kanunu'dur. Bu kanunla, en düşük çalışma yaşı 12 olarak belirlenmiş; çocukların gece yirmiden sonra çalıştırılamayacakları belirtilmiştir. Umumi hıfzısıhha Kanunu, ayrıca 12-16 yaşlarındaki çocukların, günde sekiz saatten daha fazla çalışmalarını da yasaklamıştır. Borçlar Kanunu ve 20.6.1977 tarihli Çıraklık, Kalfalık ve Ustalık Yasası, çırak statüsündeki çocukların çalıştırılma koşullarını ele almıştır. Öte yandan kadın ve çocukların hangi işlerde çalıştırılamayacakları ise, İş Yasası'na dayanılarak çıkarılmış olan "ağır ve Tehlikeli İşler Tüzüğü"nde (9.5.1973) belirtilmektedir. Hangi işlerin ağır ve tehlikeli işlerden sayılacağı, kadınlarla 16 yaşını doldurmuş ama 18 yaşını bitirmemiş çocukların hangi çeşit ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılabilecekleri bu tüzükte gösterilmektedir.

Bütün bunların ışığında ve bunlara rağmen, Türkiye' de çocukların ve gençlerin yeterli koruma altında olduklarını söylemeye olanak yoktur.

Türkiye'de nüfusun 12-14 ve 15-19 yaşlarındaki kesimine baktığımızda ilginç rakkamlarla karşılaşırız. 1975 verilerine göre, çalışan nüfusun % 21,5'unu çocuk ve gençler oluşturmaktadır. Bu yüzde tarım kesiminde % 25,8'e yükselmektedir. Yine 12-14 yaş grubundaki çocuk işgücünün % 88,9'u ve 15-19 yaş grubundaki genç işgücünün % 71,1'i tarım kesiminde çalışmaktadır. Umumi Hıfzıssıha Kanunu, tarım kesimini de kapsamına almaktaysa da, tarım iş yasasının bulunmayışı ve iş teftiş örgütü'nün tarımsal alana uzanmaması bu yasanın tarım kesiminde uygulanmasına olanak vermemektedir. Buradan çıkarak şunu söyleyebiliriz ki: çocuk ve genç işgücünün çok büyük bir bölümü sosyal politika önlemlerinden yararlanamamakta ve sağlıksız, güvensiz ve güvencesiz çalışma koşullarında çalışmaktadırlar.

Çocuk ve gençleri, iş hukukunun koruyucu şemsiyesinden koparma yolu da ülkemizde bulunmuştur. Bu kesimin büyük bir bölümü çırak olarak çalıştırılmaktadır. Bugün Türkiye'de "Çıraklık ve Kalfalık ve Ustalık Yasası"nın iş hukuku mevzuatının içine girip girşemidğini tartışan uygulayıcılar vardır. Yine bu yasa, "haftada en çok 8 saat eğitim yapması öngörülen" çırakları öğrenci olarak tanımlamaktadır. Çıraklık, kalfalık ve ustalık yasasının diğer bazı hükümleri de gözönüne alındığında, çırak kalfa ve ustaları korumak için değil, bunları çalıştıranları (veya eğitenleri !) korumak için çıkarıldığı izlenimini uyandırmaktadır.

Çıraklık ortaçağdan kalma bir kurumdur. XX. yüzyılın eğitim olanakları ve tekelci gelişmenin köşeye sıkıştırdığı ve teknik gelişmenin çok gerisinde bıraktığı küçük girişimcilerin olanakları, bugün işgücünü eğitmede yetersiz kalmaktadır. Hele meslek kurslarının, endüstri meslek liselerinin, teknik yüksek öğretmen okullarının ve mühendis-yüksek mühendis yetiştiren kurumların bulunduğu bir toplumda usta-çırak ilişkisi çok önemsiz bir duruma düşmektedir.

Nitekim, Ankara-Siteler ve Sanayi Çarşısı'nda Çıraklar ve Genç İşçiler üzerinde yapılan bir araştırma bu yargımızı doğrular sonuçlar getirmektedir. Bu sonuçlar şöylece özetlenebilir:

1. Çırak adı altında çalıştırılan çocuklar, uzunca bir süre bu statüde çalıştırılmaktadır. Adı geçen araştırmaya göre, çırakların % 27,5'u 1 yıldan az zamandan beri, % 52,5'u 1-4 yıl arasında ve % 20'si de 4 yıldan daha uzun zamandan beri çırak statüsünde çalışmaktadır. Amaç eğitim olmuş olsaydı, 1 yıl ya da 2 yıllık eğitimden sonra bu çocuk-genç işçilerin sigorta ettirilmeleri ve iş yasası hükümlerinden yararlandırılmaları gerekirdi.

2. Çırakların ancak % 37,5'unun işverenle bir çıraklık mukavelesi yaptığı saptanmıştır. Mukavelenin olmayışı halinde, çalışanan yaşı ne olursa olsun statüsü işçidir; sosyal güvenlikten ve iş yasası ile diğer çalışma mevzuatının getirdiği olanaklardan yararlanmak durumundadır. Oysa ki, çıraklık mukavelesi olmayanların

ancak % 48'i sigortalı olarak çalışmaktadır.

3. Çırak ve genç işçilerin % 82,5'unun eylemli olarak üretimin içinde oldukları ; % 7,5'unun üretime katılmakla birlikte üretim dışı sayılan getir-götür işlerinde çalıştığı ve sadece % 10'unun eylemli olarak üretime katılmadıkları saptanmıştır. Oysa ki, salt hukuk açısından çalışan çocuk-genç insanın "çırak" sayılabilmesi için zorunlu bir ön koşul eylemli olarak üretimin içinde olmamasıdır.

4. Günlük iş süreleri ve çırakların sosyal ve ekonomik yönden sömürülmelerinin bir ölçütü olmaktadır. Araştırmaya katılanların % 5'inin günde 4-6 saat çalıştığı, % 27,5'unun 8 saat çalıştığı % 67,5'unun da 8 saatten fazla çalıştığı saptanmıştır. Oysa ki yasalarımız 16 yaşını doldurmamış çocukların 8 saatten fazla çalışmasını yasaklamaktadır.

5. Büyük kısmı eylemli olarak üretime katılan bu çocuk-genç işçilerin ancak % 32,5'u yasal asgari ücret alabilmektedir.

6. Araştırmada, çocuk-genç işçilerin % 87,5'unun para kazanmak için çalışma yaşamına girdiği saptanmıştır.

Çocuk ve gençlerin önemli bir bölümünün sigortasız olarak çalıştırıldığını gördük. SSK'nin iş kazası ve meslek hastalıkları istatistiklerinin incelenmesi bize şu sonuçları vermektedir.

— Çocuk ve genç işçilerin 1977 yılında kazaya uğrayan işçiler arasındaki payı % 15,3'tür.

— Çocuk ve genç işçilerin, 1977 yılında iş kazası veya meslek hastalığı dolayısıyla sürekli işgöremez duruma düşen işçiler arasındaki payı % 12,6'dır.

— Sürekli işgöremez duruma düşme bakımından 1976 ve 1977 yılı verileri karşılaştırıldığında:

a) 14 yaşından küçük çocuk işçiler bakımından artış oranı % 105,5

b) 15-19 yaşındaki genç işçiler bakımından artış oranı % 14,0

c) Tüm sigortalı işçiler bakımından artış oranı % 8,4

Bu verilere göre, 1976 yılından 1977 yılına, çocuk ve genç işçilerin sağlık ve güvenliklerini korumaya yönelik herhangi bir girişimde bulunulmamış ve olay kendi gidişine bırakılmıştır.

Bugün Çalışma Bakanlığı İş ve İş Güvenliği Müfettişlerince, 507 sayılı yasa kapsamına giren işyerleri, tarım kesimi ... vs... dışında kalmak üzere tüm işyerlerinin ancak % 3-8'i denetlenebilmektedir. Bu denetimlerde bile, bazıları insancıl gerekçelerle ağır ve tehlikeli işler tüzüğü'ne girip de çocuk işçi çalıştırmanın yasak olduğu işlerde çocuk işçi çalıştırılmasına zaman zaman göz yumulmaktadır.

Buraya kadar ele aldığımız konuların değerlendirmesi, bize "İktisadi, Sosyal ve Kültürel Haklar Konusunda Uluslararası Sözleşme"nin 10/3 üncü maddesinde ele alınan ve aşağıda yeniden belirtilen noktaların bazan TC iş hukuku mevzuatıyla çeliştiğini, bazan da mevzuatımızla çelişmemesine rağmen, iş hukukunun yaşama geçirilememiş olmasından ötürü uygulanmamakta (veya sınırlı olarak uygulanabildiğini— göstermiştir.

"BU SÖZLEŞMEYE TARAF OLAN DEVLETLER: (...) BÜTÜN ÇOCUKLARA VE GENÇLERE (...)

b) EKONOMİK VE SOSYAL SÖMÜRÜYE KARŞI KORUMA SAĞLAMALIDIR.

c) MORAL YA DA SAĞLIK DURUMLARINA ZARARLI OLABİLECEK, HAYATLARINI TEHLİKEYE SOKABİLECEK YA DA NORMAL GELİŞMELERİNİ ENGELLEYEBİLECEK İŞLERDE ÇALIŞMALARI, YASALARLA CEZAİ KURALLARA BAĞLANMALIDIR.

d) DEVLETLER AYRICA ÇOCUKLARIN ÜCRETLİ OLARAK ÇALIŞTIRILMASINA YAŞ SINIRLARI KOYARAK, BU SINIRLARIN ALTINDA ÇALIŞTIRMA DURUMLARINI YASALARLA YASAKLAMAK VE CEZAİ KURALLARA BAĞLAMAK ZORUNDADIRLAR.

Son olarak ve kısaca, sözleşmenin 10. Maddesinin anılan paragrafında yer alan ve yukarıda bilerek atlanan bölümüne değinelim.

BU SÖZLEŞMEYE TARAF OLAN DEVLETLER: (...) BÜTÜN ÇOCUKLARA VE GENÇLERE,

a) ANA BABALARININ DURUMUNDAN YA DA BAŞKA KOŞULLARDAN DOLAYI HİÇ BİR AYIRIM GÖZETİLMEKSİZİN ÖZEL KORUMA TEDBİRLERİ ALINMASI GEREKTİĞİNİ KABUL EDERLER (...)

Böyle bir ayırımın yapılamayacağı zaten TC Anayasası'nda yer almıştır. Ama ne yazık ki, Anayasa'nın bu ilkesinin de büyük ölçüde yaşama geçirildiğini söylemek olanaksızdır. Bununla ilgili ve doğruluğu kamuoyunca da yaygınca benimsenmiş olguları sıralamakla yetineceğiz.

1. Çocuklar ve gençler gerek doğumlarında ve gerekse yaşamlarının geri kalan kısmında sağlık olanaklarından bölgesel farklılıklar, parasal olanaklar ve sosyal güvenlik sistemine sokulmuş veya sokulmamış olmak bakımından farklılıklar dolayısıyla eşitsiz olarak yararlanmaktadırlar.

2. Çocuklar ve gençler gerek ilk eğitimlerinde ve gerekse bunu izleyen eğitim dönemlerinde gerek öğretim kadrosu, gerek eğitim araçları ve gerekse parasal olanaklar bakımından eşitsiz yararlanma içindedirler.

3. Annesi ve babası çalışan 0-6 yaş çocuklarının yararlandıkları bakım olanakları dolayısıyla farklılıklar vardır.

4. Çeşitli sınıfsal kökenleri, bölgesel yerleşimleri, kültürel alışkanlıkları olan çocuk ve gençlerin beslenme, konut... vs... olanakları dolayısıyla farklılık vardır.

5. Sosyo-ekonomik ve kültürel koşulların etkisi altında, kendi yaşamlarını kendilerinin belirlemesi konusunda gençler arasında önemli ayrılıklar vardır.

Bu örnekleri çoğaltmak, sayısal verilerle desteklemek olasıdır. Ama bu kadarının bile TC Anayasası'nın başlıca ilkesinin yaşama ne ölçüde geçtiğini göstermeye yeteceği kanısındayız.

Son söz olarak: Gerek bugün için ve gerekse yakın gelecek için, çocuklarımıza ve gençlerimize, dünya uluslarının bugün ulaştıkları insan hakları anlayışı düzeyinde olanaklar yaratma konusunda umutlu değiliz.

ÜLKEMİZDE ARTİSTİK DÜZEYDE SANAT EĞİTİMİ VE ÖNERİLER

Bu yazı, 24-28 Ekim 1977'de İstanbul DGSA'da düzenlenen "2000 Yılına Doğru Sanatlar Sempozyumu"na Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Öğretmeni Ressam Veysel Günay'ın sunduğu bildiridir.

VEYSEL GÜNAY

GENEL

Bu bildiride Türkiye'deki ulusal eğitim anlayışına kısaca değindikten sonra ulusal sanat eğitimi bu anlayış içinde değerlendirilecektir. Bugünkü sanat eğitimimizin değerlendirilmesi ve sorunlarının çözümü için öneriler yapılırken konu, artistik düzeyde sanat eğitimi yapan yüksek okullar çerçevesinde sınırlı tutulacaktır. Meseleyi ana okulundan başlayarak tüm okulları ve okul dışı etkinlikleri içine alabilecek şekilde ele almak bu kısa bildirinin olanaklarını aşmaktadır.

Her ülke benimsediği siyasal sistemi belirli kurumlar aracılığı ile yaşatır, geliştirir. Başka bir deyişle benimsenen siyasal sistem bazı kurumlar üzerine oturur. Söz konusu kurumlar ister altyapıya ister üstyapıya yönelik olsun, ya da ister kamu kesimi ister özel kesimce yönetilsin siyasal sistemin onlar üzerindeki belirleyici etkisi değişmez. Kapitalist sistemi benimsemiş olan ülkemiz kurumları için de durum aynıdır. Kapitalist sistemin kurumlaşması için oluşturulmaya çalışılan kurumların hiçbirinin istenen amaca yönelik olarak gerekli yapı ve işlerliği kazandığı söylenemez. Genel sistem ve kurumları düzeyinde model olarak benimsenen sanayileşmiş batılı ülkelerle aramızdaki olumsuz fark çok kolaylıkla gözlenebilir. Sonuçta tüm kurumlarımızın kendi amaç ve ilkeleri ışığında gerekli yapı, disiplin ve işlerliği kazanamayarak bir çeşit yozlaşma ve karmaşa içinde olduklarına tanık olmaktayız. Bu yozlaşma ve karmaşanın nedenlerini ülkemizin geçmişte ve bugün içinde bulunduğu politik, ekonomik, sosyal, kültürel ve tarihsel koşullarda aramak zorundayız. Bu kısa bildiride söz konusu nedenlere eğilmek olanaklarından yoksunuz. Ancak saptama ve önerilerimizin oluşmasında, değerlendirilmesinde bunların gözönünde bulundurulması kaçınılmazdır.

Türk ulusal eğitimi yukarıda belirtmeye çalıştıklarımız ışığında benimsenen siyasal sisteme uygun eleman ve insan tipi yetiştirmekle görevlidir. Ancak bu görevi yüklenen ulusal eğitim kurumlarımız bunu yerine getirebilecek yapı, disiplin ve işlerliğe kavuşabilmiş değillerdir. Uygulanan eğitim politikası ve toplumsal koşullar gereği çok farklı bir sonuç beklenemezdi. Burada bir toplumdaki tüm kurumların karşılıklı etkileşim içinde oldukları gerçeği ve değerlendirmelerimizde gözden kaçırılmamasının gereği hiç unutulamayacak bir konudur.

Sanat ve sanat eğitimi kurumlarını diğer kurumlarla içiçe değerlendirirken şu noktayı gözden kaçırmamak zorundayız. Bu sanatın kendi öz yapısıdır. Sanat ve sanat eğitimi kurumlarının sorunlarının iki kökten kaynaklandıkları söylenebilir. Bunlardan birisi ana sistem ve ona bağlı olarak genel eğitim kurumlarının sorunları, diğeri ise sanatın yapısından gelen sorunlardır. Sonuçta, ülkemizde sanat eğitimi ve kurumlarının sorunlarının diğerlerinden farklılaşırcasına daha da ağırlaştığını görmekteyiz. Bir üstyapı kurumu olan sanat, emekçileri ile birlikte yaşayan toplumun dışındadır. Plastik sanatlar için durum çok daha acı ve belirgindir. Oysa toplumun her durum ve anında onunla içiçe olması gereken plastik sanatların bu dışlanması olayı yapay bir zorlama ile oluşturulmaktadır. Plastik sanatlar alanında verilen ürünler toplum bireylerinin güncel maddesel gereksinimlerine karşılık vermekten uzak, onların entellektüel ve duygusal yanlarına yöneliktirler. Üstelik etkileri yemek, giyinmek, ısınmak kadar ani ve belirgin değil, zamanla ortaya çıkan bir olaydır. Yaşam için ilk planda olan temel maddesel gereksinimlerini karşılamak savaşımından başını kaldıramayan bir halkın kendiliğinden sanat olaylarına yönelmesi beklenemez. Bu durumda sanat etkinlikleri halk için lüks olmaktadır. Sanat ürünü verebilecek bir kişinin doğal maddesel gereksinimleri için yaşadığı toplumca karşılanmak durumundadır. Bir yerde sanatçı hazır yiyicidir. Bir toplum olanaklarını eğilimlerine göre bireyleri arasında eşitçe dağıtamıyorsa sanat, üretimi için gerekli olanakları elinde bulunduranların tekeline kalmış demektir. Sanat etkinliklerine seyirci olarak bile katılabilmek, onlardan yararlanabilmek başlıbaşına bir sorundur. Ülkemizde özellikle çalışan kesim ve kırsal alanlarda yaşayanlar için böyle bir konu bile yoktur. Olabilmesi için öncelikle zaman gerekir. Zaman olsa bile yeterli maddesel güç, alışkanlık ve kültüre gereksinim vardır. Hepsinin ötesinde ulaşılabilecek sanat etkinliğine.

Böylelikle toplumumuzun belirli kesimi hem sanat üreticisi hem de izleyicisi olarak bu olaya katılabilmekte, toplum çoğunluğu dışta tutulmaktadır. Biz sanatçılar (ressamlar) oynanan bu oyunun birer oyuncusu olmakla karşı karşıya bırakılmış durumdayız. Başka bir deyişle, kendimiz çalarız kendimiz oynarız. Bu oyunla toplum bireylerinin çoğunluğunun dışında yeni bir kültür ve anlayış oluşturulmaktadır. Tüm sanat kurumları okulları, şenlikleri, sergileri, gösterileri, televizyonu, sineması.. ile bu oyunun içindedirler. Bu durum benimsenen siyasal sistemin yapısına çok uygun düşse gerektir. Ancak değerlendirmemiz dışında çaba gösteren kurum ve sanatçıları unutmamak zorundayız.

Her anlayış kurumlaşabilmesi, benimsenen sisteme uyabilmesi ve hizmet edebilmesi için genellikle iki alanda planlanır. Bunlardan ilki okullardır. Okullar sistemin istediği insan tipi yetiştiren kurumlardır. İkincisi yetişen tiplerin toplumsal yaşantı ile bağını kuran uygulama ve etkinlik alanını yaratan kurumlardır. Bu olay plastik sanatlar için de geçerlidir. Ülkemizde ikinci tip kurumların yeterince kurumlaşamamış olması durumu değiştirmez. Okullar ve diğer kaynaklardan yetişen sanatçıların sorunları başlı başına incelenmesi gereken bir konu olsa da bu bildiride okullara değinmekle yetineceğiz.

Bugün ülkemizde artistik düzeyde sanat eğitimi yapan üç tip yüksek okul vardır. Birincisi geçmişi Osmanlıya dayanan ve yalnızca sanatçı yetiştirmeye yönelik İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisidir. Kırk milyonu aşkın insanı barındıran ülkemizde bu nitelikteki kurumun tekliği hepimizi fazlası ile düşündürmesi gereken bir

olaydır sanıyoruz. İkincisi İstanbul Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu'dur. Bu tek ve genç kurumumuz plastik sanatlar alanında verilen ürünlerin uygulama ve işlevsel yanına ağırlık veren bir okuldur. Üçüncü tip ise şimdilik Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü, İstanbul Atatürk Eğitim Enstitüsü, İzmir Buca Eğitim Enstitüsü, Samsun Eğitim Enstitüsü ve Bursa Eğitim Enstitüsü'nde olmak üzere sayıları beşi bulan Resim-İş bölümleridir. Bu kurumların amacı ortaöğretimdeki sanat eğitimi derslerini yürütebilecek sanatçı-eğitimci yetiştirmektir.

Bu üç tip okulun sorunları tek tek ele alınabilirse de hepsinin aynı kökten kaynaklandıkları şüphesizdir. Hemen anımsatmak istiyoruz ki, bu kurumlarda görevli sanatçı-eğitimci kişiler hangi kaynaktan öğrenci aldıklarını hiç düşündüler mi? Yanıt kolay. Lise ve dengi bazı meslek okullarından. Acaba ne tip öğrenci bunlar? Ortaokullardaki sanat eğitimi dersleri büyük ölçüde teknik eğitime dönüştürülmüş ve haftalık ders saatlerinin bir kısmı ahlak dersine verilmiş durumda. Liselerde sanat dersleri tam anlamı ile okul yönetiminin keyfine bırakılmıştır. Liselerimizin çoğunluğunda bilimsellikten uzak bir sanat tarihi dersi dışında sanat ve sanat kültürü ile ilgili hiçbir etkinlik ve ders yoktur. İşte yüksek düzeyde sanat eğitimi yapan okulların kaynağı.

Tüm kurumlarımızın yapısını ve niteliğini mevcut hükümetlerin etkilediği ve hatta belirlediği bir gerçektir. Ancak okullarda görevli ve yetkili olanların olumlu yönde verecekleri uğraşılar yadsınamaz. Tek D.G.S. Akademisi'nin yetersizliği nitelik ve nicelik olarak açıktır. Bu tip kurumların sayı olarak çoğalması ve yurdun diğer bölgelerinde yayılması gereklidir. Böyle bir girişim için İ.D.G.S. Akademisi'nde yasalarca verilmiş yetkiler vardır. Şimdiye kadar bu yetkinin ürünlerini görebilmiş değiliz. Yalnızca ilgili Bakanlıkları sorumlu tutarak meseleyi çözemeyecekleri bilinmelidir. Yoksa başka eller benzeri kurumları kötü ve çarpık da olsa kuracaklardır. Zira bu toplumun bir isteğidir.

Temel eğitim kanunumuz öğretmen yetiştiren kurumların tek tip ve akademik düzeyde oluşturulmasını emretmesine karşın Eğitim Enstitüleri Resim-İş bölümleri son yıllarda uygulanan politikanın da sonucu olarak birer uydu yüksek okul durumuna düşürülmüşlerdir. Sanatçı ve sanat eğitimcisi yetiştirmenin büyük parasal güç gerektirdiği ülkemizde henüz anlaşılmış değildir. Bir tarih öğretmeni yetiştirmek için harcananla bir resim öğretmeni yetiştirilebileceği ve hatta daha azının bile yeterli olabileceği sanılmaktadır. Oysa çağdaş gelişimlerin ışığında çağdaş bir insan tipinin yetişebilmesi için söz konusu kurumların çağdaş teknolojinin tüm olanaklarından yararlanması zorunludur. Yalnız kurşun kalem ve kağıtla sanatçı ve sanat eğitimcisi yetiştirme olayına geçmişte bile rastlamak güçtür.

Eğitim Enstitülerinin Resim-İş bölümleri eğitim öğretim plan ve programları hakkında söz sahibi değildirler. Bakanlık emri ve onayı olmadan programlarında hiçbir değişikliğe gidilemez. Bunun sonucunda yeni gelişmelerin gereği olarak yapılması gereken değişikliklere gidilemez ve ömrünü çoktan tüketmiş olan ders ve uygulamalar süregider.

Oysa aynı kurumlardaki öğrenci sayısı çığ gibi büyümekte ve niteliğe bakılmaksızın sanat eğitimcisi üretimi sürdürülmektedir. Bu durumda Türk ulusal eğitiminin sanat alanındaki geleceğini görebilmek zor bir iş olmasa gerekir. Durum bizler kadar diğer okul görevlilerini de ilgilendirmelidir. Aynı toplumda yaşadığımız gerçeği bir yana, öğrenci açısından beslendiğimiz ortak kaynağı da aynı kişiler yetiştirmektedir.

Yukarda değinmeye çalıştığımız üç tip sanat okulu arasındaki ilişkiler ne durumdadır acaba? Acı ama gerçek olan şudur ki, bu kurumlardan hiçbirini bir diğeri ilgilendirmemektedir. Aralarında hiçbir bağ ve ilişki olmadığı gibi biribirlerini tanımamaktadırlar. Biri için bir diğeri yok demektir. Kurumlar değil de yetiştirdikleri arasında kurulan sınırlı ilişkilerin dışında sözü edilebilecek bir konu yoktur. Kurulmaya çalışılan ilişkilerin bazılarınca engellenmesi işin bir başka acı yanıdır.

Öncelikle karşımıza çıkan bazı soruları yanıtlamak zorundayız. Şöyle ki: Eğitim kurumlarının katkısı ile nasıl bir insan tipi yetiştirmek istiyoruz? Bu insan tipinin yetişmesinde plastik sanatlar eğitiminin payı nedir? Bu işlevini nasıl yerine getirebilir?

Geleceğin Türk toplumunu yaşatacak olan neslin çağdaş sosyal insan tipi olması amacımız olmalıdır. Çağdaş insan tipinin en belirgin nitelikleri insanları ve doğayı sevmesi, insanlarla barış ve eşitlik içinde bir arada yaşaması, bilimsel tavırlı ve yaratıcı olmasıdır. Sevgi eşitlik, barış, bilimsel tavır ve yaratıcılık üzerine özellikle eğilmek zorundayız. Sanatın özünde sevmek ve yaratmak yatmaktadır. Sevmekse bir ilişki ve alışma işidir. Yaratmanın özünde ise araştırma ve meselelere çok yönlü bakabilmek yatar. Yalnız sanat alanında değil, tüm kurumları ve bireyleri yaratıcı olamayan toplumların gelişme göstermeleri düşünülemez. Plastik sanatlar eğitimi yapan yüksek okulların genel eğitim sistemini etkileme güçleri ne kadardır bilemeyiz ama, en azından kendi kurumlarında yukarıdaki belirtilenler yönünde çaba gösterebilirler. Akademik özerkliğe kavuşmuş okullarımız (D.G.S.A.) bu fırsatı iyi değerlendirmek zorundadırlar. Ülkemizde henüz kavranmamış olan sanatın araştırıcı niteliğinin kurumlaşabilmesi için kendilerine düşen görevin ağırlığının bilincinde olmaları kaçınılmazdır.

Sözünü ettiğimiz amaçlara yönelik çabaların iskeletini gerekli maddesel güç, plan, program ve bunları oluşturup uygulayabilecek yeterli öğretim kadrosunun bileşkesi oluşturacaktır. Bunun içinse ilk koşul plastik sanat eğitimi yapan yüksek okulların akademik özerkliğe kavuşmasıdır. Ancak böylelikle bu kurumlar mevcut yönetim ve kişilerin keyfi tutum ve davranışlarının etkisinden uzaklaşma yoluna girebilirler. Çağdaş gereksinimlere göre yeterli maddesel olanaklara kavuşabilme, eğitim öğretim kadrolarını oluşturabilme, plan ve programlarını yapabilme şansını elde edebilirler.

Artistik düzeyde sanat eğitimi yapan yüksek okulların akademik özerkliğe kavuşması okullar düzeyinde olumlu adımları atma şansını artıracağı tartışılmayack kadar açıktır. Ancak ülkemizin sanat politikasını yönlendirebilecek ya da üzerinde etkili olabilecek bir sanat konseyinin oluşturulması zorunludur. Sanat kurumlarının temsilcilerinden oluşturulabilecek bu konsey ülkemizdeki sanat ve tüm sanat kurumlarının sorunlarını saptama, üzerine öneriler yapma ve uygulama olanaklarını bir ölçüde de olsa bulabilir inancındayız.

Tüm bu öneriler ve diğerlerinin gerçekleşebilmesi için sanatçıların ve sanat eğitimi yapan yüksek okulların aralarında bugün için varolmayan bağların kurulması gerekir. İlişkiler, kurumlar, görevlileri ve öğrencileri arasında zaman geçirilmeden çeşitli etkinlikler içinde kurularak güçlerin bütünleştirilmesi zorunludur. Sanat ve yaratma olayının yapısı gereği de karşılıklı tartışma, etkileşim ve yardımlaşmayı zorunlu görmekteyiz. Varılmak istenen amaçların katı ve eskimiş kurum anlayışından önde geldiği kanısındayız. Yaşadığımız sanat bayramı bu açıdan bir fırsat olarak değerlendirilmelidir.

POLİTİK HESAPLAR ve 19 MAYIS 1979

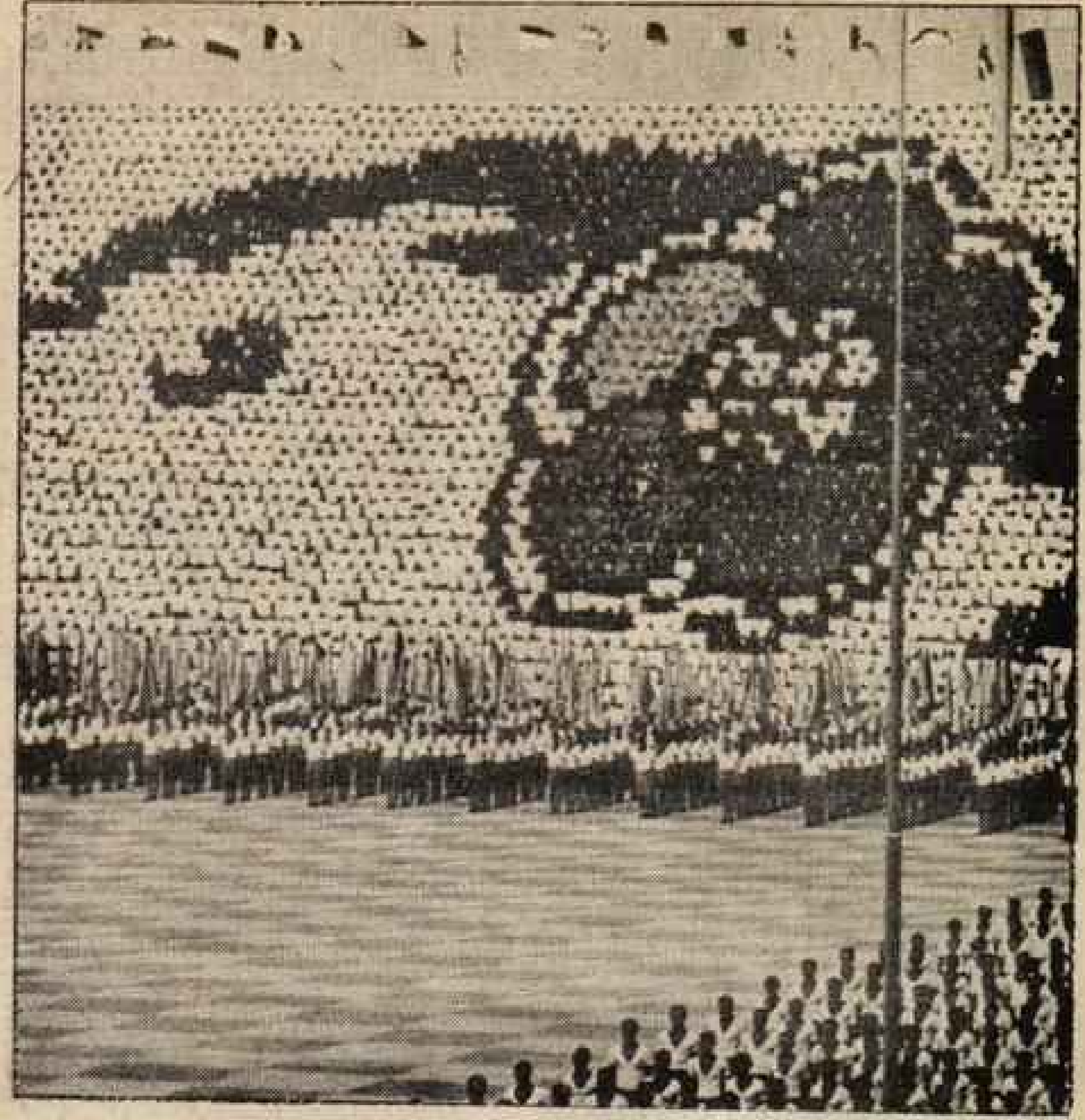
ALİ CANLI

1978 yılı sonbaharında Gençlik ve Spor Bakanlığı ile Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü üst düzeyde yöneticileri Bulgaristan Elçiliği'nde verilen bir kokteylde buluştular. Kokteylin nedeni spor ile ilgili ve ülke sporundan sorumlu kişilere Bulgaristan'dan getirilen iki filmin gösterilmesi idi. Filmlerden biri 1977 yılında Sofya'da yapılan yapılan Dünya Üniversite Oyunları "Üniversiade 77" konusunu işliyordu. Diğeri ise sosyalist ülkelerde düzenlenen geleneksel "Spartakiade" Beden Eğitimi ve Spor Turnuvalarının sonuncusunu yansıtıyordu. İki filmin de ortak özelliği, yapılan çeşitli spor etkinliklerinden örneklemelerin dışında görkemli açılış törenleri idi.

Spor yöneticilerinin ilgisini ve beğenisini bu gösteriler çekiyordu. Türriye'de çeşitli ulusal bayramlarda İkinci dünya savaşı öncesi başlatılan ve militarist duyguların körüklenmesi amacıyla düzenlenen kitlesel gösteriler artık eski ilgiyi görmüyordu. Milliyetçi şoven duyguların körüklenmesi bile gerekli ilgiyi sağlıyamıyordu. Buna neden, senelerden beri bu tür gösterilerde yeni düzenlemelerin yapılmaması ve ulusal değer yargılarının giderek değişmesiydi.

Kokteyle son anda işi çıkan Gençlik ve Spor Bakanı Yüksel Çakmur katılamamış ancak filmlerdeki gösteriler konusunda övücü konuşmaları duymuştu. Bu arada Başbakan Bülent Ecevit'in 19 Mayıs 1979'un 60. Yıl dönümü törenlerini eskisi gibi gençlerin mikrofondaki bir kişinin komutu ile ellerini kollarını salladığı biçimde değil, anlamına uygun bir şekilde kutlanması konusundaki genelgesi ilgili kuruluşlara ulaşmıştı. Ne yapmalı, nasıl yapmalı sorunları gündeme geldiğinde akla ilk gelen daha önce izlenilen Bulgar filmleri oldu. Benzeri kutlamanın ülkemizdeki bilgi birikimi ile gerçekleşemeyeceği de bir gerçek olduğu için Bulgaristan Halk Cumhuriyeti Spor Teşkilatı (BSFS) ile Gençlik ve Spor Bakanlığı arasında işbirliği konusunu içeren ikili anlaşma gereğince Bulgar uzmanlardan yararlanma yoluna gidildi.

Onbinlerce kişinin tribünlerden, milyonlarcasının da TV'den izleyerek beğenisini kazanan törenlerin hazırlanışının hikayesi kısaca yukarıdaki gibi Biz burada işin bazı teknik yönlerini ve olayın değişik çevrelerdeki değişik yansımasını eleştireceğiz.



Havana Gençlik Festivali — 1978

Gösterilerde ilgiyi çeken, müzikli hareketler ve değişen renkli panolar idi. Benzeri bir olayı yaşamamış kişiler için olağanüstü olarak nitelendiren gösteriler benzeri uygulamalar ile karşılaştırıldığında başarılı değildi. Başarılı olamaz mıydı? Şüphesiz olabilirdi, ancak gerekleri yerine getirilseydi.

Bizce gösterilerin başarısız olmasının iki temel nedeni var. Birincisi bu tür düzenlemelerde önemli deneyleri olan Bulgar ve Sovyet uzmanların önerileri birçok nedenler ile uygulamadı. İkincisi ise hazırlıklar için gerekli zaman çok kısıtlı idi. Doyurcu bir gösterinin teknik ve prova süresiyıllarca sürerken "Türkler dört ayda da başarır" mantığı ile olanakları zorlamak başarı düzeyinin düşmesini getirdi. Üst düzeydeki yöneticilerden, öğrencilere ve askerlere kadar binlerce kişinin dört ay gibi kısa bir sürede dört yıllık bir çalışmayı yapmasını istemek baştan tasarlanan birçok gösteriden vazgeçilmesini getirdi, öğrencilerin öğrenimlerini aksattı, ve daha çok harcamaya neden oldu, yöneticileri yıprattı. Bu arada birkaç yıl önce halı ile kaplanarak çimlenen, bozulması olanaksız olduğu sanılan, 19 Mayıs Stadyumu'nun zemini de yoğun prova ve gösteriler nedeni ile tahrip edildi.

KİTLESEL GÖSTERİNİN AMACI

Herhangi bir nedenle kitlesel gösteri düzenlemenin iki amacı olabilir. Birincisi uygulayıcılar ile seyircilerin ortak ulusal ve amaçsal duygularını birleştirmek, canlandırmak, ikincisi de sportif ve bedensel çalışmaların ürünlerini sergilemek. Şüphesiz kitlesel gösterilerin aynı doğrultuda başka neden ve sonuçları olabilirse de ülkemizde bu deneyimin nedeni ve sonucu olumsuzdu.

Kitlesel gösterilerin başarılı uygulamalarını gördüğü-

müz sosyalist ülkeler başta da değindiğimiz gibi büyük bir organizasyon veya kutlama veya geleneksel spor şenlikleri nedeni ile hazırlıklarını geçmiş deneyimlerine dayandırarak ve her birisinde bir öncekinden değişik ve gelişmiş sonuçlara ulaşıyorlar. Başarılı olmalarının birkaç nedeni var. Kitlesel gösterilerin temelini bireysel sportif ve bedensel hareketler oluşturmaktadır. Bu alanda sosyalist ülkelerin uluslararası yeri tartışmasız bellidir. Başarılı olabilmelerinin bir diğer nedeni de gelenekselleşmedir. Asıl önemlisi, bir amaç etrafında birleşebilmenin gerçekleştirilmesi ve bunun sevincinin, coşkusunun ortak duyulabilmesidir.

Böyle bir ortak coşkunun günümüz Türkiyesi'nde duyulması belirli koşullara bağlıdır. Ancak bugün için böylesi bir durum yoktur. Bu da görkemli gösteriler ile sağlanamayacak bir olgudur. Durum böyle olunca bu türden büyük düzenlemelerden amac yalnızca "GÖSTERİ" dir, politikacının sarsılan durumunu kurtarmasıdır, kurultay öncesi verimli bir politik yatırımdır.

"GENÇLİK VE SPOR HAFTASI" YARARCI HESAPLAR

Hatırlanacağı gibi, 19 Mayıs 1979 ile ilgili duyurular "19 Mayıs Gençlik ve Spor Haftası" olarak geçiyordu ve bu hafta boyunca çeşitli gösteri ve sportif yarışmalar, turnuvalar düzenleneceği belirtilmekte idi. Ancak bu düzenlemelerin her 19 Mayıs'a yönelik bir gelenekselliğinin olmadığı ancak Gençlik ve Spor Bakanı'nın emri ile her federasyonun bu hafta boyunca her hangi bir etkinlik zorunluluğu olduğu biliniyordu.

19 Mayıs kutlamaları için teşkilatın başındakilerin yararcı hesaplarının neden olduğu birçok olguyu eleştirmek yerine gösterilerin düzenlenmesinde Bulgaristan spor örgütünden teknik yardım almayı "Komünistlerden", "Revizyonistlerden" ulusal bir bayram için yardım almak olarak niteleyen düşünce temelde aynı çizgideydi. Bu düşük seviyedeki eleştiriler ise gösterilerin izleyiciler açısından yeni, değişik ve eskilere oranla başarılı nitelendirmesi ile etkisiz olmuş ve başarısız bir muhalefet örneği olarak gerici basının sayfalarında kalmıştı.



Önümüzdeki yıllarda, düzenlenecek 19 Mayıs 1979 kutlamalarına göz atıldığında birçok yöneticinin özveri ile çalıştığı, birçok öğrencinin ikmale ve sınıfta kalmak pahasına gerçekleştirdiği, geçmişe oranla göreceli başarıları olan bir kutlama olarak değerlendirilecek. Gösterinin başarı oranı 1980 Moskova Olimpiyatları'nın açılış töreninde yapılacak gösterilerin izlenmesinden sonra yeniden değerlendirilecek, Türkiye gibi beden eğitimi ve spor geçmişi, başarısı sınırlı bir ülkede birinci deneyinden büyük başarılar beklemek haksızlık olur. Ancak gelecekteki başarılardan umutlu olabilmek için çalışmaların gelişebilecek düzeyde bir raya oturması gerekmekte. Aceleci olmadan, ikinci yıl "on ilde birden kutlamalar yapılacak" benzeri politik amaçlı yatırım sözlerini etmeden nasıl başarılı olunabileceği araştırılmalı ve bu yönde hiçbir girişimden kaçınılmamalıdır.

Tersi uygulamalar bizleri varılan noktadan da geriye götürür.

EĞİTİMCİ HIFZIRRAHMAN RAŞİT ÖYMEN ÖLDÜ

Değerli eğitimci Hıfzırrahman Raşit Öymen 7 Mayıs 1979 günü 80 yaşında öldü.

Öymen, İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu'nda ve Viyana Pedagoji Enstitüsü'nde okudu. Kariyere heveslenmemesine karşın pek çok üniversite öğretim üyesinden daha çok ürün vermiştir. Çeşitli illerde öğretmenlik, yöneticilik, İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü, İlköğretim Genel Müdürlüğü Şube Müdürlüğü, 1943 - 50 arasında Milletvekilliği yapmıştır. Bunun yanında Gazi Eğitim Enstitüsü'nde, DTCF'nde, İlahiyat Fakültesinde, Eğitim Fakültesi'nde öğretmenlik görevlerinde bulundu.

Öymen, yürekli bir yazardır. 1922 yılında Trabzon'da ve Samsun'da çıkardığı Yeni Mektep adlı dergide (15 günlük Muallim ve Talebe Mecmuası) hem eğitim yazıları, hem de Ulusal Kurtuluş Hareketini destekleyen yazılar yazmıştır. Mustafa Kemal'in 7 Mayıs 1922 tarihli telgrafı ile kendisini kutladığı bilinmektedir.

Öymen, pek çok yetenekli kişiyi de keşfetmiştir. Bunun en canlı örnekleri, İstanbul Milli Eğitim Müdürüyken, yazılmasını teşvik ettiği Osman N. Ergin'in beş ciltlik Türkiye Maarif Tarihi, Kendi Yönettiği İlköğretim Dergisi'nde topladığı yazarlar, 25 yıldır çıkardığı Eğitim Hareketleri Dergisi'nde yayınladığı incelemelerdir. Ayrıca Eğitim bilim ve Eğitim Tarihi konularında araştırma yapan genç bilim adamları için tükenmez bir kaynak olmuştur.

Öymen, bir örnek olay olarak araştırılmaya değer. Bunu bekliyor ve kitap durumuna gelmiş bilebildiğimiz eserlerini saptamakla yetiniyoruz.

Kendi Yazdıkları

- Mektepçiliğin Kâbesinde, 1927
- Mektep İnzibatında Reform, 1929
- Pedagoji Kıraatı, 1931
- Yeni Mektebe Doğru, 1931
- Tek Öğretmenli ve Beş Sınıflı Köy Okulları, 1939
- Umumi Öğretim Usulleri, 1939 (N. Adil'le birlikte)
- Eğitime Giriş 1, 1967
- Türkiye'nin Ana Eğitim Problemleri I, 1969
- Doğulu ve Batılı Yönü İle Eğitim Tarihi I, 1969
- İslâm Eğitim Tarihi, 1974 (Ahmet Dağ'la)

Çevirileri

1. İş Terbiyesi, Booker Teodor Wasington'dan, 1931, 2 cilt.
2. Hayat Bilgisinin Resimle Tedrisi, R. Rothe'den, 1931.
3. İş Mektebinden Ders Misalleri, Göhl'den, 1934.
4. Yaşanmış Pedagoji, Şarelman'dan 1936
5. İş Öğretimine Uygun Öğretim Usulleri, P. Fieker'den, 1940
6. Yeni Okulda Didaktik, P. Fieker'den, 1927
7. Vatandaşlık Terbiyesi, Kerşenştayner'den, 1972, 4. baskı.

BELİRTİLER • OLAYLAR

İ. Safa GÜNER

Kişi biraz düşünürse, atasözlerinin derinliğine inme olanağını buluyor. "Ateş olmayan yerden duman çıkmaz" deyişinin ne denli anlam yüklü olduğunu, ve kimbilir ne kadar milyon deneyler sonucu, böylesine katı gerçekleri anlattığını düşündükçe daha kapsamlı kavrıyorum. OKUL DEFTERİ'ne, bazı anılar yazmamı istediler. Günler geçti, kendimi dinleyip geçmişi toparlama olanağı bulmak zor oldu. Yaşamımız öylesine değişik olaylarla dolu geçiyor ki, geçmişin olaylarını deşeleyip gün yüzüne çıkarmaya vakit kalmıyor. Ayrıca üstümüzde bulunan işler de anıları sürükliyeceğimiz yolları tıkıyorlar. Ama bir görev var üstümde, bunu yapmak zorunluğu içinde bazı şeyleri bilinç ışığına çıkarıp aktarmaya çalışacağım.

Fazlaca kullanılan bir söz var "Köy Enstitülerini, kuranlar kapattı." Kalıplaşmış gibi söylenen bu söz gerçeğin kendisi değildir. Köy Enstitülerini, kurulmasını, açılmasını istemiyenler kapattı. Ama, açılmasını istiyenlerle, istemiyenlerin aynı örgüt içinde yuvalanmış olması, bu sözün doğru olmasını gerektirmez. Yeni deyimiyle örgüt içi fraksiyonlarından, hangisi egemen oluyorsa, örgüt onun peşinde sürüklenmek zorunda kalıyor. Eğitmen Kursları ile, Köy Enstitülerinin kuruluş yıllarında siyasi iktidar sahibi tek parti içinde çeşitli görüşleri savunan hizipler vardı elbet. Ama güçlü liderler bu tür grupları aynı doğrultuya yöneltmesini biliyor ve beceriyordu. Bu nedenle biri ötekine egemen olma düzeyine ulaşamıyordu. Örneğin Demokrat Parti'yi kuranlar M. Kemal'in sağlığında da vardılar. Ama kıpırdanıp baş kaldırma cesaretini gösteremiyorlardı. Sinip içlerinde beslenmeyi yeğliyorlardı. Bu, yarı korku yarı sabıra dayanan bir taktikti. Artık herkesçe bilinmektedir ki, dört liderin başı olan baş lider, İnönü'den güvence almasaydı yine de bir Demokrat Parti kurulamazdı.

Demokrat Parti'nin kurulması ile, Köy Enstitüleri'nin açılmasına karşı olan görüşün baş artistleri Cumhuriyet Halk Partisi'nden ayrılmış oldu. Ama, Cumhuriyet Halk Partisi, o düşünceden arınmış olmadı. Ancak zayıf ve cılız bir kök kurdu gibi kendi organı içinde yaşamını sürdürdü. İşte bu kurt zamanla beslenip güçlendi ve aktivite kazandı. Nihayet günün birinde örgüte egemen oldu, böylece Köy Enstitüleri'nin kapatılması yolu açıldı. Kapatılmasını değil, yolun açılmasını belirtmek isterim.

Köy Enstitülerinin açılmasına karşı olanlar, daha 3803 sayı Köy Enstitüleri yasası Büyük Millet Meclisi'nde görüşülürken engellemelerini yaptılar, ama yasanın çıkarılmasını durduramadılar. 1940 nisanında sözü edilen yasa görüşülürken, toprak ağalarının, din yobazlarının, ve de yüksek bürokratların sözcüleri, ustaca taktiklerle yasayı yörüngesinden çıkartıp niteliğini değiştirmeye gayret gösterdiler ama güçleri yetmedi. Partiye egemen kanat, halkçı kanattı. Dört yıl öncesinden başlıyan Eğitmen Kursları ile, onu izliyen Köy Öğretmenleri Okulları deneyin somut başarılı örnekleri yasayı savunanlara güçlü dayanak olmuştu. Bu deneyleri uygulatan Saffet Arıkan vardı. Onları sürdürmeye kararlı Yücel vardı. Hele hele onları planlayıp uygulayan Tonguç danışmanlık ediyordu.

Ama aradan geçen altı yıl çok şeylerin değişmesine neden olmuştu. Bir kez Demokrat Parti kurulmuştu. 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kuruluş ve Teşkilat Yasası'nın çıkartılmasına karşı olan kaynakların sözcüleri, şimdi güçlü, azılı ve iktidara umutlu bir partinin liderleri olmuşlardı. 1946 seçimlerinde yine iktidarda kalan Cumhuriyet Halk Partisi, zayıfladığını, halkın desteğini yitirdiğini biliyor ve sindikçe siniyor, sindikçe ödünler vermek ve yitirdiği mevzileri geri almak istiyordu. Sanıyordu ki muhalif parti için, boğanın kırmızı bayrağı yerine geçen, ileri hareketleri durdurur ve hatta onları geri çekerse saldırı hedefi olmaktan kurtulur. Bu nedenle, muhalefetin elindeki keskin ve etkili silahları alma umudu ile ödün üstüne ödün verdi. Ezan konusu böyle oldu. Dil devrimi böyle oldu. Eğitimin çürütülmesi böyle oldu.

Köy Enstitüleri'nin kapatılması yolları 1946 Maarif Şurası'nda açılmaya başladı. 1946 seçimlerinin sonuçları Halk Partisi kanadını ürküttü. Onlar, parti egemenliğini halkçı kanadın elinden almakla güçleneceklerini sandılar. İlk önlem olarak Halkçı, hümanist ve bir ölçüde devrimci - solcu olan kişileri iktidardan uzaklaştırdılar. Hasan Ali Yücel yerine, Reşat Şemsettin Sirer Milli Eğitim Bakanı oldu. Sirer, sözlerine bakılırsa Köy Enstitülerini kapatma niyetinde değildi. Ama, Canavar bir lokmayı yuttukça ikinci lokma için verene saldırıyordu. Önce Köy Enstitüleri'nin kurucu ve devrimci müdürleri yedirildi. Sonra kız erkek ayırımı yapıldı. Sıra Programlara geldi. Böyle adım adım gerilendi ve kapatılması kolaylaştırıldı.

Bu olguların belirtileri 1946 Maarif Şurası'nda başladı demiştim. Görüntü şuydu şurada. Sirer'in militan sözcüleri, Köy Enstitüleri'nin ıslaha muhtaç yönleri adı altında sıkı eleştiriler yaptılar. Köy okullarının, halkın katkısı ile yapılmasını, halka eziyet olarak, eşitsizlik açısından ele alıp dile getirdiler. Bu tutum, demokratik düzene yönelmiş bir toplumun bürokratları arasında kolay kabul görüyordu. Oysa Tonguç ve Yücel'in köy okulu yapımına resmi kuruluşların ve hazinenin katkısını sağlamak üzere hazırladıkları yasa tasarısı bir türlü Meclis'e verilemiyordu. Onu engelliyen düşüncenin sözcüleri, burada halkın eziyete koşulduğundan söz açıp hatip kesiliyorlardı. Şura Genel Kurulu'nda topladıkları sempatinin verdiği cesaretle Yüksek Köy Enstitüsü'nün kapatıl-

ması ilkesini benimsettiler ve hemen uygulamaya konmasını gerçekleştirdiler.

Şurayı izleyen hafta bir de İlköğretmen Kurultayı toplandı. Bu Kurultayda da Şura'daki militanlar etkin rol oynadılar ve görüşlerini yinelediler. Basın, hele muhalefetteki basın olayı yeterinden de fazla değerlendirmesini bildi.

Böylece, iki resmi toplantı çalışmaları ve basının şirret sesi ile istenilen kamu oyu oluşturuldu. Sıra uygulamalara gelmişti. İlk iş olarak "Sureti haktan görünüp, hakkı gasbetmek" Köy Enstitülerinin yetiştirdiği öğretmenler ve kesiminde bulunan halk ile bağını koparmak oldu. Bir genelge ile Enstitülerin kesimlerindeki yapı işlerine yardım etmeleri ve denetlemeleri, daha sonra 17 Nisan Kuruluş günleri kutlamaların yapılması önlendi. Kızlar ayrılarak biri İzmir Kızılçullu, öteki Trabzon Beşikdüzü olmak üzere iki enstitüye toplandı. Programlar klasikleştirildi. Daha doğrusu terkedilmiş ölü programlara dönüldü.

Tüm bu tutum ve davranışların tabandaki yansıması daha beter ve gülünç somutlara ulaştı. Örneğin Şura'da bir sözcü (Öğretmen arabacı mı olacak, nalbant mı, yoksa öğretmen mi) diye bağırmıştı. Bu ses Düziçi Köy Enstitüsünde bir başka cırlak sesle şöyle yinelendi. (Biz köçek yetiştirmiyeceğiz. Öğretmen yetiştireceğiz.) Bunu söyliyen Enstitünün kurucu müdürü Lütfü Dağlar yerine atanan müdür tarafından söylendi. "Burası, çengi ve köçek okulu değil, muallim mektebidir." diye yırtınan müdür, orayı ıslah ile görevlendirilmişti. Adamın kafasındaki okul, klasizmin de gerisinde dört duvar içinde ezber yarışı yapan eğitim yerinden başka bir şey değildi. İskenderun Ortaokulundan kalkıp Düziçi Köy Enstitüsüne vardığında, kendisini dünyanın üçte birini fetheden İskender mi sandı, nedir?.. Bir gün Enstinünün ana binası olan ve Almanlar'ca misyoner okulu olarak yapılmış bulunan yapının balkonundan Düziçi ovasına bakarak anasına şöyle seslenmiş (Anacım, hey anacığım, gel bak oğlun ne oldu?. Bütün ovalar ile onun üstünde çalışanlar, senin oğlunun emri altındadır.) Bu bir düşüncenin ve bir dünya görüşünün sesiydi. Oysa 1940'larda Enstitülerin kuruluşu günlerinde müdür sesi başkaydı. Rahmetli Hamit Özmenek, bir Enstitüde görev almak istemişti. Tonguç kendisini atamadan önce, görevin zorluğundan, yaşamın sıkıntısından söz ederek caydırmayı denemişti. Özmenek kararlı görünmüş, direnmiş, ama Tonguç yine de onu bir sınavdan geçirmeyi yeğ bulmuştu. Tuttu onu Çifteler Köy Enstitüsünü görüp sonra karar vermesi için oraya yolladı. Enstitünün müdürü Özmeneği gezdirdi. Özmenek, hümanist bir pedagoktu. Nezaketi de sen değil siz hitabını kullanmaya zorlardı onu. Uğradıkları iş yerlerini ve yapıları müdüre soruyordu "Burası sizin mi?") Müdürün yanıtı şöyle oluyordu. "Hayır, benim değil sizin." Bu bir görüşü dile getiriyordu. Birinde Faşizmin, ikincisinde sosyalizmin mayası vardı. Biz o zaman bu deyimleri ya bilmezdik, ya da kullanmazdık.

Böylece sayın Okul Defteri okurlarına birkaç belirti ile birkaç olay anımsatmıya çalıştım.

TÖB – DER GENEL SEKRETERİ SIKIYÖNETİM'CE GÖZALTINA ALINDI

Sıkıyönetimce "basılmasında sakınca olmadığı" söylenen TÖB – DER Gazetesi, basıldıktan sonra matbaadan taşınırken Emniyet yetkililerince gazteye elkonmuş ve sıkıyönetime gönderilmiştir. Sıkıyönetim Komutanlığı daha sonra TÖB – DER Genel Sekreteri Kemal Uzun'u, gazetenin Yazı işleri müdürü olması dolayısıyla gözaltına almıştır.

TÖB – DER konuya ilişkin bir açıklama yaparak şöyle demiştir:

"Sıkıyönetim yetkilileri, Genel Sekreterimizin gözaltına alınışına gerekçe olarak TÖB – DER Gazetesi'nin yasaklanmasını göstermektedirler. TÖB – DER Gazetesi Basın Yasası'na göre çıkarılan bir yayın organıdır. 12.6.1979 günü, Kemal Uzun'a tebliğ edilen bir yazıdan anlaşıldığına göre, Sıkıyönetim Komutanlığı 8.6.1979 günlü bir karar ile, TÖB – DER Gazetesi'nin basın ve yayımını yasaklamıştır. Bu karar, henüz matbaaya basım için bile verilmeyen bir yayın organına ilişkindir. Yani TÖB-DER Gazetesi basıma verilmeden önce yasaklanmıştır.

"Bilindiği üzere ve Basın Yasası'nın açık hükümlerine göre, yayın gerçekleştikden sonra ancak bir sorumluluktan sözedilebilir. TÖB – DER Gazetesi'nde bir suç unsuru varsayılsa bile, bu, ancak, yayın gerçekleştikten sonra oluşabilir. TÖB – DER Gazetesi ise henüz yayınlanmamıştır.

Aynı zamanda TÖB – DER Gazetesi'nin de Sorumlu Müdürü olan Kemal Uzun'un gözaltına alınması bu gerekçelere dayandırılamaz. Dünyanın hiçbir yerinde henüz işlenmemiş bir suçtan dolayı bir insanın gözaltına alınması görülmemiştir. Kaldı ki, içeriği yönünden TÖB – DER Gazetesi'nde suç niteliğinde herhangi bir yayın da yeralmamıştır."

Öte yandan TÖB – DER Genel Başkanı Gazioğlu, Başbakan Bülent Ecevit'e çektiği telgrafta özetle şöyle demiştir:

" ... TÖB – DER Genel Sekreteri'nin gözaltına alınması ve TÖB – DER Gazetesi'nin yasaklanması, TÖB – DER'e yönelik baskıların bir parçasıdır. Bu olay, devrimci demokratik öğretmen hareketini dağıtmaya, örgütsüz bırakmaya yöneliktir. Ayrıca bu uygulamalar, Sıkıyönetim konusunda muhtelif zamanlarda yaptığınız açıklamalarla da çelişmektedir."

" ... Bütün bu nedenlerle ve yayınlanmamış gazetemiz gerekçe gösterilerek gözaltına alınan Genel Sekreterimiz Kemal Uzun'un serbest bırakılmasını, TÖB – DER Gazetesi'nin yayın faaliyetine konulan engelin kaldırılmasını ve TÖB – DER üzerindeki baskıların durdurulmasını saygılarımla dilerim."

Gözaltına alınan Kemal Uzun'un saçı kesilmiş, on gün sonra salıverilmiştir. Halen dava devam etmektedir.

KADIN HÜKÜMLÜLER VE EĞİTİM

Ayşe ÇİĞDEMLİ

Rakamlar toplumun aynası, göstergesidir. Söz gelişi eğitimin herhangi bir dalında alt alta sıraladığımız rakamlar yalnız ilgili konuyu değil, aynı zamanda o ülkenin yapısı hakkında da genel bir bilgi verir.

Bu kural eğitim için de geçerli.

Ülkemizde kadınların okur - yazarlık oranı % 45. (Erkeklerde % 70) Bu oran Mardin'de % 10'a kadar düşüyor. Van Lisesi öğrencilerinin ancak % 8'i kız (İzmir liselerindeki oran % 45.)

Yukarıda sergilediğimiz rakamlar iki nesnel durumu açıkça ortaya koyuyor. Bunlardan ilki cumhuriyetimizin elli altıncı yılında alfabesizliğin çözüm bekleyen önemli bir sorun olarak hâlâ gündemde olduğ ikincisi de bu kara yaranın erkek - kadın ve doğu - batı eşitsizliğini de yansıttığı.

Şimdi de bir tablo sunalım.[1] Hükümlü[2] kadınların Hal-i pür melalini açıklayan bir tablo.

Kadın hükümlülerin işledikleri suçlar	Toplam	Okuma yazma	Okur yazar	Bitirdiği son öğrenim kurumu: İlk okul	Bitirdiği son öğrenim kurumu: Lise Orta ve sanat okulu
Toplam :	333	245	14	69	5
Ammenin itimadı aleyhinde cürümler .	2	1	–	1	–
Paralarda, itibari amme kâğıtlarında veya kıymetli damgalarda sahtekârlık.	2	1	–	1	–
Ammenin selâmeti aleyhinde cürümlar.	44	32	2	9	1
Yangın, su baskını, gark vesair büyük tehlikelere müteallik cürümler.	1	–	–	1	–
Umumun sıhhatine, yenilecek ve içilecek şeylere müteallik cürümler	43	32	2	8	1
Adabı umumiye ve nizamı aile aleyhinde cürümler	22	19	2	1	–
Kız, kadın ve erkek kaçırmak	7	5	1	1	–
Zina	15	14	1	–	–
Eşhasa karşı cürümler.	212	149	10	53	–
Adam öldürme cürümleri.	195	138	8	49	–
Eşhasa karşı müessir fiiller.	16	11	2	3	–
Hakaret ve söğme cürümleri.	1	–	–	1	–
Mal aleyhinde cürümler.	45	40	–	4	1
Hırsızlık.	39	35	–	4	–
Yağma, yol kesme, adam kaldırmak,	1	1	–	–	–
Dolandırıcılık, İflas.	5	4	–	–	1
Özel kanunların kapsadığı suçlar	8	4	–	1	3

Tablonun bize ilk söylediği şu: Anket uygulanan 333 hükümlü kadından 245'i okur - yazar değil. Yani tüm "suçlu" kadınlarımızın % 73'ü kara cahil. Eh .. 69 kadın ilkokulu bitirebilmiş. Orta ve daha yükseğini okuyabilenlerin sayısı da ancak 5.

Hemen belirtelim. Bu tabloda yer alan kadınlar eğitimsiz oldukları için katil olmuyorlar. Ekmek çalmalarının ve benzeri suçluluklarının nedeni de eğitimsizlikleri değil. Onların suçluluklarında eğitimsizliklerinin payı ikinci dereceden bir etken.

Tüm diğer olaylar gibi eğitim de sınıfsal bir olay. Kadınların suçlulukları da öyle. Böylede olunca eğitimsizlikle, suçluluk parelellik gösteriyor. Buradaki iki olgu, eğitimsizlikle suçlluk neden sonuç değil, sınıf ilişkilerinin bir sonucu.

Yalnız kadın değil, çocuk[3] ve diğer hükümlüler arasında yapılan araştırmalar da aynı sonucu veriyor. Suçu işleyenler, tutuklananlar, hüküm giyenler ve eğitimsizler aynı sınıfın bireyleri.

Anatole France diyor ki: "Kanun, yüksek eşitlik ilkesi içinde hem yoksullara, hem de zenginlere köprü altında uyumayı, sokakta dilenmeyi ve ekmek çalmayı yasak etmiştir."

Evet. Yasaların yüksek eşitlik ilkesi içinde işlevini sürdürdüğü günler de gelecek. Kadınlarımızın da eğitimle birlikte tüm dünya nimetlerinden yararlandığı günler de.

Ne demiş Homeros:

"Türküleri yakanlar, yasaları yapanlardan güçlüdür"

Türküleri yakanlar gücünü gösterecek.

1- Tablo Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 1972 yılında yayınladığı KADIN VE ÇOCUK HÜKÜMLÜLER ANKETİ adlı yayından alınmıştır. DİE bu anket çalışması için 57 cezaevinde alan araştırması yaptırmıştır.

2- Hükümlü terimi cezası kesinleşen tutuklular için kullanılıyor.

3- Çocuk hükümlülerle ilgili Yazı OKUL DEFTERİ'nin ikinci sayısında yayınlandı.

YURT DIŞINDAKİ İŞÇİ ÇOCUKLARININ EĞİTİM ÇIKMAZI

Demet BÖRTÜCENE

Akdeniz havzasında gelişmekte olan ülkelerden, gelişmiş kapitalist ülkelere emek - gücü akımı bundan 25 yıl önce başlamış ve günümüzde bugünkü büyük boyutlarına ulaşmıştır. Ülkemizin de bu kervana katılması, başlangıçta hesaba katılmayan bir çok olanakları ve sorunları birlikte ortaya çıkartmıştır. Örneğin işçilerimizin gönderdikleri dövizlerin ülkemiz ekonomisine yaptığı olumlu ve hatta kurtarıcı etkisi ile onların yabancı ülkelerde karşılaştıkları sosyo-ekonomik sorunların baskıları bu gelişmeye iyi bir örnektir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana gelişen sanayileri, ekonomik yapıları ve refah düzeyi sayesinde batı Avrupa insanı bulduğu ile yetinmeyen ve iş seçebilen bir yapıya kavuştu. Artık Batılı emek - gücü için istihdam olanakları ülkemizde olduğu gibi bulunabilen değil seçilen iş niteliğini taşımaktadır. Başka bir deyişle eğitim düzeyi gelişen batılı emek gücü her işi kabul etmez bir tutum içindedir. Böylece istenmeyen kirli iş alanlarda bir emek - gücü açığı ile karşılaşılmıştır. Bu olgunun başlıca nedenleri yukarıda değinildiği gibi ekonomik gelişmenin hızla gerçekleşmesi, teknolojik yeniliklerin üretim sürecine kolaylıkla alınabilmesi ve buna uyumlu olarak eğitim olanaklarının seferber edilmesi, yerli emek-gücünün ücret düzeyleri arasındaki farklılıkların giderilmesi ve yerli emek - gücünün giderek pahalılaşmasıdır.

Öte yandan gene bu ülkelerin hızla refaha ulaşmalarının ve refahı yaygınlaştırmalarının bir sonucu olarak nüfus artış hızlarının sıfıra yaklaşması önemli ölçüde genç nüfus arzını sınırlamış ve ucuz emek - gücü arzı potansiyeli hemen hemen kalmamıştır.

Bunun yanısıra kapitalizmin sağladığı yukarı derin-

genlik (dikey mobilite) içinde yerli proleter sınıf küçük ve orta burjuva katmanlarına hızla katılmaya başlamıştır. Üretim yapısının koşullandırdığı yeni tüketim kalıpları da bu olguyu hızlandırmıştır. Kısacası böylece Batı Avrupa Ülkelerinin yeni bir proleter sınıf gereksinimi oluşmuştur.

Gelişen Batı Avrupa Kapitalizmi Dünya Emperyalist sistem içindeki pazar paylarını geliştirmek ve ucuz emek-gücü gereksinimlerini kendi aralarında karşılamak için, Avrupa Ekonomik Topluluğunu geliştirmişlerdir. Bu topluluk içinde sermayenin, malların ve emek - gücünün serbest dolaşımının sağlanması temel ilkelerdendir. Özellikle bu ilkeler içinde yer alan emek - gücü serbest dolaşımı konumuz açısından ilginç bir görünüm taşımaktadır.

Çünkü bu yolla topluluk içinde ekonomik gelişmede başı çeken Alman kapitalizmi gereksinim duyduğu ucuz emek gücünü İtalya ve benzeri, henüz gelişmesini tamamlıyamamış ülkelerin iş seçme olanakları bulunmayan işsizleri ile gidermek amacı tasarlanmıştır. Ancak topluluğun öteki temel ilkelerinde de örneğin, sermaye ve mal hareket serbestliğinde olduğu gibi emek - gücü serbest dolaşımında da yeterince beklenen dışsal ekonomi sağlanamamış ve serbest dolaşımlar yeterince ucuz işgücü temin edilememiştir. Gerçekten AET ülkelerinde, yabancı işçi çalıştıranlarda, son on yıl içinde toplam yabancı işçi sayısı on iki milyon dolaylarına ulaşmıştır. Bu denli artışın içinde serbest dolaşımla sağlanan emek - gücü başlangıçta yüzde elli iken bugün yüzde üç dolaylarına düşmüştür. Bugün yabancı işçi çalıştıran ülkelerdeki 12 milyon dolaylarındaki yabancı işçilerin hemen hemen hepsi az gelişmiş üçüncü ülkelerin emek - güclerinden oluşmaktadır.

Batı Avrupa kapitalizminin özellikle Alman kapitalizminin başvurduğu bu yol gerçekten tek seçenekti. Çünkü mevcut üretim yapısını değiştirip, henüz getirisi alınmayan büyük sabit sermaye yatırımlarını bir yana itip emek-gücü gereksinimlerini yeni teknolojilerle gidermek, yani makina ile insanı yer değiştirmek, hem pahalı bir yol hem de her alanda gerçekleşmesi olanaksız bir yol olmakta idi. Ortak Pazar emek - gücü serbest dolaşımı da bir sonuç vermeyince ikinci yol olan üçüncü ülke, az gelişmiş ülke işçilerine başvurmak akılcı bir yol oluyordu. Böylece havza ve havzaya yakın ülkelerin yedek orduları bu on iki milyon yeni tip Avrupalı proleter sınıfını oluşturdu.

Hareketin başladığı yıllarda Batı Avrupa Ülkelerinde yabancı işçinin o ülke üretimlerine net katkıları onların gerçek ücretlerinin çok üstünde idi. Bu durum bir yandan yabancı işçi çalıştıran ülkelerde kullanılmayan üretim kapasitelerinin çalıştırılmasına öte yandan da yeni üretim kapasiteleri yaratan ve sermayenin yeniden üretimni sağlıyan bir fazlalık olarak kullanılmaktaydı. Bir araştırmanın bulgularına göre 1958 - 1973 yılları arasında Batı Almanya'da çalışan bir işçinin verimliliği 116 endeks değerinden 320 endeks değerine yükselirken gerçek ücret 120 endeks değerinden 272 endeks değerine çıkabildiği anlaşılmaktadır. Aşağıdaki tablo bu durumu yansıtmaktadır.

TABLO: 1 — Batı Almanya'da ücret ve verimlilik karşılaştırması

Yıllar	Verimlilik Endeksi	Gerçek Ücret	(Verimlilik/ Gerçek Ücret).100
1958	116	120	97
1961	145	149	97
1964	180	177	102
1967	214	198	108
1970	257	238	108
1973	320	272	118

Kaynak: Oktay Varlıer, Yabancı ülkelere İşçi Göçünün Nedenleri ve Etkileri Üzerine, DPT, SPD. 279. 1975. s. 20.

Görüldüğü gibi 1964 yılına değin ücret artışları verimliliğin üzerinde bir gelişme gösterirken, yabancı ucuz emek göçünün hızlandığı bu yıldan sonra gerçek ücret artışları verimlilik artışlarının aşağısında kalmaya başlamıştır. Genelleştirmek gerekirse Batı Avrupa ülkelerinde bu yolla yabancı proleter kesimlerden bir fazlalık sağlamakta ve bu fazlalığı sermayenin yeniden üretiminde ya da yerli emek gücünün ücretlerini karşılamada kullanmaktadır. Bu durum günümüzde de özelliğini korumaktadır. Gerçekten Batı Almanya'da sanayi sektöründe net üretime dayalı işçi başına verimlilik artışları ile gerçek ücretlerin karşılaştırılması bu sonucun varlığını kanıtlamaktadır. Aşağıdaki tabloda durum sergilenmektedir.

TABLO: 2 — 1970 - 75 yıllarında Batı Almanya'da ücret verimlilik.

Yıllar	İşçi-saat Saat Başına Verimlilik	Gerçek Ücretler	Verimlilik/ Ücret) 100
1970	100	100	100
1971	106	104	102
1972	115	107	108
1973	123	111	111
1974	128	112	114
1975	134	111	121

Kaynak: İLO İstatistik Yıllığından türetilmiştir.

Ancak öyle anlaşılmaktadır ki, Batı Avrupa Kapitalizmi yabancı işçinin üretime net katkısının ücretler üstünde uzun süre kalamıyacağını anlamış gözükmektedir. Çünkü emek - gücü arzında bulunan, az gelişmiş ülkeler bu göç hareketinden özellikle dış ticaret dengelerinde bir ferahlık sağlayıcı etkiyi kısa süre içinde anlamışlar ve iş-

çilerinin haklarını korumayoluna geçmişlerdir. Bu ülkeler yapılan ikili anlaşmalarla kendi işçilerinin çalışma ve sosyal güvenlik koşullarını güvence altına almaya başlamışlar ve onların bulundukları ülkenin sosyal yaşam koşulları ve standartlarına uygun olanaklardan yararlanmalarını sağlayıcı girişimleri başlatmışlardır. Bugün Türk işçilerinin barınma koşulları, ücret ve çalışma koşulları, sosyal güvenceleri ve kendilerinin ve çocuklarının eğitim sorunları tartışılmakta ve hükümetler düzeyinde bir sonuca ulaştırmak için pazarlıklar yapılmaktadır. Bu girişimler başarıya ulaştıkça da yabancı işgücü kullanıcı katı sermayedarı için biraz daha pahalılaşmaktadır. Yerli emek - gücü fiyatına ulaşmasa da, yukarda değindiğimiz fazlalığın kısa bir süre sonra giderek azalması demektir. Bu tehlikeyi gören Batı Avrupa ülkeleri yeni kaynaklar arasalar bile, kısa bir süre sonra aynı direnmelerle karşılaşacaklarından bu hareketi belirli bir seviyede durdurmayı denemektedirler. Batı Avrupa'nın yabancı işçi talebini durdurmasının başlıca rasyoneli şöylece özetlenebilir:

. Bugün Kuzey Avrupa'da hemen hemen büyük bir çoğunluğu az gelişmiş ülkelerden gelen yeterli nicelikte bir genç emek - gücü stokunun bulunması.

. Hareketin başından bu yana bu potansiyelin sağladığı artı değer, sermayenin yeniden üretilmesinde kullanılmış ve teknolojinin yetkinleşmesi büyük ölçüde sağlanmıştır. Bu yetkinlik geniş ölçüde emek - gücü gereksinimini azaltacak yönde geliştirilmiş ve üretim sürecinde kullanılmaya başlanmıştır.

. Teknolojik gelişmelerle yerini alamıyacağı (ikâme edemiyeceği) emek - gücü gereksinimlerini var olan genç ve nüfus açısından üretken kitle ile karşılayabilecektir. Kaldı ki, bu kitlenin ikinci kuşakları da aynı üretkenliklerini koruyacaktır. Yeter ki, bu kitle bulunduğu TOPLUMA ASİMİLE edilebilsin.

. Adına petrol krizi denilen, aslında kapitalizmin devrevi ve yapısal çelişkilerinden kaynaklanan bir ekonomik darboğaz (ressesyon) içinde yerli ve yabancı işsizliğin artmış olması.

. Bunlardan daha önemlisi, önceleri bulundukları toplumdan tecrit edilen ve gettolar oluşturan, kendi aralarında ayrı bir topluluk halinde yaşamaya terkedilen, kendi ilkel anlayışları ve alışkanlıkları içinde yaşıyan bu kesimlerin sayıca fazlalaşması, sosyal yapıyı etkilemeye ve çelişkinin su üstüne çıkması ve yerli toplumdan tepkiler artmaya başlaması.

Buraya kadar olan açıklamalarımızla yabancı emek gücünün Batı Avrupa ülkeleri için ne anlama geldiğini vurgulamaya çalıştık. Bu çerçeve içinde işçi çocuklarımızın eğitim sorunlarını incelemek kaçınılmaz bir zorunluluktur. Çünkü işçilerimiz, onların çocukları ve üçüncü kuşaklar daha uzunca bir süre Batı Avrupa ülkelerinin yeni proleter potansiyelini, ucuz emek - gücü deposunu teşkil edeceğe benzer.

Türk işçilerinin yurtdışında resmen çalışmaya 1961 yılında başladığı düşünülürse gerek Türkiye'de doğup küçük yaşta Almanya'ya gitmiş gerek Almanya'da doğmuş çocukların sayısı küçümsenmiyecek kadar çoktur. 1966-1977 yılları arasında Almanya'da doğan Türk çocuklarının sayısı 286 bindir. 0-21 yaş grubunda 1977 yılında Almanya'da bulunan Türk çocuklarının sayısı ise 400 bine yakındır. Bu taze emek - gücü babalarının yerine geçecek ancak babalarının ortaya çıkarttığı sosyal problemleri daha az taşıyacak genç proleteryadır ve belirli olan bu amaç için sahip çıkılmalı, bu amaca yönelik eğitilmelidir. Söz konusu kitleye yönelik hizmetlerin nasıl şekillendiği aşağıda kısaca sergilenecektir.

TABLO: 3 – İşçi Çocuklarının Bulundukları Ülkelere Göre Dağılımları (1977)

Ülkeler	0-6 Yaş	7-21 Yaş	Toplam
F.Almanya	180.360	206.000	386.360
Fransa	10.200	12.800	23.000
Avusturya	450	1:800	2.250
İsviçre	4.551	4.000	8.551
Danimarka	800	1.100	1.900
Belçika	4.050	2.950	7.000
Hollanda	14.340	15.846	30.186
İsveç	3.263	4.236	7.495
İngiltere	50	90	140
Libya	150	200	350
Avusturalya	400	650	1.050
Ötekiler	400	800	1.200

Kaynak: Çalışma Bakanlığı

Görüldüğü gibi yurt dışındaki işçilerimizin çocuklarının yüzde 86'sı Almanya'da bulunmaktadır. Bu nedenle yorumlarda ve örneklerde Almanya'yı ele almak yanıltıcı olmayacaktır.

Almanya'da bulunan 0 - 21 yaş grubundaki çocukların yüzde 47'si henüz öğrenim çağında değildir. Geri kalan yüzde 53'nün yani okul çağındaki 206 bin çocuğun ise yüzde 64'ü eğitim görebilmektedir. Ancak bu eğitimin niteliğine bakıldığında sorun önem kazanmaktadır.

Dört yıllık, Grundschule'ye devam eden öğrencilerin yüzde 95'i bu kademeden sonra çıraklık eğitimi yolu ile meslek eğitime yönlendiren Hauptschule'lere devam edebilmekte ancak bu okullardaki başarı oranı da en çok yüzde 40 olmaktadır. Yani okula devam edebilen çocuklarımızın yüzde 60'ı 9 yıllık temel eğitimi tamamlıyamadan zorunlu eğitim çağının dışına çıkmakta çıraklık eğitimi yolunu bile seçememektedir. Bu durum genç kuşakların niteliksiz emek - gücü deposuna zorunlu olarak katıldıklarını göstermektedir.

İkili görüşmelerde bu olgu işçi çocuklarımızın dil bilgisinden yoksun olmaları ile açıklanmaktadır. Oysa bu gerek çocukların kendi sosyal çevrelerinin gerek bulundukları ülke hükümetlerinin onlara sağladığı olanakların bir sonucudur bu durum. Çünkü, Almanya'da çalışan işçilerimizin yüzde 7'sinin her hangi bir öğrenim olanağından yararlanmadığı, yüzde 15'nin dört yıla kadar, yüzde

53'nün beş yıl ve yüzde 16'nın beş yılla sekiz yıl arası değişen sürelerle okula devam ettikleri bilinmektedir. Kadın işçilerimizin ise yüzde 18'i okuma yazma bilmemekte, yüzde 17'sinin dört yıl, yüzde 40'ının beş yıl, yüzde 11'inin de beş - sekiz yıl arasında değişen sürelerde okula devam ettikleri saptanmıştır. Çocukların dil sorununu irdeleyebilmek için öğrenim durumlarının yanısıra anne ve babalarının dil durumlarını da saptamak yerinde olacaktır. İşçilerimizin yüzde 16'sının hiç dil bilmediği, yüzde 43'ünün kötü, yüzde 34'ünün çok sınırlı, yüzde 7'sinin ise iyi Almanca bildiği yapılan araştırmalarla saptanmıştır.

Bu eğitim ve kültür yapısından şekillenen çocuğun yaşıtları Alman çocuklarıyla birlikte aynı sınıfta aynı başarıyı göstermesini istemek haksızlık olmaktadır.

Alman Hükümetleri ise çocuklarımızın dil sorununa Hazırlık Sınıfları, Model Okullar gibi çözümler getirmişlerdir. Bu uygulamalar kabaca özetlenirse, yabancı işçi çocuklarını mümkün olduğu kadar birarada, kendi çocuklarının eğitimini etkilemeden ve gerçekten dil öğrenmelerine olanak sağlamadan zorunlu eğitim yaşları dolana kadar okulda kalmalarını sağlayan önlemlerdir.

Tüm bu gerçeklerin yüzeysel görünümleri iki dili de tam bilemiyen, toplum ile uyumsuz, problemli ve yeterli kültür ve beceriden yoksun gençlerin iki toplum içinde bir sorun olmalarıdır.

Ancak herşeyden önce belirtmek gerekir ki, yabancı işçilerin ve onların genç kuşaklarının bulundukları topluma uyumları sorunu, salt sosyo-psikolojik bir olgu değildir. Soruna, "iki ayrı kültür karşılaşması sonucu ortaya çıkan bir sosyo psikolojik şok" olarak bakan bilim adamlarının yanılgılarını irdelemekle işe başlamak yerinde olur. Bu görüşlere göre, yabancı işçi, bulunduğu toplumun endüstri çarkları altında ezilmekte, dilini, dini görenek ve geleneklerini bilmediği bir toplumda segrege edilmesinin şokunu yaşamaktadır. Bu şok ve korkular çocuklara da aktarılmaktadır. Bu tür çözümlemeler yüzeysel çözümlemeler olarak kalmaya mahkumdur. Çünkü unutmamak gerekir ki, çalışmak üzere gelişmiş kapitalist ülkelere gelen yabancı işçiler gelişmemiş kapitalist ülkelerden gelmektedirler. Yabancı ülkede karşılaştıkları bu ekonomik ve sosyal segregasyon kendi ülkelerinde bir başka anlamda bulunmaktadır. Bu segragasyondur ki, bu işçilerin yerlerini yurtlarını terk etmelerine ve kendilerine biraz daha insanca yaşama olanaklarını verecek gelişmiş ülkelerde son bir şans denemelerine neden olmaktadır. Büyük kentlerimizin çevresinde halkalar halinde gelişen gecekondular ve bu gecekonduda yaşayan insanlar bir anlamda kendi kaderlerine terk edilmiş gettolar değil de nedir? Büyük kentlerimizin nüfusunun yüzde 65 ini oluşturan bu kesimlerde yaşayanlara iş sağlamaktada, onlar kendi işlerini kendileri bir çek çek-arabası ile kurmaktadır. Bu insanlara sistem konut üret, onlar başlarının çaresine bakarak kendi gecekondularını kendileri üretmektedir. Sistem bu insanların ulaşım sorunlarına yanıt vermekte dolmuş sistemini yaratmaktadır. Gene sistem bu insanlara sosyal güvence sağlıyamamakta ve onlar kendi başlarının çaresine bakarak, gecekondularda Elazığlılar, Arapkirliler, Şabanözülüler mahalleleri oluşturmaktadırlar. Kentleşmenin ve bağımlı kapitalist gelişmenin kentlerinde bu insanlar ilk şoku böylece yaşamaktadırlar. Ekonomik ve sosyal segregasyonun en büyük şokunu yaşamış bulunmaktadırlar. Onların bir kısmı Avrupa'da şimdi de proleter olarak ikinci şoklarını yaşamaktadırlar.

Nermin Abadan'ın bir tebliğinde bir araştırma bulgularından söz edilmekte şöyle denilmektedir: "Fransa'da yapılan bir araştırma, Lyon kentinde çalışan yabancı işçilerin yüzde 75'nin çocuklarının en yüksek mesleki eğitimi görebileceklerini sandıklarını ortaya koymuştur. Benzer biçimde Türk işçileri üzerinde yapılan başka bir araştırma da aynı bulguyu doğrulamaktadır.

Şu kadar ki, belli bir süre ikametten sonra göçmen işçiler giderek bu yeni yaşam biçiminin onların yukarı yerine aşağı doğru bir devingenliğe ittiğini farketmektedirler."

Bir an için gecekonduya yeni göç etmiş emekçi kesimine bu denli bir araştırmanın ülkemizde uygulandığını düşünsek farklı bir yanıt mı alırdık? Bu alanda yapılmış çeşitli araştırmalar bu tür bekleyişlerin ne denli yüksek olduğunu kanıtlamaktadır. Gene aynı araştırmalar düş kırıklığının kısa bir süre sonra kente göç edenlerde başladığını kanıtlamaktadır. Okul Defteri'nin birinci sayısında yazdığımız bir yazıda verdiğimiz bazı sayısal göstergeleri burada yeniden kullanmak zorundayız. ÜSYM sınavına giriş umudunun çiftçi çocukları için bir değer verilirse, sanayicilerin çocuklarının 35, tüccar çocuklarının 10, memurun 8, serbest mesleklinin 4 ve işçi çocuğunun 3 olması ve ÜSYM sınavını kazanma olasılığının sanayici çocukları için yüzde 18, serbest mesleklilerin çocukları için yüzde 21, bürokrat çocuklarının yüzde 20 olmasına karşın işçi çocuklarının yüzde 10 ve küçük çiftçi çocuklarının binde 8 olması bekleyişlerle gerçek arasında bir şok yaratmamakta mıdır? Bu bir anlamda emekçi kesimler ve işçi sınıfının ekonomik ve sosyal segregasyonu göstermemekte midir?

O halde sorun genelde, doğuda da olsa batıda olsa kapitalizmin yarattığı ve süreç içinde belli bir proleter sınıfın tutulması çabalarının bir sonucu olarak gözükmektedir. Özelde ise Batı Kapitalizminin kendi yerli proleter sınıfına tanıdığı yukarı devingenliği, Avrupa'nın yeni yabancı proleterlerine ve onların çocuklarına tanıyıp tanımıyacağında düğümlenmektedir. Bu devingenliğin sağlanması halinde kuşkusuz sözü edilen sosyo-psikolojik şoklar daha yumuşak ve nicelik açısından daha az kesimleri yalayarak geçeceği mutlaktır. Ancak bir başka mutlak olan bir gerçek daha vardır ki, Batı Avrupa kapitalizmi bu yukarı devingenlik olanaklarını bugünün yeni proleterlerine ve onların çocuklarına tanımıyacağıdır. Bu olanaklar seferber edildiğinde bugün güttüğü iki amacın da ortadan kalkmasına neden olur. Bunlardan birincisi yabancı işçilerin ucuz emek olması ve ikincisi de bu yeni proleterlerin çocuklarının da aynı fonksiyonu yüklenmeleri gerekliliği. Sorunun çözümü burada kitlenmektedir.

TÜRKİYE'DE VE

BATI AVRUPADA

UYGULANAN

TARİH ÖĞRETİMİNDE ULUSÇULUK

Doç. Dr. TÜRKER ALKAN

Okullarda yalnız teknolojik - mesleki bilgiler verilmez, aynı zamanda, hemen her ülkede, okulların siyasallaşma sürecinde de etkili olduğunu görüyoruz. Bu nedenle, okutulan ders kitaplarının içerikleri (özellikle tarih - coğrafya - yurtbilgisi - toplumbilimler konularında) üzerinde hep tartışılmıştır. Bu tartışmalar, ders kitaplarının, siyasal kişilik gelişimini etkileyeceği varsayımından yola çıkmaktadır. Gerçekten böyle bir etkileri var mıdır?

DERS KİTAPLARININ SİYASALLAŞMA ÜZERİNE ETKİSİ

Siyasallaştırma amacı güden ders kitaplarının etkinliği ile ilgili olarak yapılan çalışmalar, ilk bakışta çelişik sonuçlar yansıtıyor gibi görülüyor. Çalışmalardan bazıları, ders kitaplarını son derece etkili bulurken; bazıları, zayıf bir etkinliği olduğunu, bazıları da hiç bir etkilerinin bulunmadığını ileri sürüyor.

Bu çalışmalar karşılaştırıldığı zaman, gerçekte bir çelişki olmadığını görüyoruz. Birbirinin eksik yanlarını tamamlıyorlar ve iç tutarlılığı olan bir model ortaya çıkıyor. Bu modele göre, ders kitapları etkin, yerine göre hem de son derece etkin olabiliyor. Fakat, bu etkinlik koşullara bağlı. Bu koşulları kabaca şöyle sıralayabiliriz:

– Orta sınıftan ve eğitilmiş ailelerden gelen çocuklar, hem aileleri okuldan daha güçlü bir toplumsallaşma etmeni olduğu için, hem de ders kitaplarındaki bilgileri daha önce ailelerinden almış olabileceklerinden, ders kitaplarından önemli bir ölçüde etkilenmeyebiliyorlar.

– Bunun tersine, emekçi ailelerden ve eğitilmemiş ana-babalardan gelen çocuklar, geniş ölçüde ders kitaplarının etkisi altında kalıyorlar.

– "Yurttaşlık Bilgisi" gibi dersler, genellikle. benzer bilgiler verdiklerinden eğitim yılları ilerledikçe etkileri azalıyor. Öğrenciler, bu kitapların etkinliği açısından bir "doyum noktasına" erişiyorlar. Bu noktadan sonra alacakları dersler önemli bir davranış veya bilgi değişikliği getirmiyor.

Ders kitaplarının, farklı toplumsal sınıflardan gelenler üzerinde etki dereceleri farklı olabileceği gibi, yaratacağı etkilerin niteliği de farklı olabiliyor. Örneğin, yapılan bir araştırmanın bulgularına göre, Yurttaşlık Bilgisi dersleri alanlarda genellikle yüksek siyasal "katılım sorumluluğu" duygusu gelişirken, (ABD'de) zenciler arasında bu ilişki tersine işliyor.

Etkili olabilecekleri durumlarda, ders kitaplarının etkileri genel olarak şöylece belirtilebilir: Siyasal etkinlik duygusunu, siyasal bilgiyi, siyasal ilgiyi, kitle iletişim araçlarına olan ilgiyi arttırıyorlar; kişileri daha katılımcı ve siyasal hoşgörülü yapıyorlar. ABD'de Yurttaşlık Bilgisi derslerinin zenciler üzerinde yarattığı en büyük etkinin ise, itaat etme eğilimini geliştirmesi olduğu görülüyor.

TÜRK, FRANSIZ, ALMAN, İTALYAN TARİH KİTAPLARINDA ULUSÇULUK

Yapılan pek çor araştırma, AET'nin kurulmasından bu yana, Batı ülkelerinde ulusçuluk eğiliminin hızla düştüğünü, kozmopolitan veya uluslararası olarak nitelenebilecek eğilimlerin arttığını gösteriyor. Ekonomik yapısı bütünleşmekte olan bir topluluğun üstyapı kurumlarının da bütünleşmeye doğru gitmesi, kültürel benzeşmenin gittikçe artması, sonunda bu durumun siyasal bütünleşmeye kadar ulaşması beklenebilir. Nitekim, endüstrileşme ile birlikte gelişen bir dizi toplumsal - kültürel değişim, sonunda ulusal bütünleşmelere yol açmıştı. Şimdi benzer bir değişimi Batı Avrupa ülkelerinde izliyor olabiliriz.

Sözünü ettiğimiz bu eğilimin okulda verilen eğitime yansıması, altyapısal değişim sonucunda, en sistematik ve etkili siyasallaşma araçlarından birisinin devreye girmesi anlamına gelir. Bu aşamadan sonra kültürel-siyasal bütünleşmenin sağlanması (uzun sürede) doğal bir gelişme olarak karşımıza çıkacaktır.

Bu konuyu araştırmak için, 1950'den günümüze kadar geçen süre içinde ilköğretim düzeyinde okutulmuş olan Türk, Fransız, İtalyan ve Alman tarih kitaplarının içerik çözümlemesini yaptım. Burada ayrıntılarına giremeyeceğim bu araştırmada, "ulusçuluk" eğiliminin ders kitaplarında nasıl değiştiğini izlemeye çalıştım.

Hemen hemen bütün ölçeklerde üç Batılı ülkenin ders kitaplarının gittikçe daha az ulusçu, daha az militarist; daha fazla Kozmopolit ve uluslararacı olduğu ortaya çıktı. Batı ülkelerinin ders kitapları, yıllar ilerledikçe, diğer ülkelere daha fazla ve olumlu yer ayırıyorlar, kendilerine karşı gittikçe daha eleştirici bir tutum takınıyorlar. Sosyalist ülkelere karşı da gittikçe daha geniş ve olumlu yer ayırdıklarını görüyoruz. Örneğin, 1974'de okutulan Fransız tarih kitabında, Trotsky, Bukharin, Preobrajensky ve Engels'ten alıntılar yapıldıktan sonra Sovyet Devrimi şöyle anlatılıyor: "Kendilerine hayvan gibi davranılan ve ücret ödenmeyen hizmetçiler özgürlüklerine kavuştu. Bu yeni Rusya'da tüm erkek ve kadınların oy hakkı vardı; emekçi kesimin alışılmadık ve şaşırtıcı şeyler söylediği kendi gazeteleri bulunuyordu... Sosyalist rejim, toplumdaki sömürüyü ve sınıf farklılıklarını ortadan kaldırdı." Ulusçuluğun gerilemesi konusundaki en güçlü eğilimin Alman ders kitaplarında belirdiğini de ayrıca belirtmek gerekiyor.

Türk kitaplarına gelince, 1950 ve 1975 yılları, katı bir

ulusçuluk anlayışının en yüksek düzeye ulaştığı dönemler oluyor. 1977 yılı, MC dönemindeki gelişmelerin, 1950 yılı da tek parti döneminin etkilerinin somutlaşıp yoğunlaştığı dönemler olarak yorumlanabilir. Bu bakımdan, 1977 yılında, 1950'den daha bağnaz ve şoven bir ulusçuluk anlayışının sergilendiğini görüyoruz. 1950-1977 arasında ise anlamlı bir eğilim gelişmiyor, sadece çeşitli dalgalanmalar yer alıyor.

Türk ve Batı Avrupa tarih ders kitaplarının karşılaştırılmasında, yalnız içeriğin değil, biçimin de çok büyük farklılaşmalar doğurduğu gözleniyor. Fransız, İtalyan ve Alman tarih kitaplarında sayısı ve kalitesi gittikçe artan renkli ve çok güzel basımlı fotoğraflar, resimler, çok iyi seçilmiş okuma parçaları, gittikçe daha büyük bir titizlikle ele alındığı belli olan sayfa düzeni, grafikler, haritalar, anekdotlar, şiirler, tanınmış kişilerden ilginç alıntılar... bu kitapları gerçekten son derece çekici ve etkili kılıyor. Öte yandan Türk tarih kitaplarında biçim yönünden bir gelişme olmadığı gibi, zaman zaman kağıt ve baskı kalitesinin eskiye bakışla düştüğü bile izlenebiliyor.

Çocuğun günlük deneyimlerinden uzak olan tarih gibi bir konunun, sıcak, renkli, çekici bir çerçeve içinde sunulmasında büyük bir eğitsel yarar olduğunu kabul etmek gerekir. Fakat, bundan çok daha önemlisi, tarih kitaplarımızın içeriğinin şoven bir ulusçuluk anlayışından kurtarılması, diğer uluslara, kültür ve uygarlıklara daha uygarca ve insanca bir bakış açısına kavuşturulması gerekiyor.

İKİ AYIN DEFTERİ... YAYIN DEFTERİ...

DİSK: "EKONOMİK RAPOR 1978"

Mart ayında hazırlandığı bilinen 1978 yılı ekonomik raporu geride bıraktığımız Haziran sonunda 96 sayfalık bir kitapçık olarak yayınlandı. DİSK Araştırma Enstitüsünün bu ilk kitabı Sunuş ve Önsöz'den sonra dokuz bölümden oluşuyor: Dış dünyada ekonomik gelişmeler, 1978 yılının genel görünümü, Gelir dağılımındaki değişmeler, Devlet bütçesi ve gelir dağılımı, İşsizlik ve istihdam, Türkiye'de enflasyon, Sermayenin ve emeğin ücret politikası, Yurt dışına işçi göçü üzerine, 1979'un görünümü.

İşçi sınıfı ve tüm emekçiler için yaşamın her geçen gün giderek daha katlanılmaz hale geldiği günümüzde pahalılığın, yoklukların, sıkıntıların temelinde yatan ekonomi-politiğin çıplak rakamlarla gözler önüne serilmesi güncel bir görev, ivedi bir gereksinme. Türkiye İşçi Partisi'nin "Demokratikleşme İçin Plan, 1978-82"si bu gereksinmeyi karşılıyordu ve kapışıldı. Gönül, yeni baskısının bir an önce yapılmasını diliyor. DİSK'in kitapçığı da geride kalan bir yılın verileri ışığında işçi ve emekçi kesimler açısından belli başlı gerçekleri gözler önüne sermeyi ve kimi çarpıtmaları önlemeyi amaçlıyor.

Ortaya konan gerçeklerden biri, CHP ağırlıklı Ecevit hükümetinin ülkeyi IMF aracılığıyla emperyalizme teslim etmesidir. Gerçekten, Kitapta, IMF'nin istikrar önerileri doğrultusunda izlenen başlıca politikalar şöyle özetleniyor:

a. Devlet bütçesi açık vermeyecektir. (1979'un düşük bütçesi ile gerçek hizmet gücü düşük tutulmuştur.)

b. KİT'ler açık vermeyecektir. 1978'de ard arda yapılan ve 1979'da hızlanarak birbirini izleyen zamlar bu talepten kaynaklanıyor).

c. Ücretler, Maaşlar, Taban fiyatları arttırılmamalıdır. (Hükümetin Toplumsal Anlaşma ile, düşük taban fiyatları ile gerçekleştirmek istediği budur. Maaşlar konusunda da aynı yaklaşım geçerlidir).

d. Türk parasının dış değeri düşürülmeli, yani devalüasyon yapılmalıdır. (Emekçi halka, dar ve sabit gelirlilere kemerleri sıkma ve yokluk getiren bu tavsiye uyarınca "Hükümet mart başında ortalama % 30 oranında bir devalüasyon yapmıştır... Ancak IMF yeni bir devalüasyon daha önermektedir. Öyle görünüyor ki Hükümet bu öneriyi de kabul edecektir." Gerçekten de etmiştir.)

e. Kredi ve para arzı sınırlandırılmalıdır.

"Görüldüğü gibi, Hükümet IMF'nin istikrar programını esas olarak uygulamaya koymuştur."

MEMURLAR VE ÖĞRETMENLER

İstanbul geçinme endeksleri esas alınarak yapılan hesaplamalara göre "1978'de yıllık ortalama fiyat artışı % 61,9 oranında olmuştur." Bu büyük artış karşısında DİSK işçilerin olduğu gibi memurların gelir düzeyini de ele alıyor (s. 34). Özel yasalarla bazı ek maddi olanaklardan yararlanan KİT personeli, ordu ve üniversite mensupları, yargıçlar vb. dışında 1 milyon 200 bin dolayında memur, 1978'de ortalama % 33 net maaş kaybına uğramıştır. Öğretmenlerin de içinde bulunduğu memur kesiminde "net gerçek maaşlar, işçi ücretleri gibi 12 Mart döneminde düşmüş, ve dönem sonunda, 1973'ten itibaren tekrar yükselmeğe başlamıştır... Gerçek memur maaşları, 1978'de net üzerinden de brüt üzerinden de 1970'deki düzeylerinin altına düşmüşlerdir. Düşüş, net gerçek maaşlarda % 33, brütte ise % 21 oranlarında olmuştur. Oysa aynı dönemlerde, kişi başına milli gelirin % 39 oranında artmış olduğunu biliyoruz. Bu durumda memurların gelir dağılımındaki paylarının göreceli durumu çok daha büyük oranda bozulmuştur." (s. 38)

Enflasyon konusunda ücret artışlarının hayat pahalılığına yol açtığı çarpıtmasını çürüten Rapor şu görüşlere yer veriyor: İşçiler, fiyatların artması karşısında geçim durumlarını koruyabilmek için ücretlerine zam istemektedirler. Enflasyonun kaynağı ise kapitalistlerin azami kâr politikalarıdır. "Bu nedenle, işçi sınıfının ve diğer emekçi kitlelerin sorumlusu olmadıkları enflasyonun durdurulması adına ücretlerinin sınırlandırılmasına razı olmaları sözkonusu değildir. Tam tersine eneflasyondan uğradıkları kayıpları gidermek üzere ücretlerini artırmak için mücadele etmeleri en doğal haklarıdır."

Bu çarpıcı gerçekler karşısında Türkiye ilerici memur ve öğretmen hareketine düşen ivedi görev de kendiliğinden ortaya çıkıyor:

IMF'nin, yerli büyük sermayenin, tekellerin dayattığı baskı ve sömürü politikasına karşı çıkmada en etkin silah olan grevli, toplu sözleşmeli sendikal haklar mücadelesini yoğunlaştırmak, "nereden ve kimden gelirse gelsin" demokratikleşmenin karşısına çıkan güçlere karşı örgütlü mücadele vermek.

yüksek öğrenimin zorunlu kademesi
ÖZEL DERSANELER

A. Tülin YALÇIN

Üniversiteye giriş sorunu geçtiğimiz günlerde yeniden güncelleşti. 434 bin aday 15 Haziranda Üniversiteye Giriş Sınavı'na (ÜSS) girdi. Sınava girenlerin %8'i bir yüksek öğretim kurumuna girebilecek. Bir Yüksek Öğretim Kurumu'na girmede büyük etkisi olduğu sayılarla ortaya çıkan "Üniversiteye hazırlık kursları" nın Türkiye'de kimlerin yararına ve nasıl işlediği bu yazının sınırlı çerçevesi içinde işlenmeye çalışılacak.

"Üniversiteye hazırlık kursları" eğitim düzenindeki çarpıklığın en açık göstergelerinden biri. Türkiye'de iş çağındaki herkese iş yaratılamadığı için eğitim süresi çeşitli yollarla uzatılmakta; eğitim kurumları bekleme durağı işlevi görmektedir. "Üniversiteye hazırlama kursları"da bu duraklar arasında. Tablo 1. Yüksek Öğretim Kurumları'na girmeden önce kurs görenlerle kurs görmeyenleri ayırmaktadır.

Çeşitli gelir grupları için farklı olmakla birlikte ortalama olarak kurs görenlerin % 25,5'i kurs görmeyenlerin ise % 12'si yüksek öğrenim giriş sınavlarını kazanabilmişlerdir.

Türkiye'de resmi liselerden resmi yüksek okullara girebilmek için ayrıca "kurs görmek" gerekmektedir. Ve bu kursları görmek, başarı şansını iki katına çıkarmaktadır. Tablo I'in, tablo II ile birlikte incelenmesi çarpıklığı açıkça yansıtmaktadır.

ÜSS'ye katılanların ancak % 8 - % 9'u yüksek okul ve üniversitelere kayıtlarını yaptırabilmektedir. Geriye kalanlar ise beklemektedir. Bekleyenlerin içinde önemli

TABLO : I

KURS GÖRMENİN GİRİŞ SINAVLARINI KAZANMAYA ETKİSİ (YÜZDE)

Aylık Gelir Grubu TL.)	Kurs Görenler	Kurs Görmeyenler
999 akadar	12,7	7,7
1000-1999	19,4	9,9
2000-2999	24,7	13,8
3000-3999	29,9	16,2
4000-4999	37,3	20,9
5000-5999	34,7	19,2
6000 ve yukarısı	37,5	21,0
Ortalama	25,5	12.0

(Demokratikleşme İçin Plan (DİP), s. 495)

YÜKSEK ÖĞRETİME TALEP VE SAĞLANAN YENİ KAYITLAR

Yıllar	ÜSSYM sınavına başvuran	Yüksek Öğretime yeni kayıt	Yüzde (II) / (I)
	(I)	(II)	(III)
1974-1975	229,994	59,247	25,7
1975-1976	281,273	57,197	20,3
1976-1977	316;341	58,292 (1)*	18,4 (1)
1977-		70.000 (2)	22,1 (2)
1977-1978	357,511	36.546 (3)	10,2 (3)
		122.940 (4)	34,4 (4)
1978-1979	373,864	37.000 (5)	9,9 (5)
1979-1980	434,000	37,542 (6)	8,06 (6)

(1)* Eğitim Enstitüleri hariç
(2) " " Dahil tahmin
(3) " " hariç
(4) " " Dahil
(5) " " hariç tahmin
(6) Önkayıt sistemi ile öğrenci alan Y.Ö.K. ler hariç

4. B.Y.K.P.S. 451

bir bölümü ise bu beklemeyi seçme sınavlarına hazırlayan özel dersanelerde geçirmektedirler. Böylece özel dersaneler eğitimin zorunlu bir kademesi haline gelmektedir. Her lise mezununun üniversiteye girmeden önce özel dersaneye gitmesi giderek güçlenen bir eğilim olarak toplumun her kesitine kabul ettirilmekte ve özel dersaneler eğitimin ayrılmaz bir parçası haline gelmektedir.

Yüksek okul ve üniversiteye girebilmek için yüzbinlerce gencin bulabildikleri yurt veya pansiyon köşelerinde barınarak parasal ve ortama uyamama gibi büyük sıkıntılarla dersanelere devam etmesi acıklıdır.

Dersanelere talep arttıkça sınıflar daha kalabalık ve bulunan öğretmenler daha yetersiz olmaktadır. Dersanelerde genellikle konulara önem verilmemekte daha önceki yıllarda ÜSS'de çıkan soruların benzerleri ve hızlı test çözme alışkanlığı verilmektedir.

Böylesine akıldışı bir uygulamanın özel dersane açanlara kârlı iş alanları sağlamakla ilgili bir yanı da vardır. Ancak bir kapitalist sistemde, sistemin bütününe çıkar getirmediği sürece sistemin bireylerine çıkar sağlamak olanaklı değildir.

Burada sistemin bütününe getirilen çıkar ise, kapitalist sistemin Türkiye'de çalışma çağındaki herkese iş yaratamamasından doğmaktadır. Bu durumda tümüyle okullar ve özellikle yüksek okullar, iş arayan işgücünün bekletildiği duraklar olmaktadır. Okullar ve eğitim bu işlevini yerine getirebilmek için de sürekli olarak uzatılmaktadır. Özel dersane uygulamasının böylece eğitim sisteminin ayrılmaz bir parçası haline gelmesi, Türkiye'de eğitim süresini uzatmak işlevini gören son derece israflı ve akıl dışı bir yol olmaktadır.

Yüksek öğretime giriş olanağı açısından bölgeler arasında büyük bir dengesizlik vardır. Tablo III bu farklılığı ortaya koymaktadır.

ORTA ÖĞRETİM KURUMLARINI BİTİRENLERDEN YÜKSEK ÖĞRETİM KURUMUNA GİRENLER

Bölgeler	Yüksek Öğretim Kurumuna Girenler (Yüzde)
Doğu Anadolu	7,1
Doğu Karadeniz	11,2
Göller	15,1
Batı Karadeniz	12,9
Orta Anadolu	21,5
Ege	25,1
Çukurova	14,7
Marmara	29,6

1976 yılı ÜSS verilerinden. Bölgeler sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerine göre sıralanmıştır.

Bu durum 4. B.Y.K.P.da da şöyle ifade edilmektedir:

". . . Lise mezunları arasında yüksek öğretime geçişte gerek bölgeler ve yerleşme yerleri, gerek cinsiyet, gelir düzeyi, baba mesleği ve okul türü açısından açık fırsat eşitsizliği bulunmaktadır."

Bu eşitsizlik sonucu yüksek öğretim kurumları kapısında bekleyenler ve beklerken özel dersanelere büyük kârların kaynağı olanlar geniş emekçi yığınların çocukları olmaktadır.

Özünde antidemokratik bir özelliğe sahip olan üniversiteye giriş sistemi ve yüksek öğretim kurumları önündeki karşılanamayan yığılma, yıllar önce de özel yüksek okulculuk biçimindeki soygunculuğa yol açmıştı.

625 sayılı "Özel Öğretim Kurumları Yasası 1963 yılında Meclis'e sunuldu, 8 Haziran 1965 tarihinde kabul edildi. Yasa kapsamına hangi kurumlar giriyor? 625 sayılı yasa 1. madde: "Özel Öğretim Kurumları; Türkiye Cumhuriyeti uyruklu gerçek kişiler, özel hukuk tüzel kişileri veya özel hukuk hükümlerine göre idare edilen tüzel kişiler, cemiyetler (dernek), tesisler, ticari şirketler, sendika ile birlik, federasyon ve konfederasyonlar tarafından açılan her derecedeki okullar, haberleşme ile öğretim yapan yerler, çeşitli kurslar, dershaneler, biçki-dikiş yurtları ve benzeri kurumlar ile yabancılar tarafından açılmış bulunan öğretim kurumlarıdır."

Bu yasaya göre açılmış 159 dersane var. Türkiye'de dersanelerin illere göre dağılımı şöyle: İstanbul'da 57, Ankara 29, İzmir 15, Adana 8, Bursa 5, Aydın ve Balıkesir 4'er, Çanakkale, Edirne, Konya'da 3'er, Diyarbakır, Eskişehir, Kocaeli, Manisa, Samsun, Trabzon, Elâzığ, Isparta'da 2'şer ve Amasya, Antalya, Bolu, Gaziantep, Hatay, İçel, Kayseri, Malatya, Muğla, Sakarya, Uşak ve Urfa'da 1'er. Bu dersanelerin büyük çoğunluğu üniversiteye hazırlık kursları veriyor. Bir kısmının da daktilo v.s. gibi ikincil öğretim alanları da var. Ankara'da bulunan özel dersanelerden yalnız üniversitelerarası seçme sınavı kursları veren bir tanesine yılda ortalama 5.000 öğrenci devam ediyor. Dersanelerde süresi 9 aydan bir haftaya değişen kurslar açılmaktadır. 1978 - 1979 öğretim yılı için MEB'ca saptanan kurs-saat ücreti öğrenci başına 18 ile 20 TL. arasında idi. Bu ücret 1979 - 1980 yılı için 30 -32 TL. olarak saptandı.

Ankara ilindeki büyük bir dersanede bu ücretler şöyle:

alınan ücret (TL.)	6.200	5.400	4.500	3.600	2.160
kurs saati	345	300	250	200	120

Doğal olarak büyük kentlerin özel dersanelerinden ders alanlar, daha şanslılar. Büyük kentlerdeki dersaneler "Part-time (yarı zamanlı) öğretmen çalıştırmak şansına sahipler. Çeşitli kurumlarda çalışan yetişkin elemanlar da böyle bir şansı kullanarak "ek çalışma" "ek ücret" olanağı bulmaktadır. Kapitalist düzenin "daha çok kar" mantığı hizmet üretme alanında da kendini gösteriyor. Sayılan eğitimin ticaret konusu yapılmasından doğan tatlı kârları ortaya koyuyor.

Anayasa 50. madde "Halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlama devletin başta gelen ödevlerindendir" diyor. Devlet bu ödevi yerine getirirken özel kişilerden yardım bekler ya da yetki ve görevlerinin özel kişilere devreder demiyor.

Her yıl özel dersane sahiplerine milyonlar kazandıran özel dersane soygunculuğuna devlet izin vermekle kalmıyor TV reklamları aracılığı ile teşvik de ediyor. Dersanelerin reklamları bu alandaki soygunculuğu çok kaba biçimde ortaya koyuyor. Örneğin bunlardan birkaçı garanti vereceğini ilân ediyor. "Kazanamazsanız ücretinizi geri veriyoruz" diyor, ama anlaşmaya da devam zorunluğu koyuluyor. Öğrenci bir günden fazla devamsız olursa garanti düşüyor. Öğrenci tam devam etse dahi ka-

zanamadığında ücret ertesi yıl "tekrar dersaneye ücretsiz devam hakkı" olarak iade ediliyor. Tabii birkaç yıl birkaç dersaneye devam ederek "en iyi özel dersaneyi" bulan öğrenci de oluyor. Kuşkusuz, iyi okullardan gelip, iyi öğretmenlerin elinde açılan özel sınıflarda bütün bir öğretim yılı kurs gören - tüm kurs görenlere göre az sayıda- öğrencinin bir yüksek öğrenim kurumuna girme şansı önemli ölçüde artabilmektedir.

Reklâmlardan biri de yüksek puan alan öğrencilerin, reklam broşürlerine ve gazete reklamlarına "adlarının ve puanlarının basılması". bazı dersanelerin yüksek puanlı öğrencilerden "adlarını reklâmda kullanma hakkı'nı satınaldığı da söylenenler arasında.

Özel dersanelerin "müşteri"'leri yalnızca mezunlar değil, lise son sınıflar (cumartesi-pazarları) ve beklemeli öğrenciler de ders alıyorlar.

625 sayılı yasanın 2. maddesi "Özel Öğretim Kurumları Milli Eğitim Bakanlığı'nın denetim ve gözetimi altındadır" diyor. MEB. Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü "Özel Öğretim Kurumu açma, öğretime başlama, nakil ve devir işlemleri hk. 29.11.1971 tarih ve 15445 sayılı genelgesi ekindeki açıklamada kurum açma izninin özel dersaneler için Valiliklerce verileceğini belirtiliyor. Böylece dersane açanlara bürokratik işlemlerde kolaylık sağlanmış oluyor.

Kurum açma izninin verilebilmesi için gerekli koşullardan biri "en az ödenmiş sermaye şartı" dersaneler için kurucunun en az 5000 lirasının varlığına dair Bankadan alacağı belge isteniyor. 5000 liranın en az ödenmiş sermaye olarak kabul edilmesi "Özel dersaneciliği" teşvik anlamındaki kolaylıklardan biri.

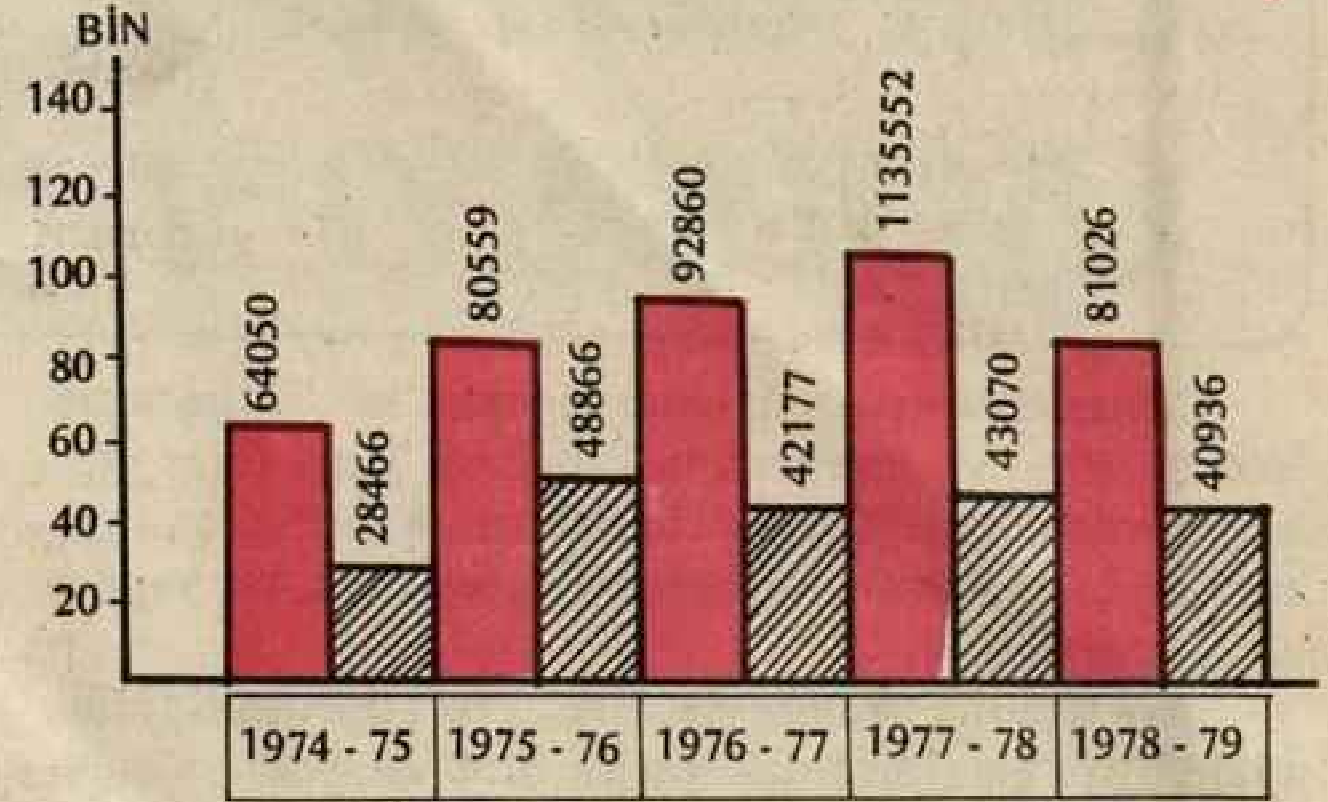
Özel öğretim Kurumları Kanunu 44. maddesi "amaç ve faaliyetleri arasında Özel Öğretim Kurumu İşletmeciliği bulunan tesislerin teftiş makamı Milli Eğitim Bakanlığıdır" diyor. Yasa özel dersaneleri "Eğitim kurumu" (!) olarak kabul etmiş.

Türkiye'de yüksek öğretim kurumları önündeki bu karşılanamayan yığılma, Türkiye kapitalizminin derin çelişkilerinden birisini yansıtmaktadır. Yüksek Öğretim Kurumları önündeki yığılma kuşkusuz sadece eğitim sisteminin değil, Türkiye'deki toplum düzeninin bütünündeki hastalığın görüntülerinden biridir. Bu yüzden çözümde yalnız eğitim sisteminde değil, toplum düzeninin kendisinde aranmalıdır. Oysa toplum düzenindeki sorunlara geçerli çözüm bulabilme şansından yoksun egemen sınıflar, yüksek öğretim kurumları önündeki yığılma biçiminde belirginleşen sorunlara gene eğitim sistemi ve hatta sadece yüksek öğretim sistemi içinde çözüm bulmaya çalışmaktadırlar.

Özel dersanecilik Türkiye kapitalizminin çelişkilerinden doğan atıl öğretim kapasitelerini kâra çevirme girişimlerinden başka bir anlama gelmektedir. Türkiye'de eğitim politikası, statü, ücret gibi özendiriler yüzünden kişileri yüksek öğretime adeta zorlaması, yüksek öğretim kurumları önüne bu ölçüde büyük yığılmayı yaratmaktadır.

Çözümün salt eğitim sistemi içinde aranması MEB'lığını "teknik ve meslek liselere ağırlık vermeye yöneltmektedir. Bunun sonucu da üniversite önündeki yığılmalar gibi aynı oranlarda Teknik ve Endüstri Meslek Liseleri önünde yığılmalara yol açmaktadır. 1971 yılından bu yana bu okullara ortaokul mezunları sınavla alınmaktadır. 1978 - 1979 ders yılından bu yana da seçim bilgisayarlarla yapılmaktadır. Bu sınavlara giren ve kayıt olan öğrenci sayıları tablo IV de görülmektedir.

SON 5 YILDA ENDÜSTRİ MESLEK LİSELERİNE MÜRACAAT EDEN VE OKULA ALINAN ÖĞRENCİ SAYILARI



Özel dersaneler Endüstri, meslek liselerine hazırlık kurslarına da şimdiden başlamışlardır.

Kitlelerin, eğitimin ileri olanaklarından yararlanma istemlerinin sömürülmesine son verilmeli ve çözüm eğitim ve üretim süreci bütünlüğü içinde ele alınmalıdır.

TİP'nin EBA bürosunca hazırlanan DİP bu konuda şöyle bir çözüm önermektedir:

Gerçek çözüm ilkokuldan başlayıp ancak yüksek okul tamamlandıktan sonra biten bir süreç olarak tanımlanan bugünkü eğitimi parçalara ayırmakta yatmaktadır. Sistem temel eğitimin bitiminden itibaren üretime açılabilir bir eğitim süreci olarak tanımlanmalıdır. Eğitim sistemi, hem her kademesinde çalışmaya açılmalı, hem de her kademesinde bir üst kademeye geçiş yolları açık tutulmalıdır. Bu ise orta öğretimi politeknik esasa dayandırmak, yüksek öğretimi de daha kısa süreli bütünlere ayırmakla olanaklıdır.

Her kademede eğitim sürecinden geçmiş kimseler üretim süreci içinde ve yaptıkları işin beceri ve sorumluluk gereklerine uygun olarak daha üst eğitim kademelerine geçebileceklerdir.

Böyle bir sistemin uygulamaya konabilmesi yazışmalı eğitimle gece eğitim sisteminin temel ögelerinden biri haline getirilmesiyle olanaklıdır. Bugün Türkiye Eğitim sistemi, yüksek öğretim kuruluşlarının önündeki yığılma nedeniyle yazışmalı ve gece eğitimi sistemlerini uygulamak zorunda kalmıştır. Türkiye kapitalizminin çelişki ve açmazlarının yazışmalı eğitim ile gece öğretimini, eğitim sisteminin içine sokmuş olması önemli bir adımdır. Ancak bu ileri adımın yozlaştırılarak uygulanması büyük bir tepki ile karşılaşmıştır. Ecevit Hükümeti' nin MEB'lığı politikası da uygulamayı tamamiyle tasfiye etme yoluna gitmiştir.

Oysa gelişmiş kapitalist ülkeler ile sosyalist ülkelerde uzaktan eğitim ve gece eğitimi başarı ile uygulanmaktadır. (Türkiye'de mektupla öğretim uygulaması ve Yay-Kur, ayrı bir yazı konusu olacaktır.)

Eğitime böyle bir yaklaşım, Eğitim düzenindeki çarpıklığın en sancılı yanlarından biri olan yüksek öğretim önündeki yığılmayı önleyecek ve özel dersanecilik biçimindeki gelişmenin de önünü alacaktır.

ÜSYM de antidemokratik uygulamalar

Ahmet ÖZTUNCER
ÜSYM — SEN Eski Başkanı

Üniversitelerarası Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÜSYM) dışarısı için kapalı bir kutu. Oysa yaptığı iş, yüzbinlerce kişiyi ve toplumun geleceğini çok yakından ilgilendiriyor. Bu nedenle demokratik bir yapıya kavuşması önemli.

ÜSYM 1974'de kuruldu. Merkezin Yönetim Kurulu'nu üç yılda bir Üniversitelerarası Kurul seçiyor. Şu anda Yönetim Kurulu'nda Altan Günalp (Başkan), Saim Kendir, Yaşar Yücel, Cemal Yıldırım ve Fatma Varış adlı profesörler bulunuyor.

ÜSYM birimlerden oluşuyor. Bu birimlerde test soruları ve testler hazırlanıyor, araştırmalar yapılıyor, sınav sonuçları değerlendiriliyor, diğer sınav ve personel hizmetleriyapılıyor. Bir kısmı öğretmen olan 100 civarında kadrolu çalışanı var.

ÜSYM'nin son derece önemli bir mali cephesi var. Her yıl sınava başvuran adaylardan alınan ve büyük toplam tutan (bu yıl 200milyon TL.ye yakın) paralar "sınav organizasyonu" için ihale yoluyla "Hacettepe Holding" bünyesinde kurulu "vakıf-şirketler"e aktarılmakta. Kuşkusuz, bu ihale yasalara uygun düzenlenmektedir. "Hacettepe Holding"in baş mimarı Prof. Dr. İhsan Doğramacı. Kendisinin Üniversitelerarası Kurul'da büyük etkinliği var. Zaten Holding her konuda ÜSYM'ye yardımcı. Örneğin, çalışanların işçilikten memurluğa geçirilmesinde Personel Müdürü'nü ÜSYM'nin hizmetine sunuyor. Örneğin, kurum çalışanlarının fazla mesai ücretlerini karşılıyor. Örneğin, çalışanların statü değişikliği nedeniyle düşen ücretleri -ikramiyeler ve sosyal yardımlar dahil değil- "Bilim Merkezi Derneği'ne tamamlatılıyor. Yine kuşkusuz, bunlar hep ÜSYM çalışanlarına yardım olsun diye yapılıyor (!).

Bu işyerinde çalışanlar işçi statüsündeydi. Örgütlenip ÜSYM İşçileri Sendikası'nı (ÜSYM-SEN) kurdular. Ve bir süre sonra da toplu sözleşme yapma yetkisini aldılar. Ne zaman ki yetki alındı (daha önce işyerinde hiç üyesi olmayan Ülke-İş Federasyonu'na bağlı Türk Bank-İş yetkiliydi) "baba adam" Altan Günalp birden çalışanlara sırt çevirdi. Sendika ÜSYM'nin "bu işleyişine" çomak sokabilirdi. "Hacettepe Holding"in bir kuruluşu olan Sisag'da öyle olmamış mıydı. (Sisag'da Sosyal-İş Sendikası örgütlenir ve başarılı sonuçlarla bir grev düzenler. Fakat bir süre sonra Sisag kapatılır ve başka bir adla yeniden kurulur.)

Önce çalışanlar İş Yasası kapsamından çıkarılıp, Devlet Memurları Yasası kapsamına geçirildi. Sonra da bu işlem karşısında yasal yollara başvuranlara yoğun antidemokratik baskı ve kıyımlar yapıldı. ÜSYM çalışanlarının sindirilmesinde önemli ölçüde başarı kazanıldı. Çünkü ÜSYM çalışanları son derece özenli, dürüst ve özverili bir çalışmayla birkaç yıldır sınavları mükemmellikle yapmayı başarmış, parsayı da "demokrat görünümlü" başkan Prof. Dr. Altan Günalp toplamıştır. Bu nedenle kamuoyunda saygınlığı vardır.

ÜSYM Yönetim Kurulu'nun bu doğrultuda ilk uygulaması ÜSYM-SEN Başkanı ile aktif görevli üç üyeyi çalıştıkları birimden alıp, öğrenim dalları ile hiç ilgisi olmayan birimlere dağıtmak olur. Sendika Yazmanı'na Gazi Eğitim'deki "hızlandırılmış öğretim" için Başbakanlık Personel Dairesi Genelgesine karşın izin verilmez. Arkadaşımız yarım gün çalışıp, yarım gün okuluna devam edince siciliyle oynanır. Son sınıfta olan arkadaşımız okulunu bitirebilmek için kurumdan ayrılmak zorunda bırakılır. Fakat "operasyon" henüz tamamlanmamıştır.

Geçtiğimiz aylarda üç çalışan daha ekmeklerinden edilmek istendi. İkisi bayan ve bebekleri olan, biri üstelik doktora yapan bu üç arkadaşımıza 600 ilçeyi dolaşmak görevi verildi!... Yani kurumdan ayrılmaya zorlanıyorlar. Halbuki daha önce bu tip işler hep geçici çalışanlara yaptırılırdı. Bu üç arkadaşın belki tek "suçları" ya da "görüntü neden", MC dönemlerinde MEB'nin en yüksek kademelerinde görev yapmış ve bilimsel niteliğinden, çok politik niteliği ağır basan Abdurrahman Demirtaş'ın bilimsel danışmanlıklarına getirilmesini doğru bulmadıklarını söylemekti.

Bu üç arkadaştan biriyukarıdaki görevlendirme için Danıştay'dan yürütmeyi durdurma kararı aldı. Ötekiler henüz Danıştay'a başvurmadılar. Bu karardan sonra ÜSYM Yönetim Kurulu biraz utanıp görevlendirmeyi durdurdu. Yönetim Kurulu'nun bu kararlara imza atan üyelerinden birinin CHP eski Toprak Tarım Müsteşarı olması hazindir. Ya demokrat görünen öteki üyelere ne demeli? Ya Altan Günalp'in bu üyelerle toplantı başına aldıkları ücreti iki katına çıkararak işe başlamasına ne demeli? ÜSYM çalışanları üzerinde bu oyunların tezgahlanmasında, çalışanlar hakkında Yönetim Kurulu Başkanı'nın istediği doğrultuda raporlar veren birim başkanları da sorumludur. Hem Hacettepe'de öğretim görevliliği hem de ÜSYM'de birim başkanlıklarını yürüten bu kişilerin böylelikle mali bakımdan bir sıkıntı çekmediklerini söyleyebiliriz.

Bugün ÜSYM çalışanlarının Danıştay'da 10'a yakın davası var. Kimin kimden yana olduğu ve işyeri sendikasının güçsüzlüğü yaşanarak öğreniliyor. Şu anda birlikte davranamamanın sonuçlarıyla karşı karşıyalar. Kişisel ilişkilerle bir yere varılmadığı da görülecektir.

"SOSYALİZM 60 YILDA NELER GETİRDİ"

Sovyet Novosti Press Ajansı tarafından 1978'de hazırlanan İngilizce ve Fransızca iki metinden çevrilen kitap 7 bölümden oluşuyor. Akla gelebilecek hemen her konuda sorular, sorular. Açık yürekle, soruları örtmeye değil, okuyucuya güvenilir bilgiler vermeyi amaçlayan sorular ve yanıtlar.

138 soru, devlet, parti, sendikalar, ekonomi, planlama, çalışma hayatı, sosyalist yaşam biçimi, bilim, eğitim, kültür ve spor, toplum ve insan hakları, uluslararası işbirliği gibi konularda, burjuvazinin çarpıtma ve yalanlarına karşı ilk bilgilerin ortaya çıkmasını sağlıyor. Her işçinin, her aydının, her yurttaşın mutlaka okuması ve kullanması gereken bir kitap. Öğretmenler özel olarak okumalı.

Okul Defteri ileriki sayılarında Sovyet eğitimi üzerine inceleme ve tanıtma yazıları yayınlayacak. Şimdilik Bilim Yayınları'nda çıkan bu kitaptan eğitimle ilgili 5 soru ve 5 cevabı olduğu gibi yayınlamakla yetiniyoruz.

**"Sosyalizm 60 Yılda Neler Getirdi?"
Sovyetler Birliği Üzerine sorular cevaplar
(Bilim Y. İst. 1979 200 s. 40 lira)**

EĞİTİM KÜLTÜR VE SPOR

"Değişik uğraş ve mesleki kişilerin farklı eğitsel çerçeveye ihtiyaçları vardır. Buna karşılık ülkenizde bütünleşmiş tek bir eğitim sistemi bulunmaktadır. Bu durum boş yere para ve çaba harcanmasına neden olmuyor mu?"

— Bu soruna daha önce de değinmiştik: Ülkemizdeki genel eğitim okulları, her öğrenciye aynı öğretim hacminin verildiği ve sonuçta elde edilen eğitim düzeyindeki farklılıkların her öğrencinin bireysel yetenek ve çalışkanlığına bağlı olduğu tek bir eğitim programı izlerler. Tüm öğrenciler aynı koşullarda öğretim gördüklerinden ve çalışma yaşamlarına herhangi bir ayrıcalık yada kısıtlama olmaksızın başladıklarından bu sistemin çok adaletli olduğu kanısındayız.

Eğitimlerini orta dereceli uzmanlık okulunda ya da daha yüksek eğitim kuruluşunda sürdüren gençlerimize seçtikleri alandaki iş için gerekli mesleki kılavuzluk hizmetleri de getirilmektedir. Konuların seçimi doğal olarak bir orta dereceli uzmanlık okulundan ya da yüksek okuldan ötekine değişmektedir. Aynı zamanda istisnasız tüm öğrenciler etkin ve toplumsal açıdan yararlı bir yaşama hazırlanmakta ve bu amaç için toplumbilimin temellerini öğrenmektedirler. Böylece tek bir bileşik eğitim sistemi, ne öğrencilerin hepsinin aynı şey öğrenmeleri, ne de bunun eğitimde haksız olan standartlaşmaya yol açacağı anlamına gelmemelidir.

Sözgelişi, bir mühendis maddelerin direnci gibi konuları bilmeden işini göremeyecekken, bir dilbilimci pekala bu konuları bilmeden de görevini sürdürebilir. Bunun tersine olarak ekonomi politiğin temelleri konusundaki bilgi, insanın düşüncelerini dile getirebilmesi, yabancı bir dili okuyup konuşabilmesi ve bunlara benzer birçok öteki konular yararlı alanlardır, becerilerdir ve eğer bir kişinin işi bakımından zorunlu olmasa bile toplum yaşamı ve kendini eğitmesi bakımından önemlidir. Her yıl eğitim için tahsisatı artırmak zorunda kalmamıza karşın biz bu artışı kaynakların israfı olarak görmemekteyiz.

"Yüksek öğrenim görmüş uzmanların eğitimi her ülkede pahalı bir iştir. Sovyetler Birliği'nde bu tür masrafları kim karşılar?"

— Bunun faturasını ödeyen Sovyet devletidir. Yüksek öğrenim görmüş olan bir uzmanını yetiştirilmesi için ortalama altı bin ruble harcanır. 1977'de yüksek okullar ve enstitülerden, üniversitelerden oluşan 861 yüksek öğrenim kurumumuz ve kadın erkek toplam 5.038.000 öğrenci kadromuz vardı. Öğrenciler öğretimlerinin hiç bir bölümü için ödeme yapmazlar. Ayrıca gündüz okuyan öğrencilerin aylık olarak devletten aldıkları burslar da vardır. Geçen bir kaç yılda yüksek okul ve üniversite bursları doğrudan devletçe değil de fabrikalar ve kollektif çiftlikler tarafından karşılanmış, bunlar en iyi gelecek vaadeden işçilerin ve okul mezunlarının eğitimi için öğrenim süresince burs tahsis etmişlerdir. Fabrikalar ve çiftlikler bu yolla, gereksinmeleri olan uzmanların eğitimini kendileri düzenleyebilmektedirler.

Sovyet devleti yüksek öğrenim masraflarını karşılamanın yanısıra çok sayıda dolaylı ödemelerde de bulunur, bunlar yüksek okul ve üniversitelerdeki öğretim kadrosunun ücretleri ve aylıkları, laboratuvarlar, botanik bahçeleri, rasathaneler, bilgisayar merkezleri ve spor faaliyetleri için gereken tüm masraflardır.

Fabrika ve büro yönetimleri gece öğrenimi ve mektupla öğrenim gören öğrencilere çalışma ve sınıflara devam için gerekli olanakları sağlamakla yükümlüdür. Gece öğrenimi ve mektupla öğrenim gören öğrencilerin sınav ve testlere katılmaları için kendilerine 20-40 gün arası, diploma tezlerini hazırlamaları için de altı aya varan bir süre ücretli izin verilir. Başka kentlerde yaşayan öğrencilere, çalıştıkları fabrika ya da büro, sınavlara katılmaları için yaptıkları yolculuğun bedelinin yarısını öder.

Tüm öğrenciler Eylül'den Mayıs'a dek hava ve demiryollarında % 50 indirimden yararlanırlar.

"Bilimsel ve teknolojik ilerleme bir insanın sürekli olarak mesleki bilgisini yenilemesini ve bazan uğraşı ya da mesleğini değiştirmesini gerektirir. Bunların ikisi için de paraya ihtiyaç vardır ve kapitalist ülkelerde zamana ayak uydurabilmek, gerekiyorsa yeniden eğitim için oldukça yüksek bedel ödenmesi gerekiyor. Bu sorun Sovyetler Birliği'nde nasıl çözülür?"

— Öğrenim mesleki eğitim ve her türlü yeniden eğitim ülkemizde parasızdır. Yukarıda belirtildiği gibi, bu ilke SSCB'nin anayasası tarafından onaylanmıştır. Özel uzmanlara olan gereksinmenin ölçüsü bu işin uzmanlarınca belirlenir ve onların bulguları personel eğitiminin planlanmasında temel olarak kullanılır. Her yüksek okul mezununa ve orta uzmanlık ya da meslek okulunu bitiren herkese bir iş garantilenmiştir. Bu, bilgi yenileme kurslarına katılan ya da yeniden eğitim gören öğrenciler için de geçerlidir. Örneğin, mesleğe daha ileri ya da daha gelişmiş bir teknolojinin uygulanması sonucu ihtiyaç azalırsa, işçilere başka bir fabrikaya geçmeleri ya da aynı fabrikada kalmalarını mümkün kılan yeni bir mesleği öğrenmeleri için önceden haber verilir.

"Sovyet Gençliğinin eğitim düzeyi nedir?"

— 1976 yılı şehirde ve kırdaki tüm gençliği kapsayan zorunlu genel (klasik) orta öğretime geçişin sona erdiği yıl oldu. Klasik okullar, mesleki teknik okullar veya teknik kolejler gençleri seçimine sunuldu. Tüm bu kurumlar, yüksek öğretime geçişi sağlayan gene bir orta öğretim verirler.

Ocak 1977'de, SSCB'de 46 milyon 500 bin'i klasik okullara 3 milyon 500 bin'i mesleki ve teknik okullara, 4 milyon 600 bin'i teknik kolejlere ve diğer özel orta öğretim kurumlarına ve 5 milyonu ise yüksek okullara devam etmiş olan 258 milyon insan yaşamaktadır.

Ülkemizin en fazla öğrenim görmüş kuşağı bu gün hayata atılmaktadır.

"Genel (Klasik) orta öğrenim nedir, bir saygınlık sorunu mu yoksa nesnel bir gereksinim mi?"

— Genel orta öğrenim ekonomik ve toplumsal bir gereksinimdir.

Genel orta öğrenim ekonomik bir gereksinimve hatta bilimsel ve teknik devrimin doğurduğu bir zorunluluktur, çünkü böyle öğrenim görmeden insan, öğretilenleri etkili bir biçimde kullanamaz. Orta öğrenim görmüş işçiler, yeni teknikleri yalnızca yedi sınıf (ilkokul) bitirmiş işçilerden iki kat daha hızlı özümlemektedirler.

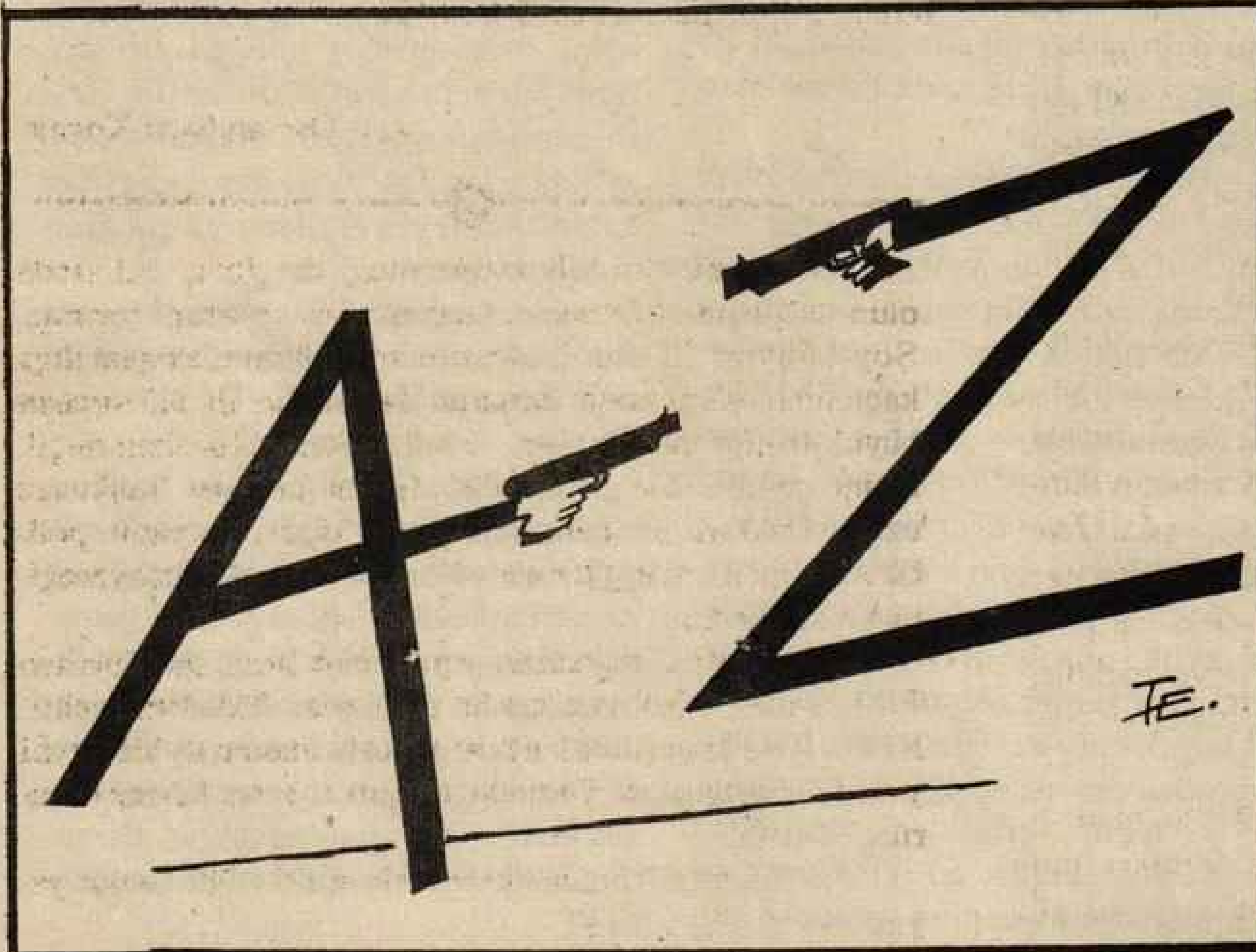
Bununla beraber, orta öğretimin sunduğu bilgiler üretimde çalışan tüm işçilere gerekli değildir. İçlerinden bir çoğu bundan vazgeçebilirler de. Öyleyse ülke neden genel orta öğrenime geçti?

Çalışmanın niteliği hızlıca değişmekte ve her zaman daha yüksek bir bilgi düzeyini gerektirmektedir. Üretim içinde, bilgilerini bugün tam olarak uygulamayan bunu yarın yapacaktır.

Fakat sorun yalnızca burada değildir. Bizim için, öğrenim salt faydacı bir amaç izlemez ve insan yalnızca üretime katılan biri değildir. Bizim için aynı derecede önemli olan bir diğer konu öğrenimin toplumsal yönüdür. Öğretim, insanın ufkunu genişletir, insanı toplumsal olarak daha etkin kılar, yönetime daha fazla katılmasını ve işe karşı yaratıcı bir tavır içinde olmasını sağlar.

Kişiliğin arzu ettiğimiz uyumlu gelişmesi genel bir öğrenim olmadan düşünülemez.

FERRUH DOĞAN
OKUL DEFTERİ
İÇİN
ÇİZDİ



28 Haziran sabahı saat 02.00'de İlhan ALKAN'ın evi bombalanmış ve aynı gün Ali BOZKUR'un arabasına tahrip kalıbı yerleştirilmiştir. Tahrip kalıbı patlamadan zararsız hale getirilmiş ama bomba evde büyük hasara yol açmıştır. Bilindiği gibi, 12 Mart sonrasında Anayasa değiştirilerek TÖS kapatılır, öğretmenler örgütsüz bırakılmak istenirken TÖS'den, TÖB — DER'e geçişte büyük bir özveriyle görev yürüten Ali BOZKURT TÖB — DER'in ilk genel başkanı, İlhan ALKAN ise ilk genel yönetim kurulu üyesidir.

Demokratik öğretmen hareketini ve genel demokrasi mücadelesini bastırmaya yönelik bu tür tertipler, cinayet teşebbüsleri ve cinayetler unutulmayacak, sorumluları affedilmeyecektir.

okul defteri okur defteri

TÖB – DER Karaman Şubesi Başkanı Osman Nuri Koçak; "derginizin siyasi görüşü, bütünüyle kendi siyasi görüşüme uygundur diyemem ama, yarattığı ciddi izlenim dolayısıyla, yayınlayan dostları selamlar, kutlarım" diyor.

Daha çok yazışmak konusundaki dileğine de katılarak, göndermiş olduğu yazıyı yayınlıyoruz.

DEMOKRATİK ÖĞRETMENLİK

Yıllardır eğitimin demokratikleştirilmesini savunuruz. Gerçekten okullarımız demokrasinin kaynağı olsun, çelişkili uygulamalar son bulsun, silik ve kişiliksiz öğrenciler yetiştiren bu yapılanış demokratikleştirilsin, öğretmenlik mesleği özendirici olsun, öğretmen yetiştiren kurumlar türdeş ve demokratik olsun diyoruz. Ancak tüm aksak uygulamaları düzenin yapısal bozukluğuna verip, mevcut yapı içinde eli kolu bağlı oturmak devrimcilik olamaz. Aksine uygulamalar ise sık rastlanan bir olgu. Bugün ilerici, devrimci öğretmenlerin görevi ikilidir. Birincisi mevcut yapıyı (Eğitim yapısını) iyileştirme doğrultusunda zorlamak, İkincisi ise tüm olanakları devrimci bir biçimde kullanarak niteliksel atlamalar doğrultusunda çalışmak. Bu ise bizi yoğun çalışmalara ve arayışlara götürecektir.

Bir dersten Adem ile Havva'nın çocukları olarak çıkan öğrencinin, bir diğer derste EVRİM TEORİSİNİ öğrenmesi kadar çelişik ve çağdışı eğitim yapısı bizdeki eğitimin kendisidir. Ancak bu böyledir diye bu yapı içinde hiçbir şey yapılamaz mı? Elbette yapılır, yapılmalıdır. En başta görev biz öğretmenlerindir. Bir kere, ders (branş) öğretmenliği bizi öğrencilerimizi tüm boyutlarıyla tanımamızı engellememeli, sınıf öğretmeni gibi onların bütün sorunlarına eğilmeli ve bu uğraşımızı okul dışına da taşırmalıyız. Bunun için önce tam bir mesleki yetkinliğimiz olmalıdır. Bu yetkinliği ve eytişim (diyalektik) ve Özdekçilikle (materyalizm) beslemeliyiz. Öğrenciyi her durumda, yorum gücü olan, düşünen, araştıran ve gözleyen bir insan olarak yetiştirmeye özen göstermelidir. Şunu unutmamalıdır: Düşünen insan ergeç rasyonel (usçu) olacaktır.

Öğretmen, okulu sanki amaçmış gibi görmemeli, o tesis ve kurumun, öğretmen için değil, asıl öğrenici için yapıldığını bilmelidir. Öğrenici ile sıcak ilişkiler kurarak yabancılaşmaya karşı durmalıdır. Öğrenicileri, o anki yapılarına göre katı bir biçimde değerlendirerek, politik tercihleri birinci planda tutmamalı, kendisini kabul ettirerek öğrenicilerin güven ve sempatilerini sağlamalı ve çağdışı saplantıları olanları kendi düşün alanına çekmelidir. Ancak bu çalışmaları kararlılıkla uygulamış öğretmen ki, devrim ve demokrasi uğraşında başarılı bir adım atmış olur ve sağlıklı sonuçlar elde eder. Özellikle gençliğin devrimci barutunun nereye kadar olduğu iyi bilinmeli, onların yetişmesinde esas olanın bilimsel ve teknolojik asgari becerilerin kazanılması ve bilimsel düşünme erkinin güçlendirilmesi olmalıdır. Bilimsel düşünen gerici olamaz.

Öğretmen, not defterini kara bir tabanca namlusu gibi kullandığı sürece küçücük beyinleri başaramama korkusu ile ürkütüp onu kendisine güvenli birisi yapamadığı sürece, sevecen olamadığı, dalında güçlü bir bilgisi olmadığı, sağlam bir kişiliği olmadığı, idealizmden kurtulamadığı sürece o öğretmen devrimci olamaz. En başta öğretmen olamaz.

Egemen sınıflar güçlü bir öğretmen yetiştirmek istemezler. Onlara, kendilerine uşaklık edecek teokrat kafalı kapı kulları gereklidir. Ancak gerçek öğretmen sosyalist felsefe ile kendisini donatarak bu zinciri kırabilecektir. Gerçekten demokratik bir eğitim istiyorsak, düzeni tüm boyutlarıyla zorlamak istiyorsak önce değişim sürecine kendimiz girmek zorundayız.

"Sağa sola karşım, sınıfa politika sokmam, amirime saygılıyım, gözlerimi kaparım, vazifemi yaparım" diyen öğretmen TÖB – DER'li olamaz. Egemen sınıflar her yerde ve durumda demagojik politikalarını yaparlarken, biz de tarafsız kalamayız. Ancak taraflılık bizi daha büyük yanlışlara sevketmemelidir.

Çok çok büyük ve fazla olan öğretmenlik sorunlarının kendi çözebileceğimiz bir bölümünü ele aldım. Bu sorunların doğru çözümü için TÖB – DER belli ilkeler saptamıştır. Bu ilkeler özümlenmeli ve hareket alanımızı bunlar doğrultusunda genişletmeliyiz.

Osman Nuri Koçak

Ali Özarcan adlı okurumuz, dergimiz hakkında olumlu değerlendirmeler taşıyan bir mektup yazmış. Şöyle diyor; "Eğitim, öğretim sorunlarına, slogancılığa kaçmadan yönelmeyi başaran derginizin ilk iki sayısını büyük bir ilgi ile okudum. Okul Defteri artık sizin değil, bizim sayılır. Derginin etkinliğinin artması kuşkusuz uzun ve sabırlı bir çalışmayı gerektiriyor. Bu yayın politikasını bozmadan giderek yükselen bir grafik izleyeceğinize inanıyorum."

Derginizin 2. sayısında yayınlanan Doç. Dr. Kurthan Fişek imzalı okul sporları ile ilgili yazı dikkatimi çekti. Kitle sporu konusuna katkısı olacağı inancıyla bir çeviri yazı gönderiyorum. Yayınlayacağınızı umar tekrar başarılar dilerim."

Ali Özarcan'a teşekkür ederek gönderdiği yazıyı yayınlıyoruz.

BULGARİSTAN'DA KİTLE SPORU

Çalışanlar arasında turizm, spor ve kültür fiziğin yaygınlaştırılması, Bulgar sendikalarının faaliyetleri arasında önemli bir yer tutar.

Ortak çalışma isteyen turizm ve sportif yarışma dalında örgütçü ve yönetici olarak sendikaların işlevleri ve sorumlulukları gün geçtikçe artmaktadır.

Bu amaçla 1977 yılında çalışan kitlelerin sağlıklarını korumak için çeşitli önemler alınmış, bir çok sportif ve turistik faaliyet düzenlenmişti.

Bilimsel kültür fizik hareketlerine yaklaşık olarak 1.000.000 işçi ve memur katılmıştır. 350.000 den fazla kişi spor dallarında yarışmış, 450.000 yorgunluk giderici jimnastik yapmış, ve 600.000'den fazla kişi kitlesel turistik gösterilere katılmıştır.

Bulgar Sendikaları sosyo-ekonomik gelişme planlarının gereği olarak, zorunlu bir ortak çalışma olan kültür fiziğin kitlelere yayılmasına büyük önem vermektedirler.

Bulgar sendikaları, 1978 yılında bu alanda köklü bir önlem almayı Bulgaristan'da vücut sağlığının gelişmesi için kültür fiziğe yönelmeyi amaçlamışlar.

Kültür fizik, çalışanların sağlıklarının ve güçlerinin korunmasında, sosyal üretimin etkinliğinin yükseltilmesinde önemli rol oynamaktadır.

1978 yılı için sendikalar programlarında iş kurumlarında kitle olarak kültür fizik yapan işçilerin sayısında hissedilir bir artışı öngörmektedirler.

Bilimsel kültür fizik gruplarının ve sportif grupların faaliyetleri daha yüksek bir düzeye ulaşmayı gerekli sayar. Bu düzey gelecekte de sporun ve kültür fiziğin sistemli yapılışının en yaygın ve erişilir şekilleri olacaktır.

"Sağlıklı, güçlü ve işe yatkın" parolası altında düzenlenen 11. Cumhuriyet törenleri, sağlık açısından çalışanların kültür-fizik çalışmalarının en önemli gösterisini meydana getirecektir. Buna yarışma unsuru ve kuramsal gerekliliklerinde köklü değişiklikler getirerek bu kitle gösterisini bütün çalışanlara ve her yaş grubuna daha çekici ve erişilebilir hale getirmek öngörülmektedir.

Başlıca spor dallarının yaygınlaştırılması ve ortak çalışma yarışmalarının daha da zenginleştirilmesi sendikaların değişmez bir düşüncesidir.

Sosyalist devrimin 35. yıldönümü onuruna düzenlenecek "Spartakiad" (Sosyalist ülkeler Olimpiyadı) nın da amacı budur.

Vatana bağlılık ve ulusların kardeşliği duygularının daha güçlü bir şekilde coşması için, milis kuvvetlerinin bir zamanlar yürüdüğü yolları baştan başa dolaşacaklar, ulusal özgürlük için faşizme ve kapitalizme karşı yapılan mücadele de çarpışan savaşçıların canlarını verdikleri yerleri, Rus - Bulgar ve Sovyet - Bulgar dostluğu anısına dikilen anıtları görecekler, Sosyalist rejimin görkemli yapılarını gezecekler.

Gelecek iki, üç yıl boyunca düzenlenecek gösteriler kültür fiziğin ve kitle sporlarının halkın ve gençliğin yaşantısına sokulması için ulusal bir hareketin yayılmasına doğru yönlendirilecektir. Bu yöneltme "Yaygın kültür fizik ve kitle sporlarından Moskova Olimpiyatlarına doğru" sözünün ışığı altında olacaktır. Bu nedenle eyaletler, iller, iş kurumları okulları ve köyler daha şimdiden halkın bağrında turizmin, sporların ve kültür fiziğin gittikçe yaygınlaşmasını sağlayan bir takım somut girişimleri üstlenmişlerdir.

Ali Özarcan

İstanbul

TOPLUMSAL DEĞİŞMEDE EĞİTİMİN İŞLEVİ

"Eğitimin toplumsal değişmedeki işlevi" konusunda doğru, yanlış çok şey söylendi. Kuşkusuz, çok daha söylenecek. Gelecekte neler söylenir, bilemeyiz. Ancak geçmişte söylenenlere bakmak, ileri sürülen görüşleri araştırmak, incelemek olanaklı. Üstelik gerekli de... Neden ki, ülkemizde toplumsal yapının değiştirilmesi zorunlu. Bu zorunluluk, eğitimin toplumsal değişmedeki işlevinin doğru ve açık bir şekilde belirlenmesini güncel ve ivedi bir görev olarak dayatmaktadır. Bu görev ne kadar ertelenirse, var olan düzenin ömrü o kadar uzatılmış olacaktır...

Bu konuda, görünüşte birbirine taban tabana zıt, ama sonuçta aynı kapıya çıkan iki yanlış görüş var. Bu yazımızda, önce onlara değinecek, sonra doğru olanı araştırmaya, ona yaklaşmaya çalışacağız...

EĞİTİM YOLUYLA TOPLUMU KURTARAN GÖRÜŞ

Birinci olarak ele alacağımız görüşe göre, eğitim yoluyla toplumu tümden kurtarmak olanaklı. Bu görüşün yandaşlarına bakılırsa, ülkemizde var olan her türlü olumsuzluğun asıl nedeni "hakkına razı olmayan, fırsatçı, bencil ve kalplerinde Tanrı korkusu bulunmayan bir kuşak yetiştirmiş olmamızdır."[1] Yüzdeyüz idealizmden kaynaklanan bu görüşü savunanlar, "Devletin düzenleyip örgütlemiş olduğu eğitimin, egemen sınıfların emrinde ve hizmetinde olduğunu,"[2] "Egemen sınıfların politik ve ideolojik mevzilerini savunmak ve ekonomik çıkarlarını sürdürmek için eğitimi bir silâh olarak kullanmakta"[3] olduklarını ve bu silâhı hiç bir zaman, gönüllü olarak elden bırakmak istemeyeceklerini ya anlamıyorlar, ya da anlamaz görünüyorlar...

Eğitim sözünden, daha çok örgün eğitimi anlayan ve toplumun geleceği demek olan öğrenci gençliğin çevreye en iyi bir şekilde uyum yapabilmeleri için, kendilerine aktarılan bilgileri gözü kapalı ezberlemelerini, törelere uygun davranmalarını, büyüklerine saygılı olmalarını isteyen bu görüşün yandaşları; istedikleri olmayınca, gençliği haylazlıkla, tembellikle, saygısızlıkla, politikaya bulaşmış olmakla suçlamaktadırlar. Sanki bir takım şeyler gökten zembille inmiş... Sanki "büyüklerimiz" bu düzenin oluşturulmasında imâl edilmemişler. Bunlara göre, eğitimi düzenleyen pedegojidir. "Okul politik bir kurumdur ve hiç bir zaman politika tarafından fethedilmesi gerekmemiştir. Okulun yaptığı hizmet: Gençleri devlet yaşamı içersinde istenen bir tutum alacak devlet biçiminin otoritesine saygı duyacak ve var olan sınıf ayırımını onaylayacak tarzda eğitmektir."[4] Yani, eğitimi belirleyen politikadır. "Eğitimi siyasi mücadeleden, devletin sınıfsal niteliğinden soyutlamak hiç mümkün değildir."[5]

Eğitimin politik, ideolojik ve sınıf-

sal özünü görmek, ya da göstermek istemeyen burjuva eğitimcileri, sosyal reformistler, sağ revizyonistler; kitle iletişim araçları yoluyla yapılan reklamların kitleler üzerinde yaptığı etkileri örnek göstererek "eğitimin nelere kaadir olduğunu" kanıtlamaya çalışmaktadırlar. Gençlere öğüt vermekte, "düzeni değiştirmek istiyorsanız, uslu uslu derslerinize çalışın. Bir an önce bir baltaya sap olun..." demektedirler. Çok kaba bir oyun bu. Neden ki, o reklamların toplumsal düzenle çelişen bir yanları yok. Üstelik çok yönlü destekleniyorlar. Bu gerçeği görmek için gözlük takmaya gerek yok. İyice bakmak yeter...

Kim ne söylerse söylesin, kaç dereden su getirilirse getirilsin, ülkemizde bu idealist görüşten kaynaklanan "Köy Enstitüleri Deneyimi" bu görüşün iflasının açık bir kanıtıdır. Buna karşın, eğitim yoluyla toplumun tümden kurtarılabileceğine inananlar, ya da kitleleri bu masala inandırmaya çalışanlar; Burjuvazinin "Okullar ile gençlerin yetiştirilmesi konusunu, yetişkinler dünyasındaki sınıf savaşımının dışında, özerk bir alan olarak ele almak ve ileri etkinliklerin, burjuvazinin siyasal ve ekonomik çıkarlarıyla istemlerine bağlı olduğu" [6] gerçeğini gizlemek çabalarına yardım etmekte, eş deyişle, ince bir yoldan burjuvazinin çıkarlarını savunmaktadırlar...

Görüldüğü gibi, bu görüşü savunmak, burjuvazinin değirmenine su taşımaktan başka bir şey değildir. Bu görüşün tam karşıtı olan ikinci bir görüş ise, eğitimin toplumsal değişmedeki işlevini tümden yadsımaktadır. Bu görüşün yandaşları, bu işi "devrimcilik" adına yapmaktadırlar. O nedenle üstünde önemle durmak gerekiyor...

"Günümüzdeki her toplumda, eğitimi egemen sınıfın devleti düzenler. Burjuva devletinin düzenleyip örgütlediği eğitim yalnızca egemen sınıfın işine yarar. Ayrıca eğitim bir üst yapı ögesidir. Alt yapı değişmedikçe eğitimden hiç bir yarar beklenemez..." gibi sözlerle haklı olduklarını kanıtlamay çalışanlar, kuşkusuz, haklı değiller. Neden ki; bu, eğitim cephesini burjuvaziye terketmek, burjuva ideolojisinin kitleler üzerindeki etkisinin yayılmasına yardımcı olmak demektir... Sınıf savaşımını anlamayan, anlamadığı için beceremeyen, beceremediği için de küçümseyen, "hop demeden hoplamak" isteyen bu küçük burjuva görüşü savunanlar "toplumsal değişmeye faydalı olmak, anlamlı ve başarılı bir şekilde katılmak için öğrenmek" [7] gerektiği gerçeğini görememektedirler. Önemli bir körlüktür bu... Hem toplumsal değişmeden söz edecek, hem de toplumsal yapının değiştirilmesi için gereken bilgileri yadsıyacaksın. Olacak şey mi? "Halk kitleleri ve özellikle işçi sınıfı bilgi kazanmak, siyasal olayları anlamak, taraf tutmak ve anlayarak, bilerek politikaya katılmak için öğrenmek zorunda" [8] değil mi? "İnsanları harekete geçirecek olan şey, önce onların kafalarından geçmek zorunda" [9] değil mi? Bu soruların yanıtlarını uzun uzun düşünmek gerek. Aslında, Bertolt Brecht:

"Okula git, evsiz barksız adam!
Bilgi bul kendine, üşüyen!
Açlık çeken, kitaba sarıl:
Bir silâhtır o." derken,
"Herşeyi öğrenmek zorundasın!
Yönetimi almak zorundasın!."

derken; bu soruların doğru yanıtlarını açık bir şekilde vermiştir. Ne var ki, "alt yapı değişmedikçe eğitimden hiç bir yarar umulamaz" diyen görüşün yandaşları, "Burjuvazinin sınıf egemenliğinin bir aracı olan eğitimi, toplumun sınıflara ayrılmasının ortadan kaldırılmasının bir aracı, toplumsal dönüşümün bir aracı haline getirmenin" [10] olanaklı olduğunu anlayamamakta, burjuvazinin arabasına binenlerin her zaman, her durumda burjuvazinin düdüğünü çalacağına inanmaktadırlar. Bu nedenle de, gençliğin "öğrenmek, örgütlenmek, birleşmek, savaşım yeteneği kazanmak, kendini yetiştirmek ve öncülük iddiasında olanları eğitmek" [11] olan en önemli görevlerini küçümsemekte, giderek yadsımaktadırlar. Bunların niyetleri ne olursa olsun, yaptıkları iş var olan düzeni korumak, burjuvazinin çıkarlarını savunmaktır...

Gerçek şu ki; toplumsal değişmede eğitimin işlevini abartmak, onu bir kurtarıcı gibi göstermek de, eğitimin işlevini tümden yadsımak da sonuç olarak burjuvazinin işine yarıyor. Neden ki, ekonomiden kaynaklanmayan, ondan bağımsız hiç bir toplumsal görünüm yok. Bir toplumun ekonomisi onun sanatını, kültürünü, politikasını, hukukunu belirliyor. Eğitim de bu saydıklarımızın içinde. Yani, ekonomiden bağımsız değil. Ayrıca, devletin düzenleyip örgütlenmiş olduğu 'resmi eğitim', egemen sınıfın çıkarlarını sürdürmeyi amaç edinmiştir. Bu nedenle, eğitimin sınıfsal özünü ve ekonomiye bağımlılığını dikkate almadan öğrenmek, öğretmek doğru değil. Ancak "eğitimin sınıfsallığını ve ekonomiye bağımlılığını görmek, onun toplumsal değişmedeki işlevini yadsımak anlamına gelmez. Eğitimin, sınıf savaşımının bir aracı, etkili bir silahı olduğunu da görmek gerek." [12] Daha da somutlarsak, şöyle demek olanaklı. İstenilen ürünü elde etmek için tarlaya tohum ekmek yeterli değil. Toprağın verimliliğini, suyu, gübreyi de dikkate almak gerek. Ancak, hiç ekmeden biçmenin olanağı hiç yok.. Bu anlamda, eğitim ne her şey, ne de hiç bir şey... Bu nedenle, eğitim yoluyla toplumun tümden kurtarılabileceğine inanarak, bugünkü eğitimi olduğu gibi kabul edip, gençlerimize 'uyu yavrum uyu... Uyu da büyü..." ninnileri söylemek ne kadar yanlışsa, eğitimin toplumsal değişmedeki işlevini tümden yadsımak da o kadar yanlış... Yanlışa yanlışla karşı çıkmaksa, yanlışların en yanlışı...

Eğitim bir üst yapı ögesidir. Alt yapıyı belirler. Doğru. Ancak, üst yapının bir ögesi olarak eğitim, alt yapıyı önemli ölçüde etkiler. Üretim ilişkilerinin değişmesini hızlandırır. Çünkü, eğitim alt yapı özelliği gösteren bir üst yapı ögesidir. Ayrıca "sınıflı toplumlarda üst yapıya egemen sınıfların düşünce örgütleri egemen olsa da, bu üst yapı ezilen sınıfların düşünce ve örgütlerini de içinde taşır. Bu düşünce ve örgütler ise, ezilen sınıfların çıkarlarını savunmak için verdikleri savaşımda yardımcı olur." [13] Dememiz şu: Eğitim tek başına kurtarıcı olamaz. Ancak "Burjuva toplumunun içinde, istenilen değişmeye ilişkin yapılar, ilişkiler, işleyişler yeşertebilir. Bunlar gitgide yayılarak, bulundukları yerde egemen olmaya çalışarak, var olan düzenin içinde gedikler açabilir..." [14]

Bu konuda unutulmaması gereken iki önemli nokta var. Birincisi: "Toplumsal bir olgu olarak eğitimin toplumsal yasalara bağlı olduğunu, her toplumsal düzene özgü nitelikler aldı-

ğını, sınıflı toplumlarda egemen sınıfın amaçlarına bağlı bulunduğunu"[15] gözden kaçırmamaktır. Bu, toplumsal değişmede eğitimin işlevini abartma yanılgısına düşmemenin güvencesidir... İkinci noktaysa; "Burjuvazinin yükselme döneminden kalma ilerici pedegoji anlayışı içinde, geleceğin köklerinin de bulunduğunu"[16] ve "işçi sınıfıyla müttefiklerinin eğitimlerinin, aynı zamanda, iktidarın alınması ve sağlamlaştırılmasında belirleyici bir faktör"[17] olduğunu asla akıldan çıkarmamaktır. Bu da, toplumsal değişmede eğitimin işlevini yadsımak yanlışına düşmemenin güvencesidir...

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Salt eğitim yoluyla toplumu tümden kurtarmanın mümkünü yok, Bu, toplumsal değişmede eğitimin işlevini yadsımak, eğitim cephesini burjuvaziye teslim etmek anlamına gelmez. Ekonomik ve politik savaşımdan soyutlanmazsa, eğitimin toplumsal değişmedeki işlevi büyük. Sözün özü; bilmek kurtulmak için yeterli değil. Ancak, bilmediğini gerçekleştirmek de insanlara özgü hiç değil. Toplumsal değişmeyi insanlar gerçekleştirecek olduğuna göre, eğitimin olanaklarından yararlanmak zorunlu...

Süleyman GARDAŞ

(1) *Yahya Kemal Kaya, İnsan Yetiştirme Düzenimiz, s. 27*
(2) *Eğitim Mücadelesi, sayı: 1, s. 24*
(3) *Eğitim Politikası ve Pedegoji Üzerine, s. 24*
(4) *Politik Çocuk Kitabı, s. 115*
(5) *Eğitim Mücadelesi, s. 14*
(6) *Eğitim Politikası ve Pedegoji Üzerine, s. 26*
(7) *Friedrich Engels: Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu, cilt 21, s. 298.*
(8) *LENİN: E.P. ve P.Ü. s. 38*
(9) *LENİN: Tüm Eserleri, cilt 26, s. 238*
(10) *RKP RAPORU: Mart 1919, VIII. Kon.*
(11) *LENİN: E.P. ve P.Ü. s. 53*
(12) *Edwin Hoernle: Eğitim Politikası ve Pedegoji Yazıları, s. 281*
(13) *Marksizm Leninizmin İlkeleri: Yar Yayınları, 1976, cilt I, s. 217*
(14) *Politik Çocuk Kitabı: Çevirenlerin önsözü, s. 5*
(15) *F.F. KORELEV: E. P. ve P.Ü. s. 30*
(16) *KARL HEİNZGÜNTHER: E.P. ve P.Ü. s. 47*

●

Balıkesir Karesi İlkokulu öğretmeni Ekrem Dinkçi dergimize gönderdiği yazıda Ekonomik ve sosyal yaşantınınöğrenci başarısını nasıl etkilediğini araştırıyor. Yazarın özellikle ilkokula ilişkin somut sorunlar üzerine araştırmalarının devamını dileyerek göndermiş olduğu yazıyı özetle yayınlıyoruz. OKUL DEFTERİ özellikle ilk öğretim konusunda pratik içinde karşılaşılan sorunlara ve bu pratiği yaşayanların saptama ve önerilerine önemle yer verecektir.

●

ÖĞRENCİNİN BAŞARISINA EKONOMİK ve SOSYAL YAŞANTININ ETKİLERİ

Yazar, sosyal ve ekonomik yaşantının başarıya etkisini açıklayabilmek için, tarihsel gelişimi içinde insan ve toplumların ekonomik durumlarının nasıl değiştiğini -kaba çizgileri ile- özetliyor. İlkel, köleci, feodal ve kapitalist toplumların üretim biçimlerine değindikten sonra yurdumuzdaki üretim biçimini, dışa bağımlı, çarpık kapitalizm olarak saptıyor ve şöyle devam ediyor:

Niye bu kadar gerilerden aldık. Çünkü; Toplum yapısını oluşturan ekonomik biçimi (alt yapıyı) bilmeden üst yapı kurumlarını (örneğin eğitimi) inceleyemezdik. İkincisi toplumsal ilişkilerin raslantısal olmadığını, ekonomik yapıdan kaynaklanan çelişkilere bakmadan doğru bir değerlendirme yapılamayacağını görmek gerekiyordu. Nihayet insan toplumları tarihinin bir sınıf mücadelesi tarihi olduğunu ve bireyin konumunun mensup olduğu sınıfın ekonomik ve sosyal seviyesi tarafından belirlendiğini hatırlamak gerekiyordu.

Yaşadığımız sistemdeki eşitsizlikleri, aksaklıkları, adaletsizlikleri, çelişkileri uzun uzun örneklememiz mümkündür. Gelir dağılımındaki aşırı farklılıklar, bölgeler arası dengesizlikler, köy - kent farklılıkları o derece çarpıcı bir şekilde her an gözlemlenebilmektedir ki devletin resmi yayınlarında, istatistiklerinde bunları görmek mümkündür.

Örneğin:

1- 1974-1975 ders yılı sonu illere göre okulsuz köy sayısı

Erzurum	284
Van	269
Urfa	248
Mardin	231
Ağrı	228
Kırklareli	
Tekirdağ	
Nevşehir	1
Isparta	1
Burdur	2
Afyon	3

2- 1974-75 ders yılında illere göre ortalama 1 öğretmene düşen öğrenci sayısı:

Bilecik	23
Kocaeli	25
Eskişehir	25
Artvin	25
Edirne	28
Adıyaman	42
Muş	42
Siirt	41
Urfa	41
Van	40

3-Aynı ist. toplam 2 ve daha fazla yıllık öğrenci sayısı.

	Şehir	Kır
Balıkesir	2941	7402
Aydın	2677	6444
Edirne	1425	3239
Kars	4136	18707
Adıyaman	1879	5584
Malatya	3816	7112

4- Nüfusun % 64'ü tarımla uğraşır. Tarımla uğraşanların % 32'sinin toprağı hiç yoktur. Olanların büyük bir çoğunluğu küçük işletmelerdir. Toprağı olmayanlar:

Mardin'de	% 48
Diyarbakır	% 46.8
Siirt'te	% 42
Urfa'da	% 53
Çankırı'da	% 35
Erzincan'da	% 38

Özellikle bu yörelerde 750 kadar köyün tümü özel kişi ve ailelere aittir.

Kaynakça: Temel Eğitim Sonuçları - İstiklal Matbaası 1976 - İZMİR Mustafa Biçer — Hüseyin Göker

5- 1970 sayımlarına göre 6 yaş üstü okuma yazma bilenler.

Toplam	Erkek	Kadın
%55,5	69,5	40,9

Okuma Yazma

	Bilen	Bilmeyen
Kentlerde	71,6	28,4
Kırsal kesimde	47,7	52,3

Bölgelere göre okuma yazma durumu:

G.Doğu Anadolu Bölgesi	% 31
Doğu Anadolu Bölgesi	% 39
Karadeniz Bölgesi	% 46
Akdeniz Bölgesi	% 52,5
İç Anadolu Bölgesi	% 56,5
Ege Bölgesi	% 58
Marmara Bölgesi	% 59

Sınıflı toplumlardaki gelir dağılımındaki aşırı farklılık, bölgeler arası kent - kır arası, kadın - erkek arası dengesizlik çok fazladır.

En önemlisi gelir dağılımındaki aşırı dengesizlik toplumda büyük bir dargelirliler grubunu oluşturduğundan bu kesimin insanları kötü beslenmekte, yeterli sağlık koşullarına kavuşamamakta, kötü ve sağlıksız konutlarda ve buna uygun çevrelerde yaşamak zorunda kalınmakta, birçok olanaklardan yoksun okullarda okumak zorunda kalmakta, bu ailelerin çocukları gerekli ders araç ve gereçlerine sahip olamamakta, seyahat edememekte, eve günlük bir gazete girememekte, televizyon, sinema, tiyatrodan çok zaman mahrum kalınmakta, kısacası geri ve elverişsiz bir sosyal yaşantı çocuklarımıza dayatılmaktadır.

Bu tür yaşantı içinden gelen insanların çocukları da benzer yaşantıya sahip oluyorlar. Pek azı daha iyi bir yaşam düzeyine geçebiliyorlar. Bu elverişsiz koşullar biyolojik yapıda ve zeka gelişiminde engel teşkil edeceğinden, kişilerin Türk filmlerinin klasik konusunun aksine kendi sosyal ve ekonomik düzeylerinde kişilerle yuva kuracaklarından (çünkü, tencere yuvarlanır kapağını bulur) kalıtımda bir gerileme olması doğaldır.

Hangi açıdan bakılırsa bakılsın, hangi kurum, hangi sorun incelenirse incelensin temelinde ekonomik ve sosyal nedenler vardır. Ekonomik ve sosyal nedenler temel üretim biçimi ile yani ülkenin ekonomik yapısıyla ilişkili olduğuna göre bu yapının özelliklerine göre bireyler nasiplerine düşeni alacaklardır.

MESLEKLER	1933-34 1964-65	1965-66 1970-71	Diploma alanların Orta	İyi	Pekiyi
Doktor, mühendis, yargıç, Savcı, Kaymakam, Vali çocukları	% 2,1	—	—	9.1	90.9
Subay çocukları	5.3	2.6	—	27.2	72.8
Öğretmen çocukları	8.1	8.8 (-)	3.6	21.4	75.0
Fabrikatör, tüccar, toptancı, kuyumcu, armatör çocukları	10.6	3.6	2.5	32.9	64.6
İşçi çocukları	53.4	48.5	19.1	59.7	21.2
Çiftçi, bağcı, bahçı (Az topr.) çocukları	48.7	41.8	20.4	54.6	25.0
Seyyar Satıcı çocukları	76.1	72.6	19.3	50.2	20.5
Hamal çocukları	82.6	85.0 (-)	40.8	33.3	25.9

İng. Sosyoloğu Terman'ın çok üstün zekalı 59 çocuğun babalarının iş ve meslekleriyle ilgili incelemesi:

Yüksek meslek mensubu ve büyük mülk sahibi % 53, Büro İşleri yapan % 37, Maharetli işçi % 10 Yarı maharetli ve düz işçi % ?

Zeka bölümü 150'nin üzerinde olan 17 çocuğun % 65'i, 1. gruptan % 35'i, 2. gruptan, 3. 4. gruptan yok.

Kendi yaptığımız sınırlı ve küçük bir araştırmada bile ailenin ekonomik ve sosyal seviyesinin çocuğun başarısına nasıl yansıdığını görmek mümkün.

En başarılı öğrencilerin velilerinin meslekleri şöyle:

Öğretmen, P.T.T.de yetkili Md., Ziraat teknisyeni, Bayi - Bakkal Binbaşı, Astsubay

En Başarısız öğrencilerin velileri ise, D.D.Y. işçisi - Anne Alm. işçi baba? Astsubay, Ticaretle meşgul, işçi, şoför, Tamirci,

Görülüyor ki rakamlar, araştırmalar, istatistikler tartışmaya gerek bırakmayacak kadar nettir. Başarısızlığın nedenlerini açık olarak ortaya koymaktadır. Gelir dengesizliği, yapısal bozukluk toplumumuzda büyük bir dar gelirliler ordusunu oluşturmakta. Eğitim sistemimiz ilkokuldan, üniversiteye kadar daha çok üst gelirli aile çocuklarına yaramaktadır. Bunu anlamak için resmi istatistikleri incelememiz yeterli. Parasız yatılı kolejlere, özet okullara kimlerin çocuklarının girdiğini biliyoruz.

Bugün biz öğretmenlerin başarısız dediğimiz çocuklar genellikle dar gelirli aile çocuklarıdır. Sınıfımızdaki öğrencileri iyi tanımalı, aile yapılarını ekonomik ve sosyal durumlarını iyi bilmeli ona göre hareket etmeliyiz. Bir arkadaşımız kalkıp da "bizim mahallede işçi Ali'nin oğlu üniversitede okuyor" derse biz ona istisna deriz.

Eğitim düzenimizdeki sistemimizdeki bu aksaklıkların temel nedeni içinde blunduğumuz ekonomik sistemin sonucudur. Bütün mesele insanlar arasında aşırı eşitsizliğin olmadığı sınıfsız sömürüsüz bir toplum düzeni kurulmasına bağlıdır. Bu uzak bir amaç olabilir. Yakın ve kolay çözümü olanhedefler vardır. Toplumdaki gelir dağılımındaki farklılıkları azaltmak, bölgeler ve yerleşim birimleri arasındaki dengesizlikleri gidermek toplumun ve eğitimin demokratikleştirilmesi, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması yönünde mücadele etmek, mücadele edenlere omuz vermek gerekir.

Teşhiste birleşildiğinde tedavi kolaydır.

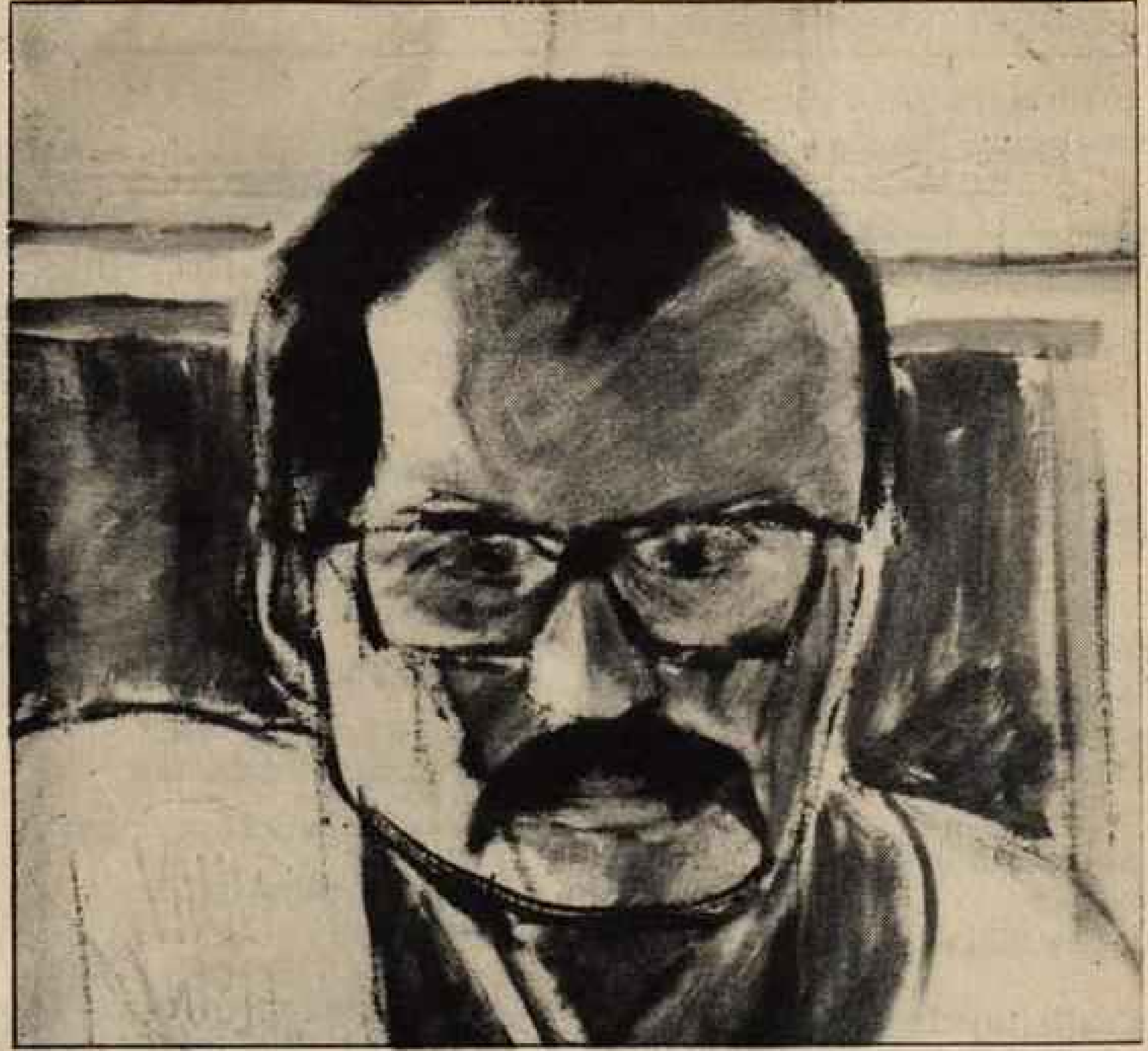
Saygılarımla!...

Ekrem Dinkçi

OKUL DEFTERİ'nin uyarısı; okur defterine gönderilen yazıların, genel teorik araştırmalardan çok, özellikle karşılaşılan somut eğitim sorunlarıyla ilgili olmasını ve gerekli çözümleri taşımasını diliyoruz. Bu sınırlar içinde olmak kaydıyla Okur Defteri'ne gönderilecek her tür yazı dergi olanakları ölçüsünde mutlaka yayınlanacaktır.

SIRRI DİVİL

Gören BULUT



Sırrı Divil de çileli yaşamını tükettikten sonra tanıdığımız sanatçılardandır.

Bizim toplumumuz, sanatçıyı yaşadığı dönemde kucaklayacak kültür birikimine, toplumsal temellerini bulmuş sağlıklı bir düşün yaşamına varana dek sürecek bu gecikme. Yaşarken kucakladığımız, değerini, yerini verdiğimiz sanatcının, yazarın, bilim adamının azlığı bundan olmalı... Üstelik bu kucaklayışın, "ilgi"nin nasıl bir ilgi olduğu da çokçası su götürür niteliktedir.

Ölümünden sonra toplu sergisi açılan Sırrı Divil de yaşadığı sürece bu ilgisizliğin, sessizliğin alanı içinde kaldı hep... Sanatçıya gösterilen ilgisizliğin, sessizliğin gerçek nedenlerini çok iyi bilen Divil'in dingin yapısı ardında hareketli bir yaşam yatması da buradan kaynaklanıyor olmalı. Son gününe dek çabasını, direncini sürdürüp ölümün kapısına gelip dayandığı günlerde bile resmi bırakmayışı bu gerçeği kavrayıp, benimsemesine bağlanabilir ancak... Onun için resmi bırakmayışı bu gerçeği kavrayıp, benimsemesine bağlanabilir ancak... Onun için resimleri puslu havalarda yüzümüze ışıyan parlak ışık demetleri gibi bir aydınlığı, açıklığı taşır.

Yaşadıkça araştıran, soran, her tür düşün ve değer yargısına eleştirel bakışla eğilen bir sanatçı idi o. Biraz da bu didinme, toplumun, akademik çevrelerin sergiliklerin ilgisizliği onu ölüme yaklaştırmış olmalı... Kısa bir yaşamın saygın toplamı olarak gündeme gelen toplu sergisi bu anlamda bir protesto olmalı bize. Öyle sayılmalı ya da...

Sanatçının, sanatın yarının toplumsal ortamında gerçek yerine konulacağının bilinci onu toplumun bugünki yapısını anlamaya, araştırmaya itti... Sanat uğraşının yanında politik savaşın içinde etkin yer aldı. İlişkilerini, sanatın toplumun sancısından, sıkıntısından ayrı olamıyacağı, toplumunsa sanatın oluşturucu, besleyici özünden uzak kalamıyacağı gerçeğini bilerek sürdürdü.. Sergide yer alan, başka kimi sergilerde sergilenen yapıtlarındaki değişim grafiği onun bu çok yönlü çabalarının sonuçlarıdır.

Yaşamında ona göstermediğimiz ilgiyi, yüzüne kapadığımız kapıları o öğrencilerine gösterdi, onlara açtı. Kendi olanakları ile kurduğu resim işliği, ordaki ilişkiler düzeni .yanına uygulamaya giden genç resim öğretmeni adaylarına çok şey vermiş olmalıdır. O işlikten Anadolu'ya götürülen pek çok yararlı gözlem, yaşam deneyi vardır. Köy Enstitülerindeki eğitim yöntemi, iş içinde iş yoluyla eğitim onun işliğinde yaşama geçti. Anodulu'daki öğretmenlik yıllarında, ölümüne dek çalıştığı Dikmen Lisesi'nde öğrencilerine bu yöntemi kavratmak için uğraştı durdu... Başardı da... Yaşamı çok yönlü kavrayan tüm dogramalardan arınmış tartışan, düşünen, öğrenen bir kuşak oluşsun istiyordu. Ülkenin geleceği için böylesi bir kuşağın yetişmesinin güncelde ve yarındaki önemi düşünüldüğünde onun sanatı, politik uğraşıyı ve öğretmenliği bütünleştirmesinin anlamı daha da belirginleşecektir....

Kimi insanların ölümlerinin kendileri ile birlikte nice güzel düşüncenin, tasarının, nice doğurgan yaratıcı bir özün de varlık alanımızdan gitmesi olduğu düşünülürse ölümleri daha da acı oluyor.

Yaşamında hak ettiği yeri vermediğimiz sanatçı, niceleri gibi gerçek yerini alacak günün birinde... Ölümü unutuluşun değil, değer olduğu yere konuluşunun başlangıcı olacak..

İlhan Selçuk, ozan ölümüne değgin bir yazısında "Bu toplum, Türk Dili'ne bir tek dize katmış şairine bile borçludur.." diyordu.

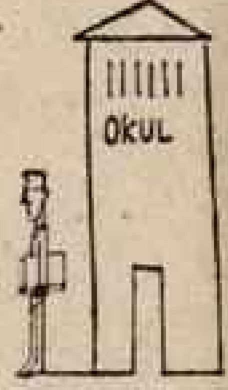
Resam Divil'de yaşayanlardan çok şey alacaklı olarak gitti...

FERRUH DOĞAN'IN "POLİTİKA" ADLI KARİKATÜR ALBÜMÜNDEN

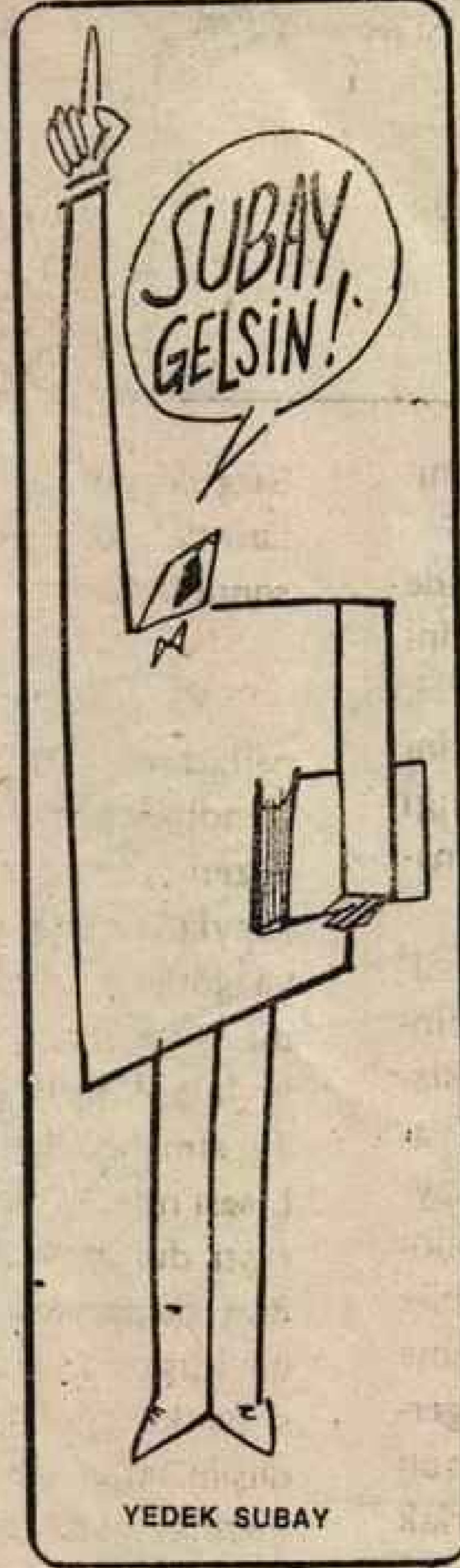


MİSİLLEME

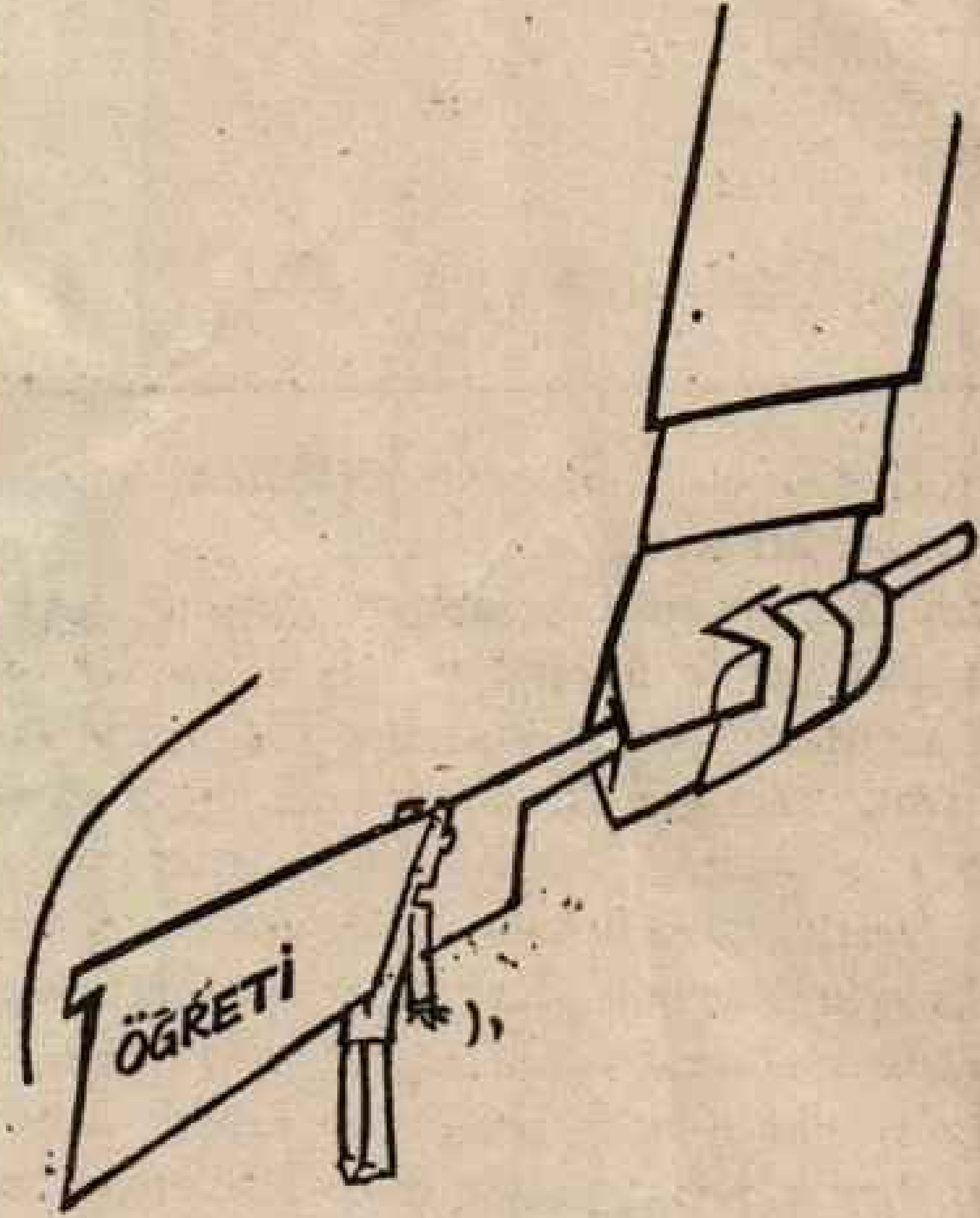




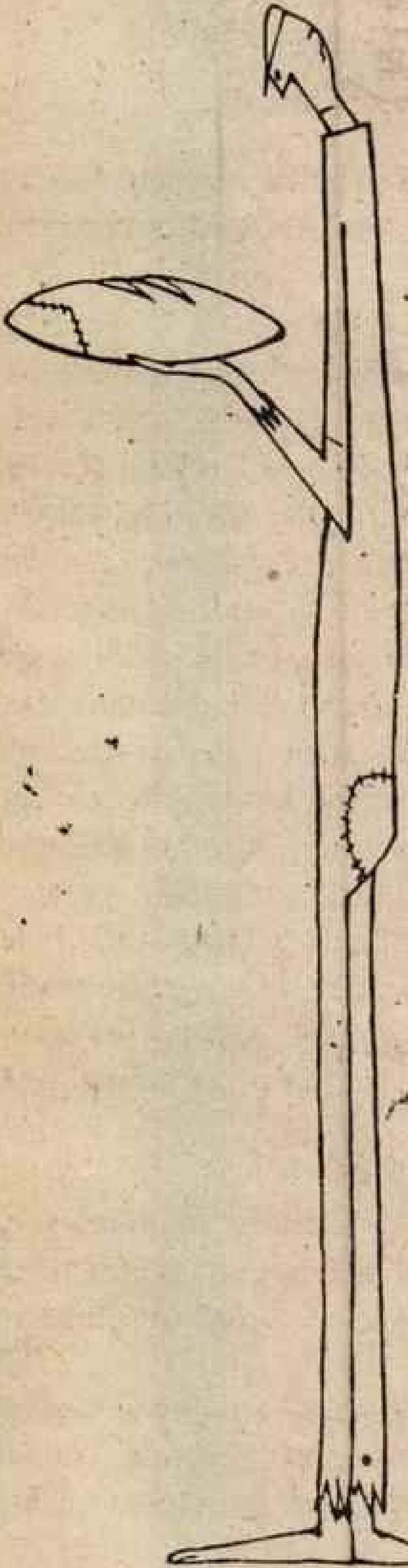
EĞİTİM SEFERBERLİĞİ



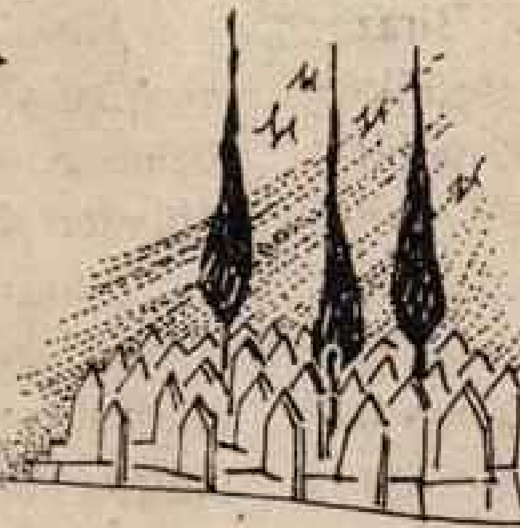
YEDEK SUBAY



EYLEM






....VE KÜLLİYESİ



FERRUH DOĞAN'IN "POLİTİKA" ADLI KARİKATÜR ALBÜMÜNDEN

